

driemaandelijks
tijdschrift
voor
volkskunde

Kantwerkstersklub S^t.KATELJNE GENT
IN VRIENDSCHAP EN DIENSTBETOON

OOSTVLAAMSE
ZANTEN

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN V.Z.W.

De Bond geeft «Oostvlaamse Zanten» uit, schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijks een prijsvraag uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen, studievergaderingen, is in 1968 gestart met een Kantwerkstersklub Sint-Katelijne die kursussen in kantwerk organiseert.

Lidmaatschap	:	400 F gewoon lid
		150 F gezinslid (zonder tijdschrift)
		350 F derde leeftijd
B.T.W. inbegrepen		550 F kantwerksters(ers)
		600 F beschermlid
		1.200 F steunend lid
		450 F bibliotheken, verenigingen, boekhandel
		600 F buitenland

Postrekening nr. 000-0096946-43 van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, 9000 Gent.

Beheerraad : voorzitter R. van der Linden; ondervoorzitters G. Weze en J. De Vriendt; wnd. sekretaris M. Broeckhove; penningmeesteres H. Pintelon; leden M. De Puydt, A. Eloy, S. Godfroid, R. Haeseryn, G. Hebbelynck, A.G. Homblé, L. Hoste, R. Ruys, E. Samain-Ouvrein, F. Van Bost, R. Van de Walle.

Kommissie voor feesten en reizen : voorzitter G. Weze; leden M. De Puydt en R. Van de Walle.

Kantwerkstersklub Sint-Katelijne : voorzitter G. Weze; lesgeefster-monitrice L. van Dijk-Vanhooren; lesgeefsters De Schrijver, De Smet, De Vrieze, Persijn, Valcke, Van Leirberghe, Verniers en Viaene.

Beheerkommissie bibliotheek : bibliotekaris A.G. Homblé; adjunkt-bibliotekaris A. Eloy; leden R. Haeseryn, L. Hoste, F. Van Bost; advies R. Ruys, R. van der Linden.

Openingsuren : woensdag 14-17 u. en zaterdag 10-12 u. Gesloten van 15 juli tot 15 augustus.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde Gent : De Bond beheert het Museum met vertegenwoordigers van de Bond en het Stadsbestuur. Voorzitter G. Weze; ondervoorzitter R. Haeseryn; konservator R. Van de Walle; sekretaris-penningmeester M. De Puydt; leden M. Broeckhove, J. De Vriendt, A. Eloy, A.G. Homblé, R. Ruys, E. Samain-Ouvrein, Fr. Van Bost, R. van der Linden. Stadsafgevaardigden : L. Hoste, R. Vandewege, G. Van Severen.

UITGAVEN

Verkrijgbaar, verzendingskosten inbegrepen, door overschrijving op prk. 000-0096946-43 van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

1. Oostvlaamse Zanten, zolang de voorraad strekt : 400 F per Jg.
Jaarboek 1945 : 200 F. Inhoudstafel op OVZ Jg 1-25 : 55 f. Idem 26-35 : 45 F.
2. Exellende Kronyke van de Brahmisten (teerlingspel). E. ANDELHOF. 75 F.
3. A. Hendrickx, toneelschrijver. Bloemlezing uit zijn werk. F. DE COSTER. 55 F.
4. Veer en Veerdienst in Oost-Vlaanderen. 191, 48 ill. R. RUYSS. 500 F.
5. Het Sterrelid in het gebied van Dender en Schelde. 175, 189 liederen, 50 mel. mit Zusammenfassung. J. DE VUYST. 300 F.
6. Spelen mijner jeugd. 122, ill. L. LIEVEVROUW. 230 F.
7. De vinkensport in Vlaanderen. 169, ill., muz. M. BROECKHOVE. 350 F.
8. Votiefschilderijen en Mirakelboek van kapelletje Schreiboorn te Gent. 142, quarto, 80 ill., 30 in vierkleurendruk, Frans, Engels, Duits, Italiaans résumé. M. DAEM. 1950 F.
9. In memoriam Adolf Woedstad 1867-1941. 52, ill. 135 F.
10. Ikonografische studie v. 19e-eeuwse litografische adres- en reclamekaarten i.v.m. metaalwaren. 33, 13 ill. M. BAERT. 90 F.
11. Bargoens te Sint-Niklaas. 127, ill. M. DEWULF. 400 F.
12. De wonderdokter Drieske Nijpers uit Sint-Gillis-Waas. 94, ill. M. BROECKHOVE. 350 F.
13. Leven en streven van Abraham Hans. 60, ill. V. VAN DEN DOOREN. 140 F.
14. Ernest Van den Driessche, schilder van ons volksleven. 32, 25 ill., 2de dr. R. VAN DER LINDEN. 120 F.
15. Votiefschilderijen en Mirakelboek St.-Annaverering te Bottelare. 119, 57 ill., 14 in veelkleurendruk. M. DAEM. 430 F.
16. De Schoorsteenveger, een terreinverkenning. 120, ill., A. ELOY. 370 F.
17. De Familie Hooghuyts te Geraadsbergen - Draaiorgelbouw in Vlaanderen. 40, ill., S. GODFROID. 140 F.
18. De Kruisboogschutters van St.-Joris te Lebbecke (1377-1796). 185, ill., J. DAUWE. 530 F.
19. Het Weer voor Morgen. 76, ill. M. BROECKHOVE. 195 F.

Jaargang 1984.

Ill. op koft : De man met de augurken, uit kinderprent nr. 10 van T.C. Hoffers te Rotterdam, berust in de bibliotheek van de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen.

Jaargang 1985

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE

ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen

en van het internationaal studiekomitee voor ommevangsreizen

Redactie : Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem
Maurits Broeckhove, Marcel Daem, Arnold Eloy, René Haeserijn, A.G. Homblé

Ruil en Recensiedienst : A.G. Homblé, Bibliotheek, Kraanlei 65, B-9000 Gent.

Alle stortingen op postrek. nr. 000-0096946-43, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent

Prijs : 150 F

INHOUD

R.v.d. LINDEN Oostvlaamse Zanten 60 jaar	2
R.v.d. LINDEN In memoriam Cl. V. I. TREFOIS. Briefwisseling Cl. Trefois en Pol de Mont. Bibliografie	3
L. BEYENS & A. ELOY Huldebetoon Renaat van der Linden. Teksten van E. De Cuyper, G. Weze, J. Van Haver, W. Dezutter, K. Berckmoes, Oscar Busschop, Renaat v.d. Linden	17
Volkskundige enquêtes in Vlaanderen	
E. DE KINDEREN De molen en de molenaar in de evolutie van de twintigste eeuw	33
R. HAESERYN Volkskunde in het buitenland. I. Het museum van het plattelandsleven van het district Lublin te Slawinek	43
R.v.d. LINDEN Eerste intern. Kongres voor Mytologie in Frankrijk	47
R.v.d. LINDEN Vijf katalogen van 1984	48
K. VELLE Baron de Poederlé (1742-1813) en de metereologie en geneeskunde in de late 18de eeuw	49
O.V.Z. driemaandelijks. Luc BEYENS sekretaris. A. de Cockfonds. Boekenbeurs Geraardsbergen	53
R. VAN DE WALLE & R. DEVRIENDT-MORES Kanttekeningen bij een tentoonstelling "Van Minnespel tot Kinderspel"	54
Boekbespreking	
J. GELIS L'Arbre et le fruit. La naissance dans l' occident moderne. L. DE COCK & A.G. HOMBLE	58

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, het Noordstarfonds en het Gemeentekrediet van België.

60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60 60

OOSTVLAAMSE ZANTEN 60 JAAR

Een tijdschrift dat zestig jaargangen telt, kan driemaal als meerderjarig worden beschouwd. Meerderjarig geldt als mondig, dit wil zeggen, dat je niet meer onder een voogd staat, dat je zelfstandig beslist en oordeelt en bandelt. Meerderjarigheid bepaalt, dat je mag kiezen, dat je deelneemt aan de hang en gang van politieke partijen. Tot voor enkele jaren was de leeftijd van 21 jaren vereist. Die voorwaarde hoort fel tot het verleden.

Twintig jaar beduidt een hele faze in een mensenleven, ook in het bestaan van een wetenschappelijk tijdschrift. Redactieleden en redakties gaan en komen, met gelijkaardige dromen, met andere verlangens, maar immer met de drang : het volk en de wetenschap dienen, volgens de maatstaven en de wetten, waaraan het verkrijgen en overdragen van een bepaalde kennis onderworpen is.

Volkskunde is uiterst uitgebreid, want ze staat gelijk met de kennis van het volk, in een eenvoudige en haast letterlijke omschrijving (Jan de VRIES. De wetenschap der volkskunde. Amsterdam, 1941, 5). De vraag volgt onverbid- delijk of de volkskundige die zich dusdanig doel tot taak stelt, zijn of haar krachten niet overschat.

Geenszins, omdat een ruim deel van de vorsers slechts als deeltijdwerker zijn gaven kan ontplooiën en zijn (vrije) tijd kan besteden aan het onder- zoek. De drang en drift om gegevens te verzamelen en verwerken beklijft soms wel zo fel, dat ze een klein of ruim domein van de volkskunde bereiken en bestrijken, grondig en verantwoord. Dit tijdschrift levert het onomstoot- baar bewijs. Het weerspiegelt een rijkdom van voorgangers en huidige vorsers, die een indrukwekkende en ontzag inboezemende spiegel voor- houdt van meer dan een halve eeuw wetenschap. Dat besef behelst een diepe hulde aan de voorgangers en de voorhoede van zestig jaar geleden, en een belofte voor dit en de volgende jaren.

Zestig jaar behelst de aanloop tussen een halve en een hele eeuw. Wij dragen de eer en roem van het verleden mede. Wij torsen de verantwoordelijkheid voor de volgende tientallen jaren. Niet alleen elk lid van het bestuur en de redactie, maar ook elk lid van de Bond deelt in de eer en de roem en tevens in de verantwoordelijkheid!

Dat bewustzijn praamt en prikt als een spoorslag om evenzeer, en als het kan, nog beter te presteren, a) in de traditionele zin, d.i. om met krachtige inspanningen naar het doel te streven, en b) in de oorspronkelijke betekenis van het Latijn : prae stare, vooraan te staan in de orde van de vorsers!

Renaat van der Linden

In Memoriam

Clemens Victor Ignace TREFOIS

Enkele jaren geleden hebben wij de status quaestionis opgemaakt van de studie der landelijke architectuur in ons land. Wij betitelden ons overzicht "Van Victor de Meyere tot Bokrijk". Daarin bekleedt het werk van Trefois de centrale plaats.

Dr. K.C. Peeters in *Clemens V. Trefois tachtig jaar* in *Volkskunde* 1974, 246.

Clemens Victor Ignace Trefois is te Gent geboren op 8 juli 1894 als zoon van een mekanicien. Het citaat van professor Karel Constant Peeters wijst op de betekenis van Cl. V. Trefois inzake landelijke architectuur, kort en kordaat : de centrale plaats in Vlaanderen. Hij heeft daarnaast een andere belangrijke rol vervuld, bij de start en de ontwikkeling van Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. In deze eigenaardige tweeënheid bekleedt hij een bijzondere plaats in ons land, en tevens in de omliggende landen voor de architectuur van volkskundig standpunt uit.

Bij de geboorte gaf zijn vader hem drie voornamen mede, in gebondenheid aan een peter en grootvader; de geest gebonden aan de traditie drukt vroeg op hem. Zijn voornaam of voornamen spelen verder geen rol meer in zijn leven. Bij professor Peeters weerklonk menigmaal de afkorting K.C. Bij onze voorman uit Gent vernam je vaak alleen Trefois. Zijn voornaam haalde zelden iemand aan. Maar zijn werk kende en kent elkeen, betrokken in het vak.

In 1920 behaalt hij het diploma van architect-technicus aan de St.-Lucasschool en het biedt hem de kans als bouwmeester plannen te ontwerpen en te zien uitvoeren. Hij geraakt echter vlug verbonden aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde van de Rijksuniversiteit te Gent als eerste-redakteur. Het gaat er niet om een band aan een instelling ter bevordering van kunsten en wetenschappen en geschiedenis. Het gaat er tevens om een band met personen, want zijn Inleiding tot het standaardwerk *Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur* situeert een deel van zijn leven aan de universiteit; dat deze jarenlange studie ter plaatse tot een goed einde kon worden gebracht, danken wij verder aan professor architect Henry van de Velde en aan professor dr. ir. Stan Leurs, wiens boeiende kolleges en inspirerende gesprekken ons er toe gebracht hebben de oerkrachtige, rationele schoonheid in de landelijke vakwerkachitectuur te ontdekken.

Hij loopt kollege voor meer dan één vak en voert vóór en na de lessen gesprekken die inspiratie voor een grootscheeps werk verstrekken. Ideale professoren. Een ideale student. De aanleiding voor zijn wetenschappelijke weetgierigheid vormt

Pol de Mont in een Vlaams Filologenkongres. Zijn leermeester is Paul de Keyser die de eerste leerstoel voor volkskunde aan een universiteit in ons land bekleedt, en waarvan Trefois de lessen volgt. De geschikte voedingsbodem om in een gepaste sfeer en wetenschappelijk zinnen en zoeken te presteren vindt hij in de Bond der Oostvlaamse volkskundigen, als medestichter. De drie elementen, aanleiding, leermeester en voedingsbodem komen in een samenloop van omstandigheden voor in 1926.

De Vlaamse Filologenkongressen starten te Antwerpen in 1910 als Taal- en Geschiedkundig Kongres. Pas in 1920, voor het derde kongres, hoort er een zelfstandige afdeling Volkskunde bij. Zonder twijfel is het aan de invloed van Alfons de Cock te danken, dat de Filologenkongressen een plaats aan de afdeling Volkskunde inruimen.

In 1926 is Pol de Mont voorzitter van de sectie Volkskunde in het Filologenkongres te Gent. Daar spraken Paul de Keyser, Maurits de Meyer en de voorzitter zelf handelt over "Braakliggende Studievelden", o.a. oude volksdansen, de volksbeeldhouwerij zoals die zich b.v. openbaart in talloze Kruis-Lieven-Heren, in heiligenbeelden in kapellen, én de huizen- en hoevebouw in elke Vlaamse streek. Bij de luisteraars bevindt zich ook de architect Clemens Trefois. Na de uiteenzetting van de voorzitter treedt de architect hem tegemoet en verklaart dat hij in zijn dienst wil staan. Pol de Mont reageert : u dient zoveel mogelijk zelfstandig te werken. Trefois beseft vaag de draagwijdte van de opdracht en overweegt ze genadig en gestadig.

Paul de Keyser zou voor een zeker en een ruim doel leermeester worden van Clemens Trefois.

Het programmaboekje van boven aangehaalde filologenkongres bevat een voorstel van Fernand van Es : het stichten van een Vereniging voor Folklore in Oost-Vlaanderen, met opzoekingsdienst, boekerij, eigen tijdschrift, enz. Op 2 mei 1926 komt een reeks belangstellenden samen in het Notarissenhuis te Gent voor de stichting van de vereniging of Bond. Bij de bestuursleden bevindt zich Clemens Trefois. Daar ontpopt hij zich als een der aktiefste voorposten, én voor de tentoonstellingen, én voor de dokumentaire verzamelingen, én voor de inbreng van fotomateriaal, én tekeningen. (1)

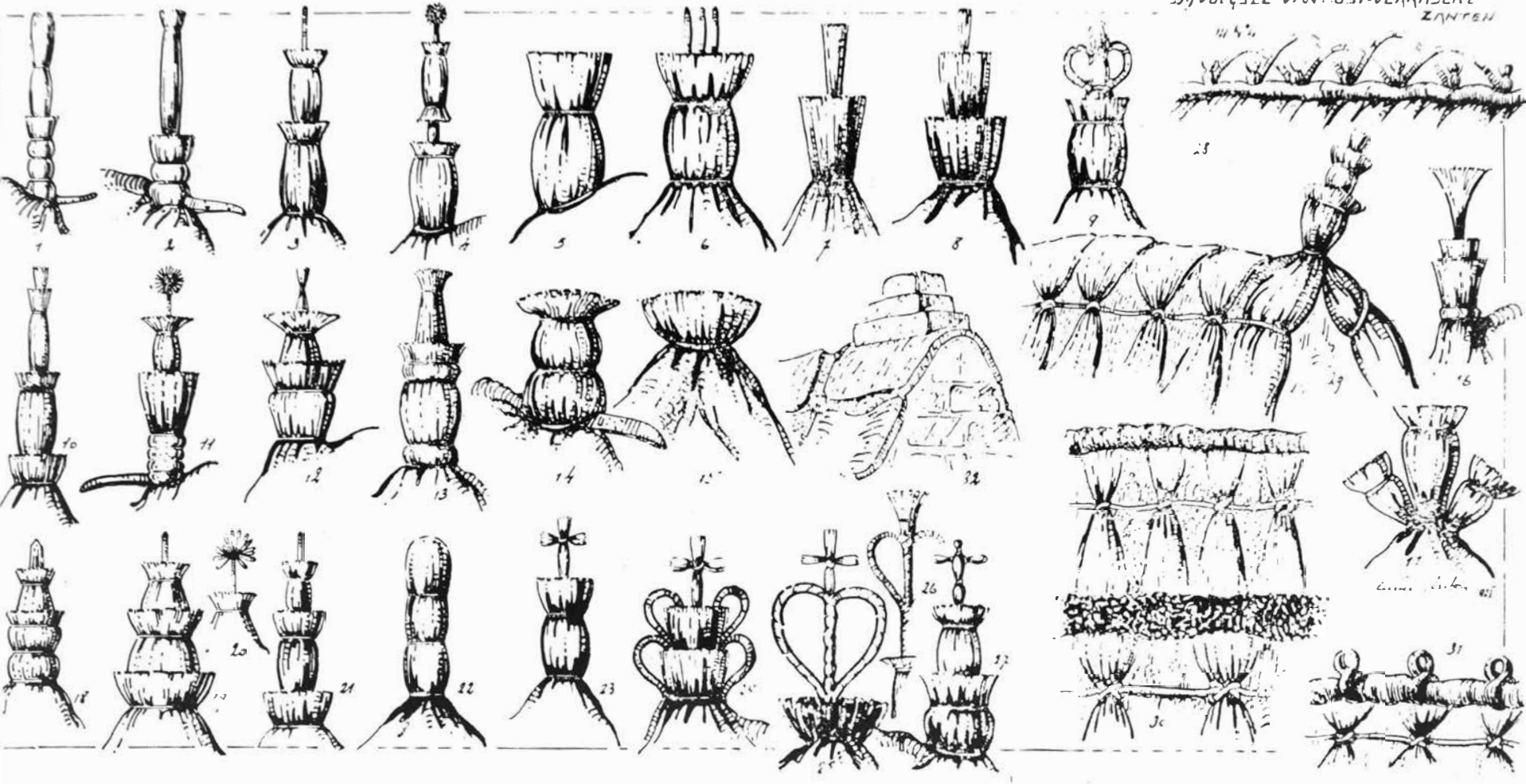
Hoevebouw op kongressen in binnen- en buitenland

Te Leuven, tijdens het negende Filologenkongres op 14 april 1928 houdt Trefois een lezing over *Hoevebouw in de provincie Oost-Vlaanderen* en zette zijn uiteenzetting luister bij met zestig lichtbeelden en ettelijke tekeningen. Het gaat om een soort maiden-speech in de officiële wereld der geleerden.

Een eerste spreekbeurt houdt hij tijdens de algemene vergadering van de Oostvlaamse Folkloristen (toenmalige naam) op 9 okt. 1927 over *Landelijke woningen en hoeven in de omgeving van Gent*. Zo breidt hij uit, van de stad en omgeving naar het geheel van de provincie. Een neerslag van zijn uiteenzetting te Leuven vindt u voor een deel in Oostvlaamse Zanten 1928 : *De Tuiltjes op de Nok als noodzakelijke Dakversiering*, blz. 49-57, met tekeningen uit alle hoeken van Oost-Vlaanderen voor een vijftigtal gemeenten. We dienen de verkeersmogelijkheden van die tijd in acht te nemen. Met de trein heeft hij eerst de provincie en daarna het land doorkruist, door het coupé raam de hoeven bekeken en opgespeurd en afgestapt, als het toeval hem diende, ofwel begeeft hij zich systematisch naar die en die gemeente, deze en gene uithoek.

---

(1) De Bond ontstaat in 1926. Officieel komt hij tot stand op 27 september 1927 ten huize van notaris M. Delrue, waar de standregelen van de Bond als maatschappij zonder winstbejag worden neergelegd, overeenkomstig de wet van 27 juni 1921. Cl. Trefois hoort bij de negen ondertekenaars. Staatsblad 1927/671.

niueergave van de Illustratie, bij de eerste uitvoerige bijdrage van Cl. Trefois in Oostvlaamse Zanten, 3e jg. (1928). De Tuiltjes op de Nok als odzakelijke Dakversiering, blz. 49-57, met de uitslaande kaart, 45 cm lang!

Het optreden te Leuven beduidt enigszins een uitdaging voor de vorser Trefois. In 1926 verschijnt *L'Habitat rural en Belgique. Etude de géographie humaine*, in twee delen van Marguerite Lefèvre. Zij zelf is daar aanwezig. In haar werk gewaagt ze o.a. alleen van het Kempisch langgevel bedrijfsgebouw. Trefois bewijst, hoe vele opvattingen van de dame onjuist zijn, vooral omdat ze nooit ter plaatse een onderzoek heeft ingesteld. Trefois vertrekt van de rechtstreekse methode : veldwerk, ter plaatse onderzoeken. Hoe reageert het geleerd gezelschap? Trefois beschikt over geen voldoende tijd om zijn besluiten mede te delen. Professor Frans Olbrechts beklemtoont terstond de waarde van de mededeling en laat zijn lezing wegvallen om Trefois de kans te bieden zijn spreekbeurt die de toegemeten tijd overschrijdt, volledig mede te delen. Het gebaar van de professor bevestigt de waarde van de nieuwe stellingen en verleent de jonge man het vereiste zelfvertrouwen.

Door de tussenkomst van dr. Jef Goossenaerts en op zijn aandringen neemt Trefois deel aan het kongres te Leuven. Trefois heeft zijn leven lang Goossenaerts en Frans Olbrechts aangehaald als steunpilaren bij zijn vertrekpunt.

In 1929 behandelt hij te Kortrijk tijdens het vierde Kongres voor Nederlandse Kunstgeschiedenis de ontwikkelingsgang van het 'langhuis' i.v.m. de plattegrondindeling.

In datzelfde jaar erkent professor P. de Keyser dadelijk en duidelijk de eigen méérwaarde van Clemens Trefois, bij het *Woord Vooraf* voor *Het Strodekkebedrijf*. De folkloristen (volkskundigen) hebben zich al te uitsluitend ingelaten met de geestelijke kant van het volksleven : volksgeloof, feestkalender, volkstaal, volksverhalen en -liederen...

Een architect als Clement Trefois moest getroffen worden door dat ostracisme dat het stoffelijk volksleven : het huis... de versieringskunst gold...

Trefois stipt in de *Inleiding* tot zijn Strodekkebedrijf aan dat (in die tijd reeds!) dringend moet gered worden wat er nog kan gered worden. Sinds meer dan vijf jaar trekt hij de provincie rond met potlood, nota- en schetsboek, twee fototoestellen, een meettoestel. In 1930 voert hij het woord over de Plattegrondsvormen van de Vlaamse hoeven op de stichtingsvergadering van het Vlaams Aardrijkskundig Genootschap, te Antwerpen.

Zijn diepgaand onderzoek leidt tot het besluit, dat de verscheidenheid in ons land zich tot een eenheidsbeeld kan herleiden. De verschillende typen deinen voort als varianten van eenzelfde oertype, een bouwtype met als kern het gewoon landhuis of langgeveltype. Dat feit trekt tot op dat ogenblik weinig de aandacht.

Op het Filologenkongres van 1932 te Gent kan hij een voor die tijd ophefmakend besluit mededelen : De zgn. Frankische boerderij- of hoevesystemen hebben de zgn. Friese, Saksische, Keltische, voorhistorische en andere hoeven van ten onzent hun' historische "benaming te danken aan de grote voortvarendheid van zekere onderzoekers... De voorman kan zijn stellingen staven door het onderzoek ter plaatse. In 1933 verschijnt *De plattegrondsvormen van de zgn. Frankische boerderijtypen*. In 1934 handelt hij op het twaalfde Filologenkongres te Leuven over de Theorie van J. Claerhout over de zgn. Friese hoeven in West-Vlaanderen. (ontstaan van Westvlaamse boerenwoningen onder Friese invloed) Trefois verklaart hoe de Friese invloed van vóór de inval der Noormannen dient te dateren, en dat uit die periode niets is overgebleven. De naam en faam en bevoegdheid van Trefois dringt door in het buitenland. Op 10 maart 1935 houdt hij een voordracht in Bonn voor de Rheinischen Forschungsgemeinschaft. Zijn tekst verschijnt dat jaar in de Rheinische Vierteljahrsblätter.

We dienen even in te zien hoe onze landgenoten(!) in Brussel reageren op deze publikatie in het buitenland :

Ne pensez-vous pas que l'on pourrait publier en flamand l'article que vous avez publié en allemand dans la revue Rheinische Vierteljahrsblätter; ce serait un moyen de faire connaître en Belgique ce travail et peut-être pourrait-on en publier une traduction française.

Akeliger kan het niet. Sinds acht jaar spreekt en schrijft Trefois alom over hoevenbouw. Zodra het buitenland hem vraagt, past dat niet en de Vlaming hoort in een klein kader om een vertaling in 't Frans mogelijk te maken. Een oorspronkelijke bijdrage in het Duits voegt niet! Zo schrijft de Service de recherches historiques et folkloriques van de provincie Brabant hem.

Van 1935 af dringt hij definitief door in het buitenland. Na het bezoek aan Bonn (waar hij heenreist samen met professor de Keyser die er over een ander onderwerp spreekt), komt in 1936 Amsterdam aan de beurt, in 1936 Middelburg en Lübeck, in 1937 in Berlijn opnieuw samen met professor de Keyser. Op basis van die uiteenzetting verschijnt *La Technique de la construction rurale en bois*, in Folk, Leipzig, 1937, 55-73, 27 ill. en krt. Deze behandeling van de hoevenbouw treedt vooraan, omdat ze het hoogtepunt in zijn werking en in zijn publikatie bereikt en bestrijkt.

We blijven in Gent met hem en voor hem voor allerlei andere activiteiten.

Kommissie voor Folkloristische Opzoeken Tentoonstellingen, kunststafiches en -diploma's

De bestuursleden van de Bond, gesticht in 1926, beseffen dat ze allerlei middelen moeten aanwenden om de aandacht op hun bestaan en op hun waarde te vestigen. In '27 komt een eerste expositie, in het kader van de Gentse feesten. De bijval verrast van hoog tot laag, met een verkoop van meer dan zesduizend toegangskaartjes. Trefois levert een speciale tekening voor de affiche. Ze krijgt de waarde van een wapenschild en siert met een kleine afdruk vanaf de derde jaargang het tijdschrift, tot en met de negende; dan verschijnt de tekening als een verfijnd schild in het middenvlak. Motieven uit het levend volksleven stralen er als in een mozaïek. Bovenaan vier vlakken : het poppenspel, Sint-Niklaas, de kerstboom en een O.-L.-Vrouwkappelletje verwijzen naar volkstoneel, kalendergebruiken, volksgeloof; de linkerflank biedt huissieraad met de doopschotel en een huwelijkskan; de gaai van schutters is er op post; de punt vindt een windmolen, omgeven met korenschoven om te wijzen op het woord "zanten"; de rechterflank spookt met kaartspel, de doodskop van waarzegsters; een sater en spookdier en een kasteel verweg verwijzen naar volksverhalen. De leeuw van Gent en Oost-Vlaanderen neemt het hart in beslag. Geestelijke en stoffelijke volkskultuur stralen hand in hand.

In 1927 sticht het bestuur een Kommissie voor Folkloristische Opzoeken. Clemens Trefois wordt sekretaris. Professor de Keyser omlijnt zijn waarde en werking in Oostvlaamse Zanten, jaarg. 10. Hij ijvert voor de inventaris van het volkskundig materiaal. Hij werkt... zonder budget... voor tien (sic)! Hij zoekt alom dokumentatie... en deze stapelt zich zozeer op dat de enquêtecommissie ras een zelfstandig bestaan tegemoet gaat. Trefois tekent zoveel liederen, verhalen, spotnamen op, dat leden aanvaarden de beschikbare gegevens te bewerken voor "Zanten" in het tijdschrift. Voortaan putten uit de bron van de kommissie : Fernand van Es voor volksletterkunde, Gabriël Celis voor volksgeloof, professor de Keyser voor volkswetenschap en -kunst; Clemens Trefois zelf voor volksspelen. Waar tevoren alleen de sekretaris presteerde, poogt het bestuur alle leden tot medewerking aan te sporen, om vragenlijsten te publiceren en langs deze dienst een volkskundige inventaris van de provincie te bekomen.

In 1928 verwerft de Bond naam en faam door de Alfons de Cock-hulde te Denderleeuw. Trefois zorgt voor de gedenkplaat. Nimmer op de eerste rij, steeds klaar in dienstbetoon. Hij zorgt voor de technische regeling van de tentoonstellingen in

MUSEUM VOOR FOLKLORE GENT

LANGE STEENSTRAAT

Vertooning van het **POPPENSPEL**

OP ZONDAG 11 DECEMBER 1932

BEGIN
TE

4
UUR

C.T.

Afb. 14 — Affiche voor poppenspelvertoning

'27, '28, '29, is algemeen regisseur voor de expositie in het Feestpaleis (Park) in '30, levert de kunststiffies voor de tentoonstelling van de begijnhoven, in '29, voor het landjuweel van de poppenspelen in '32, verzorgt het kunstdiploma voor de mededingers. Bij het huldebetoon aan prof. dr. J. Vercoullie in '28, Speltinck in '28, Lodewijk de Vriese in '30, Isidoor Teirlinck in '31 tekent hij het kunstdiploma. We dienen intussen er aan te herinneren, dat de Oostvlaamse Volkskundigen oorspronkelijk het plan hebben (hernomen van prof. Logeman) gekoesterd om een Vlaams openluchtmuseum in het Gentse stadspark te bekomen. Clemens Trefois ontwerpt een plan in '28. Het wordt ergens een saai opsomming, maar tegelijk beseffen we hoe deze toegewijde kracht telkens aan de tekenafel gaat plaats nemen, en hoe de Bond allerlei activiteiten op touw zet.

Zuidnederlandse Centrale voor Folklore-Onderzoek

In '32 komt een Zuidnederlandse Centrale voor Folklore-Onderzoek tot stand. Drie personen vormen het sekretariaat : professor de Keyser, dr. Fr. Olbrechts, Clemens Trefois. Doel : 1° de aansluiting verwezenlijken met een Noordnederlandse centrale, in een commissie; 2° de mogelijkheid onderzoeken van een algemene Vlaamse volkskundige bibliografie; 3° de grondslag leggen van een Volkskunde-atlas door de bewerking van vragenlijsten en de organisatie samen met medewerking van de provinciale folklore-kommissie. De belangrijkste prestaties van deze centrale bestaan in de organisatie van een Eerste Landdag te Gent in 1935 en een tweede te Leuven in 1937. Zie Oostvl. Zanten, 1937, 216 - 230, met als thema de verhouding van de volkskunde tot andere wetenschappen : geschiedenis, recht, natuurwetenschap, muziekwetenschap, psychologie, geneeskunde, bouwkunde, etnologie, lichamelijke opvoeding, mechaniek.

De rol van deze centrale is in een bepaalde zin, in de bevoegdheid gevallen de van de Nationale Commissie voor Folklore (huidige Koninklijke Commissie voor Volkskunde, Vlaamse afdeling) die de volkskundeatlas en bibliografie behartigde en behartigt. Bij de stichting van de Nationale Commissie voor Folklore in '39 behoort Trefois bij de negen Vlaamse leden.

Intussen is hij van 1932 tot 1934, alsook in 1937-38 navorsers van het Nationaal Instituut voor Wetenschappelijk Onderzoek te Brussel.

Provinciale prijs in '57 en '61

Tweemaal heeft Trefois een provinciale prijs weggekaapt, in 1957 voor Folklore (Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1957, 106-107, 176-177), met zijn studie over *Kwijnende volksambachten te plattelande. Bijdrage tot de studie van de oeroude strodekkerstechnieken*, en in 1961 op het gebied van kunstgeschiedenis en oudheidkunde met zijn studie *Oud-Oostvlaamse boerderijen in vakwerk* (Kultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen 1961, 255-56, 321-322).

Er bestaan vele middelen om het karakter van een persoon te ontleden. Het toeval kan aanwijzen, hoe iemand zorg draagt voor een detail, en tegelijk hoe hij van humor houdt.

Die kommer blijkt uit een ontmoeting met "Pierke, de poppenspeler, alias de huisbewaarder en conciërge en een manusje-van-alles in de gunstigste zin. Gustaaf De Puydt. Clement Trefois vraagt voorzichtig : Hoe moeten we u feitelijk aanspreken? De ene noemt u Gustje, de andere Pierke en op uw briefwisseling is er aangestipt : Gustaaf-Karel De Puydt. Wat klinkt er best?

Het antwoord luidde kort en kordaat : Noem me kortweg "Pierke"!

In 1969 heeft de Bond hem volwaardig gevierd, naar aanleiding van zijn 75^e verjaardag en het verschijnen van zijn boek *Oudnederlandse Architectuur in Zuid-Afrika* in de akademieraadzaal van de Rijksuniversiteit te Gent, in een organisatie van de Bond en de Vrienden van Zuid-Afrika, onder auspiciën van het Ministerie van Nederlandse Cultuur, de Ambassade van Zuid-Afrika, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, de Koninklijke Commissie voor Volkskunde, met de feestrede van dr. J. Theuwissen en het slotwoord van prof. dr. K.C. Peeters. (Zie O.V.Z. 44 (1969) 203-208, ill.)

Clement Trefois is immer een vorser en een zoeker geweest. Hij schilderde af en toe, parels van landschappen, een tikje in de trant van Felix Timmermans, gemeenlijk en volks. De geest van de architect woog op zijn woordkeuze, gemeten en nauwgezet geweten, met de rijkdom van bewijsstukken allerlei uit binnen- en buitenland. Tevens boeide het onbekende hem. Let op een van zijn laatste bijdragen : de reuzen, een peilen in de tijd en in de ruimte, aan de hand van onvoorstelbare lektuur.

Zoals bij het begin de getuigenis van K.C. Peeters klinkt : hij bekleedt de centrale plaats in de studie en publikatie inzake architectuur. Niemand heeft hem die betwist of ontnomen. Hij heeft in de pioniersperiode van onze Bond hard zijn streng getrokken, op vele vakken en vlakken tegelijk. De volkskundigen in het algemeen en de Oostvlaamse in het bijzonder zijn hem veel dank verschuldigd.

Het buitenland eerde hem, als lid van de Vereniging van het Nederlands Openluchtmuseum, van het Nordische Gesellschaft, van de Internationaler Verband für Volksforschung, van de International Association for Folklore.

A
VVK
V

Tot dankbare herinnering aan

Clemens Victor Ignace TREFOIS

Oorlogsvrijwilliger '14-'18

Ridder in de Kroonorde

Volkskundige

Architekt

echtgenoot van Mevrouw Agnes VERSPEURT

Geboren te Gent op 8 juli 1894 en aldaar overleden op 21 oktober 1984.

In de band van heden, verleden en toekomst blijft Clemens Victor Trefois een vaste schakel met, en een voorman uit de beginperiode van het wetenschappelijk vastleggen van het volksleven in de Nederlanden. Het diploma van architect biedt hem de kans om plannen voor gebouwen te ontwerpen. Zijn verblijf aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde aan de Rijksuniversiteit te Gent doet andere plannen groeien in hem : de rijke gaven van geest en hart besteden in het speuren naar volkse waarden, in dienst van een jonge wetenschap.

Lijnen van geleidelijkheid tekenen zijn streven naar wetenschap en dadendrang. Op de eerste plaats troont zijn gebondenheid aan zijn gezin, dan volgt de dienstbaarheid voor

Begr. - Fun. R. De Meyer - Leeman Melle

zijn volk alom, vooral te lande door het aan- en optekenen van hoeven en hun bouw en ontwikkeling, door het onderzoek ter plaatse, bij de aanvang lokaal, daarna ruim in Benelux-verband en verder, om zich op het laatst van zijn vruchtbaar bestaan zelfs tot Zuid-Afrika te wenden. Hij vervult een eersterangsrol in kongressen voor filologen en kunsthistorici, maar bevindt zich nooit op de eerste rij. Zijn mededelingen wekken bewondering in binnen- en buitenland. Regelmatig verschijnen bijdragen en boeken van hem.

Hij heeft in zijn volk geloofd, voor de wetenschap geleefd, zijn gezin liefgehad.

Geliefde echtgenote. Je hebt me mijn lange leven waakzaam verzorgd. We hebben samen geluk en zorg gedeeld. Ge waart mijn vroege en late toeverlaat, vooral tijdens de laatste maanden, toen mijn ogen begaven en je met lektuur uit boek en krant mijn stage stut waart. Dierbare echtgenote, kinderen en kleinkinderen, diepe dank om wat jij voor mij zijt geweest : dageraad en zon !

Mevrouw Agnes Verspeurt, zijn echtgenote, Heer en Mevrouw Frans Meyers-Trefois, kinderen en kleinkinderen,

zijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen,

De families Trefois, Verspeurt, Massy en Brutyn,

betuigen U hun dank voor uw medeleven.

Drukkerij Jacobs Melle

Pol de Mont en een uitnodiging...

Nummer 5 van de zesde jaargang (1931) van Oostvlaamse Zanten is gans aan Pol de Mont gewijd, met een *In Memoriam* van Paul de Keyser (89-92) en *Een dag met den Meester in zijn Geboortedorp* van Clemens Trefois (92-103). De volgende blz. zijn besteed aan de bibliografie.

Wie zou een sympathieke uitnodiging van de Meester om met hem een bezoek aan zijn "dorpken" te brengen, niet geestdriftig beantwoord hebben? Zo begint Cl. Trefois zijn relaas. Een uitnodiging van 1929... het heengaan van Pol de Mont in 1932.

De uitnodiging wijst op het speciaal karakter van Pol de Mont, zijn zin voor communicatie en zijn gebondenheid aan zijn geboortedorp. De brief van 9 febr. 1929 is een van de vele schakels voor de diepere studie van de volkskundigen in Vlaanderen. Daarom loont het de moeite op deze wijze een voorman even te belichten.

Waarde Heer,

Met welke belangstelling, met welke ingenomendheid ik u over uw groot werk heb hooren vertellen, bleek zeker voldoende uit den dank, dien ik u, als voorzitter, betuigde.

Juist omdat ik het beste van uw poging verwacht, zou ik u willen voorstellen, tezamen met mij, in de nu nakende Lente, in Maart b.v. of ten leste in April, op mijn geboortedorp een onderzoek in te stellen zoowel naar de bouwtrant van hoef en boerenhuis als naar de oriëntering.

Een dag volstaat! Gij zoudt mij te Brussel vinden in het Noordstation, vroeg genoeg om rond 9 uur aan de Ninoofsche Poort de elektrische tram te bestijgen. Wij zouden uitstappen te Schepdaal, zoowat rond 9.50 en langs het gebucht Zierbeek onder Schepdaal mijn dorp, Wambeek, bereiken.

Van Zierbeek aftot de oude baan Asch - Edingen loopt één lange weg, de Lange Stw. geheeten. Links en rechts staan een 8-tal hoeven, o.a. een van mijn overgrootvader die ik typisch acht & deze zouden wij even betreden. Wij zouden ook hier en daar een zijweg inslaan, die van O. n. W, van Z. n. N. loopt. Verder zouden wij de gebuchten Klapscheut met den watermolen en Overdorp bezoeken, & bij het verlaten van het dorp, terugkeerend door de kom ervan, dwars door de velden het gebucht Sempel onder Ternat even bekijken. Gij zult, als gij aanvaardt, verwonderd zijn over de bijna eenige oriëntatie : de lang- en voorzijde naar het Oosten.

Ternat is heel anders gebouwd, - in gesloten orde, rond een nu gedempte paarden-drenk, zooveel als een klein stedeke. Maar buiten de kom zelfstaan de huizen ook verspreid en evenals te W. en elders naar het O. gericht.

Enkele typische hoeven zult gij vast kieken! Toch niet vele!

Het waren goed, dat uitstapje te maken, vooraleer de knoppen op de boomen ontzwochtelen, opdat wij verder kunnen zien? Wat dunkt u? Het spreekt van zelf dat, zoo gij 't graag hebt, Maurits de Meyer zich bij ons kan aansluiten. Ik vraag niet liever! Victor de Meyere vergezeldte er mij heen in 1927. En hij was verwonderd!

*Met hartelijken groet
Pol de Mont
Ommeganckstr. 30*

Welke waarde heeft een brief? Het is onmogelijk in een paar zinnen de aard en betekenis van één brief te ontleden. Het blijft immer gevaarlijk 'een deel' als dusdanig te beschouwen. Daar is immers een oorzaak en gevolg, een aanleiding en besluit mede gemoeid, maar zelden kennen we alle lijnen en hoeken van een kader. Wanneer zij we in staat een persoon en een werk eerlijk te beoordelen? Als we de figuur en zijn prestatie grondig doorgronden. Het blijft een (idioot) feit, dat te vele lieden met verantwoordelijke posten over te weinig (vrije) tijd en te veel stress beschikken in hun dagdagelijks leven.

De brief van Pol de Mont wijst erg duidelijk, wat hij wil en hoe hij dat doel met anderen wil bereiken en delen.

Samenwerking? Een mooi woord, maar dat vrij weinig in werkelijkheid bestaat.

Lees de brief en bedenk gewoon : hoevele volkskundigen hebben er zo heerlijk en met voorbedachte rade een onderwerp aangevat?

In een vorm van vriendschap voor een persoon die ze toch slechts op afstand kennen?

Een brief van vijfenvijftig jaar geleden. Zo ver en zo dichtbij.

Een andere brief van Pol de Mont bewijst hoe volkskundigen samenspannen om het werk van een kollega uitgegeven te krijgen.

Waarde Heer Trefois,

22 April 1929

Ik was steeds eenige regelen en een paar kiekjes van u wachtend! Verstond ik u wellicht verkeerd, toen gij mij te Ternat zeidet : "Ik zal u een brief doen geworden?" Dit nu wil geen verwijt zijn! In geen opzicht... Vat mijn woorden dus ook niet anders op dan ik ze bedoel.

Iets van belang heb ik u mee te deelen. Gister was ik bij Victor de Meyere, 148, Lange Lozanastr., t/S. Deze vertelde mij, dat hij met den Goeverneur over uw werk had gesproken en dat deze heer ten eerste met uw plan ingenomen, den wensch uitsprak, dat gij uw volledig werk aan de Provincie Antwerpen ter uitgave zoudt afstaan. Deze Prov. zou u dan een aanzienlijker subsiede verleen en dat voorbeeld zou waarschijnlijk wel door een andere Vl. prov., Brabant erin begrepen, worden gevolgd.

De Meyere zou U gaarne persoonlijk over dit geval spreken & daartoe met U een onderhoud hebben, met u alleen...

Indien gij bereid zijt de Meyere eens op te zoeken, schrijf hem dan zelf, welke dagen u het best passen. Dan komt hij wel spoedig met u overeen. Hi zal dan, lang en breed, het plan van den goeverneur Holvoet uiteenzetten. Natuurlijk blijft gij, Trefois, altijd volkomen vrij, uw werk uit te geven waar en zooals gij zelf het wilt. Ik meen evenweel, dat het goed was, de mededeelingen van de Meyere te aanhooren ik wensch u het beste!

met hartelijken groet, Pol de Mont

Clement Trefois bezorgde me kopie van zijn briefwisseling met Pol de Mont, met de toelating om die uit te geven.

Mevrouw A. Trefois-Verspeurt heeft de briefwisseling en dokumenten van haar echtgenoot neergelegd in het Archief en Museum van het Vlaams Kultuurleven, Minderbroederstraat 22 te Antwerpen.

BIBLIOGRAFIE van Clemens TREFOIS

Publikaties in boekvorm :

Het strodekkersbedrijf. Met Woord vooraf van Prof. dr. P. de Keyser. Gent, 1930, 57, 13 ill.

De plattegrondsvormen van 'Frankische' boerderijen en hun geografische verspreiding in ons land. Gent, 1933, 72, 50 ill.

De bouw der boerenhoeven in de Zuidelijke Nederlanden. Antwerpen, 1941, 1942, 72, 50 ill.

Van Kromwoning tot Vlaamse boerderij. Antw., 1941, 64, 27 ill.

Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur. Antw., 1950, 297, 250 ill., 18 krt.

Oudnederlandse architectuur in Zuid-Afrika. Met Ten geleide van Renaat van der Linden. Melle, 1969, 111-114, 65 ill.

Strodekker en strodekkerstechnieken. Gent, 1971, 54, 9 ill.

Oude hoeven in Vlaanderen. Aureliae Folklorica nr. 11 Brussel, 1977, Boerderijtypen (vakwerkbouw) in Antwerpse en Limburgse Kempen, het Brabantse, Vlaamse leemstreken, zeepolders en binnenland, Meetjesland en Waasland, Gentse omme-land, 247, ill.

Landelijke architectuur (wikkel en kaft). Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur. Voorwoord van Maurits Coppieters, en Proloog van de auteur, 1-4. Sint-Niklaas, 1978. Anastatische herdruk van 1950, met toevoeging van het Voorwoord, de Proloog, én de Recapitulatie, 273-277.

Van vakwerk tot baksteenbouw, Sint-Niklaas, 1979, 246, 139 ill., krten.

Verloren dorp. Voorwoord van de uitgever. Tematische ordening van driehonderd foto's; inleiding van elk thema met een gedicht van Guido Gezelle. Sint-Niklaas. 1980, 255, 300 ill.

Het boerendak. (Wikkel en kaft en voorblad). Op voorblad tevens : De plattegrondsvormen van zg. Frankische boerderijtypen, heruitgave, en De bouw der boerenhoeven, heruitgave. Sint-Niklaas, 1980, 312, 110 ill. voor Deel I, 60 ill. Deel II.

Deel I verscheen als De plattegrondsvormen van zg. 'Frankische' Boerderijtypen en hun geografische verspreiding in Oostvlaamse Zanten, 1933, en De bouw der boerenhoeven, in Volk van Nederland, uitg. onder leiding van dr. Jan de Vries.

Glossarium van de landelijke architectuur, namelijk een verklarende lijst van termen en uitdrukkingen, gebruikt in de hoevebouw, ligt ter perse.

Medewerking aan verzamelwerken :

Der Hausbau am Westrand der germanischen Siedlungsraumes. "Haus und Hof". Leipzig, 1937, 35-51, 14 ill., 1 krt.

De plattegrondsvormen van Vlaamse hoeven. Aardrijkskundig Genootschap, Antw., 1^e Dl., 1930-31, 43-78, 13 ill., uitslaande krt.

De bouw der boerenhoeven. "Volk van Nederland". Amsterdam, 1937, 95-128, 42 ill., 1 krt.

Het dorp. "Vlaanderen door de eeuwen heen". Brussel, 1951, 67-88, 12 ill.

Oud-Nederlandse stijlelementen in de Kaapse landelijke architectuur. Stichting Simon van der Stel. Pretoria, 1968, 7-52, 23 ill., 1 krt. met Engelse vertaling.

Medewerking aan buitenlandse tijdschriften :

Zur Entwicklungsgeschichte des flämischer Bauernhauses. Rheinische Vierteljahrblätter. Bonn, 1935, 257-275, 16 ill., 1 krt.

La technique de la construction rurale en bois. Folk, Leipzig, 1937, 55-73, 27 ill., 2 krt.

aan encyclopedieën :

Winkler Prins Algemene Encyclopedie. Amsterdam, 1936. Onder de trefwoorden : *Hoevebouw, Vakwerk, Strodekkerstechniek.*

Tekst en illustratie zijn overgenomen in Oosthoek Encyclopedie.

Veenman's agrarische Winkler Prins. Brussel-Amsterdam, 1953, 416, Typen van boerderijen in België. 1 krt.

Standaard Encyclopedie. Dl. II. Boerderijen in de Nederlanden. 1966, 378, 9 ill.

Handelingen v.d. Filologenkongressen.

Leuven, 1928 : Hoevebouw in de provincie Oost-Vlaanderen.

Gent, 1932 : Over het ontstaan van de zg. Frankische hoeven benoorden en bezuiden de taalgrens, 56-58.

Leuven, 1934 : Theorie van J. Claerhout over de zg. 'Friese' hoeven in West-Vlaanderen. 55 (verslag)

Kongressen voor Algemene Kunstgeschiedenis.

Handelingen, Gent.

1936 : Over de bouwgeschiedenis van de St.-Baafskerk te Gent. De gotische krocht. 33-46, 3 ill.

1942 : De westbouw der voormalige abdijkerk van St.-Baafs te Gent. 49-65, 5 ill.

Oostvlaamse Zanten, Gent :

De tuiltjes op de nok als noodzakelijke dakversiering. Volkskunst.

Lijst van de gemeenten, met de nokspillen. 3 (1928) 49-57.

Over het Meien. Een voorbeeld van "Prael Mey" (1847). 4 (1929) 65-70.

Oostvlaamse Meiliederen. 4 (1929) 49-56, V (1930) 73.

De betekenis van het aftelrijmpje voor het kind. 6 (1931) 76-84.

Een dag met den Meester 'Pol de Mont' in zijn geboortedorp. 6 (1931) 92-103.
Een greep aftelrijmpjes. (1932) 14-22.
De 'bedwipper'. (1932) 89-92.
De draak van het belfort te Gent. (1934) 49-92, 3 ill.
Kleine huisnijverheid in de stad. Vervaardigen van 'grove manden'. 12 (1937) 74-76.
Folkloristisch leven. Het museum voor folklore te Brugge. Ibidem, 87-90.
Feestopschriften op het platteland. Ibidem, 83-86, 125-127.
Frontleven. Een bijdrage tot de oorlogsfolklore van 1914-18. 15 (1940) 81-116.
Het strodekkersgerief. 17 (1942) 185-189, 4 ill.
Mytologische reuzen, menselijke reuzen, ommevangsreuzen. 48 (1973) 162-170.
In 1830 bolderde te Gent de eerste "voiture zonder paarden". Ibidem, 170-172, 1 ill.
Prehistorie als inspiratiebron voor volksgebruiken. 49 (1974) 121-131.

Wetenschappelijke tijdingen, Gent :

Vijfde jaarlijkse Folklore-dag. Amsterdam. (1936) 72-73.
Een atlas voor Zuid-Nederlandse Folklore. 4 (1939) 263-268.
Een museum v. Voorgeschiedenis en Ikonografie van Gent. 6 (1941) 111-114.
Kongres v. Kunstgeschiedenis Univ. Gent. 6 (1941) 28-30.
Over boerenwoningen in de Zuidelijke Nederlanden. 7 (1942) 241-251, 6 ill.
Oeroude elementen in de boerenbouwkunst. XXVIII (1969) 277-282.

Toerisme, Antwerpen :

Wandeling van Zingem naar Oudenaarde. 9 (1930) 3 ill.
Drie merkwaardige hoeven Salen a / N. 10 (1931) 3 ill.
Met meester Pol de Mont te Wambeek. 11 (1932) 5 ill.
Rec. van E. Franquinet. Boerderij-typen in Limburg. 36 ill.
Maastricht. 1931. 12 (1933) 604-605.
Wandeling van Oudenaarde naar Anzegem. 14 (1935) 6 ill.
De St.-Baafsabdij te Gent. 19 (1940) 341-346, krt.
Puin v.d. St.-Baafsabdij 400 jaar oud. 20 (1941) 4 ill.

Toerisme in Oost-Vlaanderen, Gent :

Meetjeslandse Boerenhoeven, 2 (1953), nr. 6, 8-9, 6 ill.
De St.-Niklaaskerk te Gent wordt meesterlijk hersteld, 6 (1957), 86-88, 3 ill.

Vandaag, Vlaamsche halfmaandelijke Kroniek, Brussel :

Zieltogende ambachten in Vlaanderen. Van den man die op de daken rijdt. Stro-
dekker. 1 (1929) nr. 11, 254-55, ill.
Idem. Bij den kloefkapper. 1 (1929) nr. 20, 432-35, ill.

Hamer, Amsterdam-Zuid, Brussel :

De Vlaamsche boerderijarchitectuur en haar Oud-Germaansche bouwelemen-
ten. 1 (1943), nr. 1, 4-7, ill.
Oud-Germaansche Volksbouwkunst. Ibidem, nr. 11, 2-6, ill.

Geschied- en volkskundige bijdragen in kranten :

De Standaard, Brussel :

Studie van oude bouwtechnieken. 20 april '53.
Restauratie van de St.-Niklaaskerk te Gent. 9 juli '53, 3 ill.
Oude Buksenrake : Bokrijk. 13 nov. '53, 3 ill.
Vlaamse sierkunstenaars ontwierpen de rococostijl. 19 febr. '54, 3 ill.
Megaliëten en bijgeloof. 26 febr. '54.
Oude bouwsels en hun technieken. 18 juni '54.
Strodekkers, boerendaken en nokplanten. 30 okt. '54, 2 ill.
Behouden wij het oude landelijk architectuurschoon? 7 jan. '55, 5 ill.

Het Volk, Gent :

- Zienswaardigheden te Kaprijke, 2 maart '47, 2 ill.
De grafzerk van Hubrecht van Eyck, 24 april '47, 2 ill.
Het kasteel van Laarne, 3 juli '48, 2 ill.
Het aloude boerenhuis, 25 juli, '48, 1 ill.
Het oude werd verloochend, 8 oogst '48, 3 ill.
De taak van de architect, 29 oogst '48, 2 ill.
Oude gevels zien weer 't daglicht, 9 jan. '49, 1 ill.
Noodklok voor de kerk van Vurste, 8 maart '52, 1 ill.
De draak van het Belfort 575 jaar oud, 4 juli '52, 1 ill.
idem, vervolg op 5 juli, 1 ill.
Het Belfort in 1869 bijna gesloopt, 4 nov. '52, 1 ill.
St.-Niklaaskerk, parel van de Scheldegotiek, 5 jan. '53, 1 ill.
Idem, vervolg op 6 jan.
Paatje Roeges, 22 febr. '54.
Ruine van de St.-Baafsabdij, 9 april '54, 1 ill.
Restauratie van het Gravensteen, 3 okt. '54, 1 ill.
Het Geeraard-Duivelsteen, 10 okt. '54, 1 ill.
De Kouter, 17 okt. '54, 2 ill.
De Ottogracht, 24 okt. '54, 2 ill.
De Koornmarkt, 31 okt. '54, 1 ill.
Klein Turkije, 7 nov. '54, 2 ill.
Het Belfort in 1913 afgewerkt, 14 nov. '54.
De Graslei en Koornlei, 28 nov. '54, 1 ill.
Het kuipgat, de Ketelbrug en het Ketelplein, 5 dec. '54, 2 ill.
Rooigem, de Waalpoort en Brugse poort, 23 jan. '55, 1 ill.
Het Gentse gerechtshof, 4 febr. '55, 2 ill.
De Oude Houtlei, 19 febr. '55, 2 ill.
De Wijdenhaert, 5 april '55, 2 ill.
St.-Michielskerk bleef onvoltooid, 14 april '55, 2 ill.
Het Oud Begijnhof, 18 april '55, 2 ill.
De Dampoort, 5 mei '55, 2 ill.
St.-Lievenspoort en Muinkmeersen. Verdwenen verdedigingswerken van het Oude Gent, 23 juli '55, 1 ill.
De Walpoortbrug en omgeving, 28 jan. '56, 1 ill.
Het paneel der Rechtvaardige Rechters, 31 mei '74.

Recensie over

De plattegrondsvormen van "Frankische" boerderijen. - Volkskunde, 38 (1933) 90.

De bouw der boerenhoeven in de Zuidelijke Nederlanden.

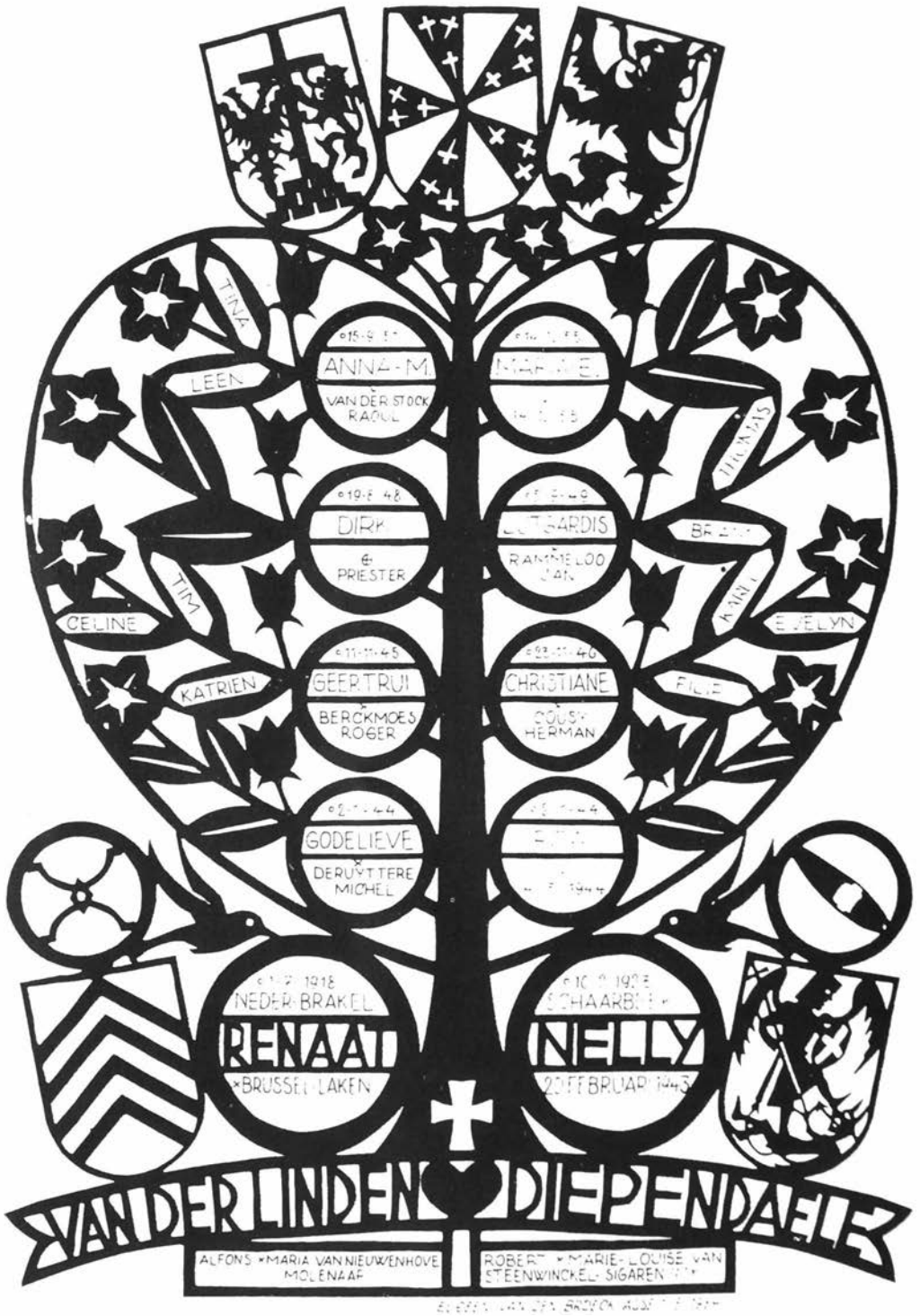
- F. Baudouin. Contact. Periodiek voor boekenvrienden. Antwerpen, 8 (1942) 20.
P. de Keyser. Volkskunde, 44 (1942) 91-92.
F. van Es. Toerisme, Antwerpen, 21 (1942) 23.
Idem. Oostvlaamse Zanten 16 (1941) 232.

Van kromwoning tot Vlaamsche boerderij.

- F. van Es. Oostvlaamse Zanten 18 (1943) 45.
P. de Keyser. Volkskunde 44 (1942) 155.

Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur.

- P. de Keyser. Oostvlaamse Zanten 26 (1951) 99-100.
Bijdragen tot de Geschiedenis. Antwerpen 34 (1951) 73.
Cl. V. Trefois schrijft in Volkskunde 43 (1941) 254 over L. Müller. Das Bauernhaus im Kreis Hofgeismar. Ruhe und Bewegung in einer hessisch - westfälischen Grenzlandschaft. Münster i.W., 1940.
Renaat van der Linden

In bijzondere hulde aan Eugeen van den Broeck te Asse die uiterst knap de stamboom en een ex-libris tekende, en de andere kunstenaars die met een fijnzinnige illustratie het boek een meerwaarde hebben gegeven, in alfabetische volgorde : Oscar Bonnevalle, voor de gelegenheid ondertekend Bonneval-ke!, Bert van den Broeck, Herman Verbaere.

HULDEBETOON Renaat VAN DER LINDEN

op 10 okt. 1984 te Gent

Renaat 65 jaar. Volkse viering.

Volkskundigen leven als gelukkige lieden. In hun opzoekingen, in hun publikaties, in hun ontmoetingen. Op 10 oktober '84 slaat een zalige toets in ieder gemoed bij de zo vele, vele aanwezigen in de feestzaal van het Gouvernementsgebouw en tijdens de receptie in de wandelgangen. De volle blijdschap heeft niemand verrast. Ze is er, in eenieder. De leden van de Bestendige Deputatie met de gouverneur, de burgemeester van Sint-Martens-Latem, e.a., de dame-schepen van cultuur uit Gerardsbergen, en de heren schepenen van cultuur uit Gent en Zottegem en andere gemeenten leven het behaaglijk gevoel mede : een ware vorm van vriendschap die uitstraalt en jubelt in een gezellig samenzijn. Daar zijn de heren van de protokol uit hun lood geslagen en in hun nopjes. Geen voorrang voor die of die professor of vooraanstaande. Geen mijnheer zus of zo. Alleen het woord vriend weerklinkt. Ze vieren wel een voorman, maar ze vieren elkaar in een gul genieten, in een volle vrolijkheid, in een zuivere vreugde.

Overheid, kollega's en maats van ver en bij, van Oostende tot Lier en verder, huldigen Renaat, met gemeende woorden en hartelijke lach. Daar komen zijn tien kleinkinderen tussen, elk met een tekening en een met een taart van bijna een meter in het vierkant. Daar jaagt op dat moment een golf van ontroering door de zaal, waar meer dan veertig personen recht moeten staan. De afvaardiging van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen uit Zottegem-Strijpen en omgeving veert recht. De kleinkinderen huldigen oma. De familiale faktor staat vooraan, plots en recht gericht naar het hart van de moeders en vrouwen in de zaal. Geluk en vriendschap klinken als klemtoon. Menigeen denkt : we moeten meer zulkdanige (feest)zitting beleven. Het hart wordt weer jong en ruim. Het broodkruim smaakt er als de fijnste taart!

Luc BEYENS

Lic. Roel Van de Walle, bestuurslid van de K.B.O.V. en dd. konservator van het Museum voor Volkskunde te Gent spreekt een bijzonder welkom uit tot de overtalrijke aanwezigen, begroet speciaal de dd. gouverneur, Honoré van Steenberge, de Bestendig Afgevaardigde Etienne de Cuyper, Jan Vallaeys, en vele andere vooraanstaanden. De verontschuldigungen berusten in het dossier; op die manier wint hij tijd om een keurige bindtekst tussen de sprekers te leveren en om de groep "Moereloere" voor te stellen, een begaafd teater dat aansluit bij de café-chantantstijl. Het geldt een uitzonderlijk feit, dat zulk leuk en volks teater tegelijk optreedt bijeen hulde in het gouvernementsgebouw. Nou, de hele hulde is recht uit het hart gegrepen, volks en eenvoudig, waardevol en waarachtig tegelijk.

De Bestendig Afgevaardigde Et. de Cuyper neemt namens de sprekers de eerste het woord, om elkeen van ver en bij echt en oprecht welkom te heten.

Lic. William Blondeel heeft alles bij voorbaat punktueel geschikt, zodat de fijnste schakeringen schitterend tot hun recht komen.

Gustaaf WEZE

Etienne DE CUYPER

Drs. Willy DEZUTTER

Prof. Dr. Jef VAN HAVER

VERWELKOMING door de heer Gedeputeerde E. De Cuyper

Mijnheer de Gouverneur a.i. en heren kollega's van de Bestendige Deputatie,
Dames en Heren uit de Provincieraad,
Heren burgemeesters en schepenen,
Dames en Heren van de Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen en van
de Koninklijke Kommissie voor Volkskunde,

Dames en Heren genodigden,
en tenslotte, maar wel heel speciaal uiteraard, Mijnheer van der Linden, vriend
Renaat, met familie en vrienden,

Ik ben bijzonder gelukkig U vanavond, namens de Gouverneur a.i. en mijn kolle-
ga's in de Bestendige Deputatie zo talrijk te mogen begroeten in ons Provinciaal
Gouvernementsgebouw.

Vandaag wordt zowat de "vaandeldrager" van de Oostvlaamse volkskundigen,
Renaat van der Linden, gevierd, naar aanleiding van zijn 65e verjaardag. Het
Provinciebestuur heeft zonder aarzelen en entoesiast ja gezegd op de vraag van de
Koninklijke Bond van de Oostvlaamse Volkskundigen om met een ontvangst in het
Gouvernementsgebouw die huldiging luister bij te zetten. Niet dat zo een ont-
vangst hier een routine-gebeurtenis is, integendeel.

Biezonere figuren lokken echter altijd biezonere dingen uit. Dat zal hier van-
avond wel meermaals worden onderlijnd. En dat bewijst trouwens ook reeds uw zo
talrijke opkomst. Renaat telt inderdaad vele, vele vrienden. Vrienden uit vele
hoeken van Vlaanderen en uit vele middens. U allemaal hier welkom mogen heten
is voor mij een groot genoegen.

Het is ook een getuigenis, een blijk van diepe erkentelijkheid voor de biezonere
verdiensten, het "levensprojekt" - zoals dat nu heet -, van een man die rusteloos-
weetgierig steeds weer verwondering oproept bij wie hem mag ontmoeten. Waar
Renaat is, is de volkskunde in levenden lijve aanwezig, en heel vaak onder de meest
onverwachte vormen.

Voor een gesprek met hem, moeten velen van versnelling veranderen en hun
attentie aanscherpen. Ik merk dat ook vaak in onze provinciale middens waar hij
een vertrouwde figuur is. Over de man zelf zal vanavond heel wat gezegd worden
in de toespraken die voorzien zijn en straks zullen de anekdotes ook wel rijkelijk
en "volkskundig" de receptie opvrolijken.

Ik wil mij nu als gastheer vooralsnog beperken tot een speciaal woord van waarde-
ring voor de mensen die aan de wieg staan van dit gebeuren vanavond, de drijven-
de krachten in de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, gesteund
door de Uitgeverij Van de Wiele en de Koninklijke Belgische Kommissie voor
Volkskunde.

De Bond met zijn museum en zijn bibliotheek, zijn talrijke activiteiten en vooral
zijn leden-die-van-de-volkskunde-leven-en-dromen, is in Oost-Vlaanderen een
begrip geworden. Dat ons Provinciebestuur hen een grote waardering toedraagt,
weten zij die met de toelagepaperassen vertrouwd zijn, al jaren. Ik wil dat hier nu in
het openbaar graag herbevestigen.

Uit die wereld van volkskundigen spreken straks de heren Weze, ondervoorzitter
van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, prof. Van Haver, voor-
zitter van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde en de heer Dezut-
ter, conservator van het Brugse Museum voor Volkskunde.

In hen begroet ik speciaal allen die hun bekommernissen inzake studie van en
liefde voor het volksleven delen. Ik wil niet nalaten ook de Gentse kabaretgroep
Moereloere - zo nauw verwant met dat prachtige museumplein op de Kraanlei! - en
die we straks nogmaals zullen kunnen beluisteren, in deze eerder plechtige loka-
len van het Gouvernementsgebouw hartelijk welkom te heten.

Ik geef nu graag het woord aan de heer Weze.

Mijnheer de Gouverneur,
Geachte Heren van de Bestendige Deputatie,
Geachte Heer Renaat van der Linden, voorzitter van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en Waarde vriend.
Mevrouw van der Linden samen met uw achtbare familie, Mevrouwen, Mijne Heren,

Wanneer iemand vanaf heden de vraag stelt : **Wat is nu eigenlijk Volkskunde, en waar of hoe steek ik er wat van op?** dan zou ons antwoord als volgt luiden : raadpleeg het huldealbum aan Prof. Paul de Keyser uit 1951 samen met het huldealbum aan Renaat van der Linden van 1984. Neem er enige tijd voor. Als u zich dan een idee hebt gevormd van wat Prof. de Keyser en Renaat van der Linden als bouwwerken aangaande volkskundige levensgeplengdheden in Vlaanderen, en ver in de ronde hebben neergezet, dan zijt ge op de goede weg.(1) In 1933 verschijnt van Prof. Paul de Keyser *Folklore en Onderwijs*. Uit de inleiding daarvan volgt dit citaat. **Wanneer men op de man vraagt : Wat is Folklore? Dan blijft menigeen, wien het antwoord als bestorven op de lippen ligt, het antwoord schuldig.** (einde citaat)(2) Prof. de Keyser heeft in zijn Folkloristisch en Volkskundig levenswerk de horisonten vernieuwd, toen hij het Seminarie van Volkskunde aan de Gentse Rijksuniversiteit stichtte. Zijn streven om de volkskunde als volwaardig en noodzakelijke wetenschap te onderwijzen was zijn antwoord en zijn boodschap die hij als een brandende toorts wilde doorgeven ten behoeve van steeds meer en betere volkse kennis. Vandaag betekent de uitgave van het boek *Volkskunde in Vlaanderen. Huldeboek Renaat van der Linden* dat de brandende toorts inderdaad werd overgenomen.

Het volkskundig werk van Renaat van der Linden is geschapen, opgegroeid en eigentijds beleefd uit zijn eerbied en bewondering voor zijn illustere voorganger. Hij heeft het werk van Prof. de Keyser niet terzijde geschoven, maar klaar en duidelijk bemerkt dat het grondslagen waren waarop steeds maar verder kon vernieuwd, uitgebreid, aangepast, kortom volkse kennis van elke dag worden opgebouwd, elk moment van de dag.

De Raad van Beheer en de leden van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, die wij hier de grote eer hebben te mogen vertegenwoordigen, mogen met fierheid en dankbaarheid op een meer dan vijftigjarig bestaan terugblikken. Vooraanstaande volkskundigen hebben bij ons en talrijke anderen belangstelling voor de volkskunde opgewekt. Het tijdschrift *Oostvlaamse Zanten* is er sinds al die jaren getuige van. Renaat van der Linden heeft er met grote zorg over gewaakt en er toe bijgedragen dat het tijdschrift een onuitputtelijke bron van volkskundig opzoekingswerk is gebleven. Het is echter niet alleen met vaststellen en optekenen van het doen en laten in het volkse leven dat daarmee de kous af is. Want naast de taak van uitgeven ook van uitgebreide volkskundige werken, waaronder kostbare exemplaren van Renaat van der Linden grijpen in de schoot van de Bond levendige activiteiten plaats, vooral in het Gents Museum voor Volkskunde, waar mensen worden aangetrokken in allerlei manifestaties. De Bond speelt in op eigentijdse volksgedragingen en stichtte aldus 15 jaar geleden de Kantclub Sint-Katelijne. Een grote verdienste rondom dit alles is, Renaat, dat gij mensen kans en hebt gegeven om naast U mede te ijveren. Van richtlijnen uit Uw ervaringen konden zij gebruik maken. U stuurde gelukwensen toe wanneer projekten slaagden, en U ging enkel bij Uzelf onderzoeken wanneer het al eens minder vlot ging. Om dit alles en nog veel meer mag de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen fier zijn met de uitgave van uw Huldeboek.

(1) Album Prof. Dr. Paul de Keyser. *De Jubilaris aangeboden bij zijn zestigste verjaardag.* (Wetteren) 1951. Leven en werk van Prof. Dr. P. de Keyser, met bibliografie. Uit het Werk van Prof. Dr. P. de Keyser. 200, 1 ill.

(2) *Folklore en Onderwijs*. Antwerpen, 1933, 120. (Brochurenreeks der Vlaamse Opvoedkundige Vereeniging).

Daarom ook sluiten de Museumkommissie van het Gents Museum voor Volkskunde en de Kantklub Sint-Katelijne zich aan om U over de ganse breedte der Bondsaktiviteiten te danken en te huldigen. Dit is een heuglijke dag door de provinciale luister waarmede de uitgave kan geschieden.

Mijnheer de Gouverneur, Geachte Heren van de Bestendige Deputatie, achtbare gastheren, wil de dank van de leden van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen hiervoor aanvaarden. Waardering ook tegenover de leden van de Koninklijke Kommissie voor Volkskunde die door de hooggewaardeerde inbreng van haar voorzitter, Prof. J. Van Haver, voornaamheid heeft afgedrukt op de inhoudelijke waarde van het Huldeboek *Volkskunde in Vlaanderen*. Daaruit vloeit dan ook onze dankbaarheid tegenover die vooraanstaande en belangstellende Volkskundigen over het Vlaamse land die het boek een echte Vlaamse wetenschappelijke inhoud hebben gegeven. Met dan toch een ietwat aanhoudende blik van dankbaarheid aan onze vriend, de Heer Willy De Zutter, uit de Vlaamse Volkskundige contreien wiens initiatief en medewerking wij zeer waarderen. Vanzelfsprekend aanzien wij de aanwezigheid van de heer Schepen van Cultuur der Stad Gent als een bewijs van waardering dat ons zeer verheugt. Want dit heuglijk gebeuren vandaag betekent voor ons niet alleen een hulde aan Renaat van der Linden, maar als huldestralen koesteren zij tevens de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Rondom dit volkskundig levenspatroon van Renaat van der Linden denken wij aan het volkse gezegde van dat *Schouwtoneel met elk daarin zijn rol en elk zijn deel*. Terwijl op dit wereldtoneel de kunstenaar in volle overgave zijn rol en zijn deel beleeft staat tussen de coulissen of achter de schermen iemand die persoonlijk de zorg heeft dat alle kleine probleempjes en alle grote problemen geen hinder bij de opvoering van de levensrol vormen.

Iemand die steeds voor de opvang klaar staat, indien de kunstenaar uitbundig zijn vreugde wil delen, of ontgoocheld vragen stelt. Kortom, iemand op wiens steun de kunstenaar altijd rekent.

En zomaar tussendoor gezegd, dat kan bij sommige artiesten nogal eens 't een en 't ander zijn.

Daarom vandaag ook ere aan wie ere toekomt, en bloemen aan wie bloemen toekomen aan de echtgenote, Mevrouw Renaat van der Linden.

Na de belichting door de heer G. Weze verleende Roel Van de Walle het woord aan **prof. dr. J. Van Haver**.

Het is goed dat er in een mensenleven gebeurtenissen zijn, waarbij men als het ware verplicht is even stil te staan. Dat kunnen droevige gebeurtenissen zijn, of blijde, zoals vandaag, nu we even stilstaan bij Renaat van der Linden - al is stilstaan voor hem biezonder moeilijk.

Degenen die vandaag hier het spreekgestoelte beklimmen, hebben niet afgesproken welk aspekt van zijn leven en werk ze zullen beklemtonen, maar de ondertoon van ons allen is dezelfde : wij willen in de eerste plaats getuigen van onze vriendschap en waardering.

Ik doe dat uit naam van mijn kollega's van de K.B.K.V., waarvan R.v.d.L. sedert 1962 een eminent lid is.

Toen ik in 1966 als opvolger van P. de Keyser in de Kommissie kwam, was hij tussen de grote meneren van toen (Strubbe, De Meyer, Foncke, Peeters, Viaene) een van de jongsten. Nu is hij een van de oudsten, maar zijn entousiasme en zijn werkkraft zijn even jeugdig gebleven.

Ik kan me de kommissie nauwelijks voorstellen zonder hem :

hij is de stuwende kracht achter onze Jaarboeken, waarvoor hij het nederige werk van de bibliografie verzorgt, maar ook de lay out en het kontakt met de drukker; hij is altijd bereid de taak van notulist op zich te nemen, wanneer ons Brussels sekretariaat wegens een van die duistere administratieve redenen verstek moet laten gaan;

hij is een van de alertste deelnemers aan elke discussie en er gaat geen rondvraag voorbij of hij heeft een of mere punten of vragen waarop hij de aandacht wil vestigen;

soms hebben we wel eens moeite om een van zijn gedachtesprongen te volgen, maar achteraf blijkt dat hij een gezichtspunt heeft verduidelijkt waar wij nog niet aan toe waren.

Zijn kollega's in de Kommissie waarderen hem wegens zijn grote kennis van het huidige Vlaamse volksleven,

zijn gemak om contacten te leggen, zowel met volksmensen als met buitenlandse vakgenoten,

zijn streven naar internationale samenwerking,

zijn grote leergierigheid die hem op een leeftijd waarop de meesten aan hun pensioen beginnen te denken, nog een licentie Vrijtijdsbesteding deed behalen, voor de buitenwereld a.h.w. terloops.

Zijn werk in de Kommissie is maar een klein deel van zijn werkterrein, naast zijn bond, zijn tijdschrift, zijn publikaties, zijn optreden voor radio en t.v. en het vele werk dat hij presteert voor allen die een beroep op hem doen, want hij kan eigenlijk nooit 'neen' zeggen.

Renaat, ik heb me een ogenblik afgevraagd of u, als classicus, niet meer glorie zou hebben verworven, indien u, i.pl.v. over bedevaartvaantjes, geschreven had over 'Kleitabellen uit Griekse cultusplaatsen' of over b.v. 'Balspelen bij de Romeinen'. Die veronderstelling wordt vandaag tegengesproken in een driedubbele erkenning :

- de officiële erkenning door een huldiging in het eerste huis van uw provincie en ik moge hier beklemtonen dat de K.B.C.V. deze attentie van de provincie bijzonder op prijs stelt;
- de erkenning van de vriendschap, met de ervaring dat uw grenzeloze dienstvaardigheid en uw beminnelijkheid voor een keer verplichtend zijn geweest, en ik moge hier een woord van dank uitspreken ten aanzien van mijn medeleden in de regelingskommissie en het leeskomitee, vooral voor kollega W. Dezutter en de heer Roeland Van de Walle, die het grootste deel van het werk op zich hebben genomen;
- de erkenning ten slotte én de voldoening dat uw energie en uw ijver gegaan is en nog gaat, gelukkig, naar de studie van uw eigen volk, de gewoonten en gebruiken; het geloof en de ontspanning van uw vader en uw moeder, van onze vaders en onze moeders en van hun kinderen, van uw burens, van uw streek, van de mensen van bij ons.

Deze huldiging is een tastbare genoegdoening voor uw jarenlang rijen en rotsen (die alliteratie zal uw goedkeuring wegdragen), voor uw dure telefoonrekeningen, voor de bedreiging van uw huishoudelijk budget door boeken zomaar in eigen beheer uit te geven; zij is de bekroning van uw menselijke, didactische en wetenschappelijke kwaliteiten.

Die kroon moet u evenwel delen met haar die naar het woord van Multatuli 'uw zorgen deelt en uw geluk groter maakt', al kan ik me voorstellen dat u haar geluk hebt gedeeld en haar zorgen groter hebt gemaakt. Zij heeft u immers moeten delen met een ander veeleisend wezen, het (toevallig) vrouwelijk substantief de volkskunde. Zij heeft u echter niet alleen begrepen, zij heeft u gesteund en gestimuleerd zoveel zij kon en het is dus passend en billijk - vere dignum et justum est - dat we haar in deze waardering en hulde betrekken, samen met de kinderen en kleinkinderen van dat ruime huis met het grote hart in de Godveerdegemstraat 15.

Na de rake typering door professor Van Haver kreeg dé vooraanstaande volkskundige uit Brugge, drs. Willy Dezutter, het woord van Roel Van de Walle.

1

2

3

1 "De Moereloere" in actie.

2 Katrien Berkmoes buldigt Oma, in naam van tien kleinkinderen.

3 Renaat en Nelly (4de van links) van der Linden - Diependaele op de eerste rij tijdens de feestavond.

Mijnheer de Gouverneur,
Geachte genodigden,
Kollega's en vrienden van Renaat,

Het doet mij bijzonder plezier hier voor u te staan als Bruggeling, als Westvlaming. **Waar men gaat langs Vlaamse wegen, komt men Renaat van der Linden tegen.**

De gevierde van vandaag is geen lokale figuur en alleen al het feit dat hij gehuldigd wordt in het Provinciegebouw van Oost-Vlaanderen, wijst daarop. Renaat is daarentegen als volkskundige overal in Vlaanderen bekend en ook zijn onderzoeksterrein bestrijkt de hele Vlaamse regio. Maar ook in Wallonië geniet hij een grote faam (cfr. kongres "Vrijen en trouwen" te Luik en de gezamenlijke jaarlijkse studiedag met de Waalse Kommissie voor Volkskunde). Ook buiten de landsgrenzen was hij het visitekaartje van onze wetenschap o.a. in Berlijn en op het volkskundig kongres te Moskou in 1982.

Zo'n figuur verdient gehuldigd te worden en zijn 65ste verjaardag vormde een mooie gelegenheid. Het behoort tot de goede gewoontes om bij zo'n gelegenheid te denken aan de samenstelling van wat doorgaans een **huldealbum** genoemd wordt.

In de middens van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en de Kon. Belgische Kommissie voor Volkskunde werd dit idee goed onthaald. Er werd met zoveel enthousiasme van start gegaan dat het van in het begin vast stond dat het een speciale uitgave zou worden : geen traditioneel huldealbum op beperkte oplage voor de geleerdenbibliotheek, maar een echt boek, een aantrekkelijke uitgave, verkrijgbaar in de boekhandel. De redactie is daarin, meen ik in alle bescheidenheid, volkomen geslaagd.

Uiteraard zijn er altijd persoonlijke banden, los van de wetenschap, die maken dat men bepaalde zaken met meer kracht ondersteunt dan gewoonlijk. Politieke of ideologische konnekties zijn hier bij niemand om de hoek komen kijken, alleen de warme vriendschap stond voorop. Persoonlijk heb ik Renaat van der Linden voor het eerst ontmoet in 1973 toen ik mee deed aan het vergelijkend eksamen voor de betrekking van konservator van het Stedelijk Museum voor Volkskunde te Brugge. Ik was toen examinandus en hij (samen met dr. H. Pauwels) examinerator. Het stadsbestuur van Brugge had hem als deskundige uitgenodigd om zitting te nemen in de jury. Dit wijst er nogmaals op hoe sterk Renaat van der Linden buiten zijn eigen provincie als volkskundige gewaardeerd en geacht wordt.

Gelukkig is ondergetekende voor dit eksamen niet gezakt, hoewel wij niet overlopen van eigenwaan om te beweren dat anderen er niet voor zouden gezorgd hebben dat er een huldeboek tot stand kwam!

Dank zij de menselijke benadering van de jury konden wij onze eerste stappen zetten in het (onoverzichtelijke) domein van de volkskunde. Sindsdien hebben onze wegen zich dikwijls gekruist en één van die prettige momenten wil ik hier nog even aanhalen.

Toen op 28 maart 1975 onze zoon Jan-Willem geboren werd, zag ik mij 's anderen-daags wettelijk verplicht om de geboorte aan te geven. Daarbij kon ik mij laten vergezellen door twee getuigen. Met Renaat en mijn vriend Marc Goetinck zijn we naar de Burgerlijke Stand getrokken. Renaat komt dus tweemaal voor in een persoonlijke akte en dit schiept een band die ook op professioneel vlak zijn weerslag kent. Als hoofdredakteur van "Museumleven" krijg ik om de veertien dagen post van Renaat en dat al tien jaar lang. Alles wat hij in krant en tijdschrift tegenkomt over musea wordt mij toegestuurd. Wij zoeken wel nog iemand om een index te maken op dit indrukwekkend knipselarchief. Tot slot wens ik, alvorens het eerste exemplaar van het boek te overhandigen aan de gevierde, mijn dank te betuigen aan allen die hebben meegewerkt om het huldeboek Renaat van der Linden werkelijkheid te laten worden. Zonder kopij geen boek. De auteurs, een 47-koppig team, danken we voor de spontane medewerking. Hun rijk gevarieerde bijdragen lieten ons toe om de toch wel pretentieuze titel **Volkskunde in Vlaanderen** in het vaandel te voeren. Eén auteur wens ik speciaal te bedanken nl. lic. Arnold Eloy die op uiterst nauwkeurige wijze de index samenstelde op de bibliografie van

Renaat. Uit deze indrukwekkende publikatielijst spreekt weer duidelijk de veelzijdigheid en grote werkkraft van de rusteloze vorser Renaat.

De geboorte van het boek werd geschraagd door de leden van de Redaktieraad nl. R. Van de Walle, J. Van Haver, A.G. Homblé en G. Weze.

De eindredactie berustte bij ondergetekende en lic. Roeland Van de Walle, mijn Gentse kollega die van het begin tot het einde altijd klaar stond, ook op zaterdag en zondag.

Het boek had niet kunnen verschijnen zonder de hulp van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Voor het in ons gestelde vertrouwen zijn we de Raad van Beheer zeer erkentelijk.

Tot slot is het voor mij een aangename plicht om te wijzen op de biezonder prettige samenwerking met de uitgeverij Marc Van de Wiele p.v.b.a. te Brugge. Dank zij de werkkraft van zijn vennoot Jempie Herrebout, het artistiek gevoel van lay-out man Johan Mahieu en de nauwgezetheid van drukker Theo Hoste van De Windroos (Beernem) kunnen wij hier vandaag een uiterst mooi verzorgd boek presenteren.

Als huldeboek is het een bibliofiel buitenbeentje geworden, een hypoteek die zal doorwegen wanneer nog andere eminente volkskundigen dienen gehuldigd te worden. Renaat, alleen het beste was voor u goed genoeg, als dank voor uw mededeelzaamheid en enthousiaste onbaatzuchtige inzet op het domein van de Volkskunde in Vlaanderen.

Na de presentatie van het album van en voor Renaat neemt opnieuw **bestendig afgevaardigde Et. de Cuyper** het woord :

Huldigingstoespraak

Geachte aanwezigen, Renaat en mevrouw,

Wie 60-65 jaar mag worden, maakt wellicht een wondere periode mee. Een tijd van omschakelen, het einde van drukke beroepsbezigheden, het begin van wat "rustiger-aan". "Dingen die moeten" maken plaats voor vaak prettiger bezigheden, voor eigen interesses die dikwijls reeds lang gekoesterd werden maar waarvoor tot dan toe te weinig tijd was. Het "op rust gaan" opent voor hen die dat mogen meemaken, in die zin nieuwe perspectieven.

Voor Renaat van der Linden betekent het ongetwijfeld een intens doorgaan op zijn vroegere vrijetijdspassie, zijn rijke en vruchtbare band met het erfgoed van ons volk. Zijn betekenis op dat vlak is hier vanavond al grondig doorgelicht. Mij valt het op hoe breed zijn interessesfeer uitloopt. Daarvoor volstaat het slechts een aantal nummers van een van zijn troetelkinderen, de "Oostvlaamse Zanten", na te slaan. Niets in het Vlaamse volksleven is hem helemaal vreemd blijkbaar : het bollen, de viering van het Sinterklaasfeest, de bedevaartprentjes en -vaantjes, de reuzen die hem dezer dagen in het biezonder teisteren.

Het Provinciebestuur heeft reeds lang het geluk een beroep te kunnen doen op zijn deskundigheid. Renaat heeft trouwens biezonder bewijs van zijn vakmanschap geleverd door in 1963 de "provinciale prijsvraag voor folklore" - zoals dat toe heette - te winnen met zijn "Bolspel in Vlaanderen, vroeger en nu".

Hij is naderhand een vertrouwde figuur geworden in de provinciale jury's voor de prijs volkskunde en is mee een van de dragende krachten in zijn molenkommissie. Onlangs nog heeft hij - zelf zoon van een molenaar - het peterschap op zich genomen van de provinciale molen te Oordegem. Hij is bovendien actief in de provinciale geleding van de Rijkskommissie voor Monumenten en Landschappen. Renaat verzamelt er verdiensten waarvoor ik hier openlijk, in naam van het Provinciebestuur, hartelijk en heel oprecht dank zeg.

De grootste verdienste van de figuur van Renaat van der Linden ligt echter wellicht niet vooral in de omvang en de kwantiteit van zijn publikaties en activiteiten, noch in de wetenschappelijke impact van zijn onderzoekingen.

Het is vooral de manier waarop hij volkskunde benadert en naar zijn omgeving toe vertaalt, die onze bewondering - en vaak verwondering - opwekt.

Voorals zijn talrijke losse opmerkingen - over de meest uiteenlopende volkskundige onderwerpen - zijn zeer belangrijk, omdat ze meer dan eens de aanzet vormen tot verder uitgewerkt onderzoek.

Het is het aanstekelijk entoesiasme waarmee hij talrijke geïnteresseerden aanzet en motiveert, de daadwerkelijke en morele steun die elke onderzoeker bij zijn kontakten met van der Linden ondervindt, wat hem zo origineel maakt.

Het verleden en zijn hardnekkige resten in onze huidige maatschappij zitten in de lift wat publieke belangstelling betreft. Een steeds groter wordend aantal geïnteresseerden ziet het als een uitdaging het aangename aan het nuttige te paren door zich gedurende hun vrije tijd met allerlei historische en volkskundige opzoekingen bezig te houden.

Het is vooral voor deze mensen dat Renaat van der Linden als een begrijpend luisterende of raadgevende vader optreedt. Het is voor deze mensen dat hij de grote aantrekkingskracht van de volkskunde verpersoonlijkt, met een minzaamheid en een bescheidenheid die hem uitermate sieren.

Zijn rol in Oost-Vlaanderen als public-relationsman van de volkskunde, als sensibilisator van overheid en publiek en als inspirator van elkeen die zich in de volkskultuur wil verdiepen - dat is de onschatbare verdienste van Renaat van der Linden. Het is daarom dat ik mij, in naam van de Gouverneur a.i. en de Bestendige Deputatie, wens aan te sluiten bij de talrijke lofwoorden die de gevierde hier vanavond reeds kreeg toegezwaaid.

Ik overhandig hem dan ook biezonder graag de Ere-medaille van de Provincie Oost-Vlaanderen, met het bijhorend diploma. Ik voeg er bovendien een exemplaar aan toe van onze provinciale uitgave "Met vlag en wimpel. De banistiek van de kristelijke arbeidersbeweging in Vlaanderen". Een boek dat zeker nu aktueel is, zo dicht bij de opening van een gelijknamige tentoonstelling in de Sint-Pietersabdij, en een thema dat zeker de belangstelling van Renaat en vele volkskundigen wegdraagt.

Aan Mevrouw van der Linden, die deze viering ongetwijfeld even intensief meemaakt als haar man, laat ik graag uit ganser harte een boeket bloemen als herinnering aan vanavond na.

Na deze enige en innige hulde treedt onvoorzien, de oudste van de tien kleinkinderen op, om het woord te nemen, als bode bij tekeningen en een reuzetaart!

Oscar Busschop, voorzitter Kunst in de Vrije Tijd te Zottegem, wou zijn tekst niet voorlezen, maar drong er op aan, dat die in Oostvlaamse Zanten zou verschijnen.

Boodschap van "Kunst in de vrije Tijd" te Zottegem

Een groet vertolkt makkelijk een betuiging van beleefdheid en van een eerbiedig gebaar. Een boodschap stemt overeen met een opdracht en omvat meer dan een groet.

Als voorzitter van Kunst in de vrije Tijd breng ik met aandrang een hulde over en een innige dank. Hulde om de hulp van Renaat gedurende zovele jaren. Dank om de ware vriendschap die elk van ons van je mocht ervaren.

Hulp in menig opzicht, jaar bij jaar, bij de voorbereiding en de uitbouw van de expositie, en bij de voordracht die telkens een ander en een gelijkaardig brandpunt benaderde : schilderijen, beeldhouwwerk, keramiek enz. in de zaal en de aanknopingspunten langs een roman, een gedicht, een verre of dichte periode; telkens veerde er een nieuw haakpunt los, onvermoed en onverwacht, maar een belichting van een werk en een verrijking van een inzicht. Samen met de beeldhouwer Henri De Cock zijn jullie de laatste overgeblevenen van de stichtende leden, meer dan dertig jaar geleden. Het klinkt eigenaardig : maar Renaat verandert

Lieve Oma en Opa,

Wij, jullie tien kleinkinderen, zijn zo blij, dat de geëerde en geleerde heren zo fijn gesproken hebben. Maar ook de kleinkinderen willen een duitje bijbrengen, bij de hulde, maar dan voor Oma.

Wij willen Oma vooral danken om alles wat zij ons regelmatig biedt, en, dat is heel veel: dat immer lekker eten, de gezellige spelletjes, in de tuinen en in de kelder, binnenhuis, en het rustig slapen. We moeten alleen vooreen punt opletten? Er zijn vier slaapkamers voor ons en het gebeurt wel eens, dat er op twee, drie bedden allertei papieren liggen. We verstaan niet goed dat Opa zoveel papieren op zoveel verschillende plaatsen kan klasseren.

Wij bieden je, liefste Oma, als onze hulde, deze enige stamboom, getekend door de vriend van Opa: Eugène van den Broeck, een goede vriend van groot en klein, uit 1752.

Er zijn veel bloemen in je huis, maar daar kunnen er nog een paar bij. Wij hebben allemaal een ~~huiswerk~~ gemaakt, en Bram heeft een taart gebakken, om te bewijzen, dat hij een aardje naar zijn Omaatje heeft. Hier de grote taart van Bram?

Een dikke zoen van ons allemaal!

Evelyne, Rena, Karel, celine , Lucien, Thomas,

Bram, Filip, Tim ,

Katrien

ergens niet. Zijn geestdrift en liefde voor onze kring blijven onverminderd. De vrijetijdsbesteding boeit hem uitermate, van vele standpunten uit. Elkeen is verwonderd, dat hij zelf nog zoveel vrije tijd voor die en die en gene en gindse overhoudt, maar dat speelt hij klaar. Het bestuur en alle leden van onze klub sluiten zich welgemeend en -gemoed aan bij deze fijne hulde in Gent. Renaat, jij hebt die dubbel en dik verdiend.

† Oscar Busschop, voorzitter

Na de officiële redevoeringen (?) volgt er een innig en vinnig dankwoord van de gevierde zelf.

Beste Allemaal,

Een halve of verkeerde stoel of zit

Tijdens uw luisterrijke en spitsvondige uiteenzettingen heeft uw dienaar af en toe bedacht, dat hij op een verkeerde stoel plaats genomen had. Uw dienaar stoelt stellig op een verkeerde zit. Even uitleg voor het geval en de vergelijking.

Jaren geleden leefde in het klooster te Velzeke - Zottegem een indrukwekkende moederoverste in het klooster en ziekenhuis, indrukwekkend door haar gezag én door haar gewicht. Ze kon moeizaam marcheren, want haar omvang of dikte hinderde haar fel. Ze woog heel wat meer dan honderd kg. Wanneer moeder wou plaats nemen aan tafel, op het laatste van haar leven, diende een medezuster toe te schieten om twee stoelen naar voor te schuiven. Twee stoelen volstonden amper voor de uiterst zwaarlijvige moeder-overste.

Voor mij is de toestand thans totaal omgekeerd. Slechts een halve zetel of stoel komt voor me in aanmerking, want de andere helft of meer telt voor hen die me immer hebben geholpen.

Tijdens het beluisteren van de redevoeringen becroop me een onwennig gevoel, een gevoel van onwerkelijkheid. De teksten zijn niet voor me alleen bestemd. Ze zijn gericht tot vele lieden van mijn omgeving, van vroeger en nu, tot professor Paul de Keyser, Fernand van Es, Richard Vankenhove, tot anderen waarvan de namen me niet onmiddellijk te binnen schieten, voor het bestuur van onze Bond.

Knad

Het belangrijkste woord vandaag dat met een hoog geluid lang moet weerkaatsen, is KNAD. Ekskuseer me. Tijdens de laatste jaren van mijn loopbaan als leraar Grieks-Latijn kon ik geen Grieks meer doceren, omdat dit vaak afgeschaft bleek. Dat feit ontstelde me. Geen Grieks meer. Een wortel van onze beschaving te kort. Een citaat van een leraar geschiedenis uit mijn retorikajaar schoot me te binnen : het géle gevaar komt, vroeger dan jullie denken... (en een leerling vond de euvle niød om in het eksamen te antwoorden : het gele gevaar is dé geelziekte!). Bij het uitschakelen van het vak Grieks denk ik : thans komen de horden en dienen we anders te leren of te leven, en moet ik voor mijn leerlingen zware woorden achterste voorwaarts gaan spellen. We hebben daar speels van genoten. Zo hoort het woord KNAD hier, op en top. Mijn dank diepdoorvoeld, om het met de dichter en vriend Bert Peleman uit te drukken : Dender- en Leie- en Scheldediep, want in alle streken wonen er vrienden die mijn dank verdienen. In de eerste plaats Neleke, mijn lieve echtgenote. Want vele vrouwen horen meer het getik van de schrijfmachine dan de stem van hun man. Gelukkig zijn wij nog immer verliefd gelijk de eerste dag en slag. Daarna mijn kinderen : zes, en vijf die erbij gekomen zijn, om hun geduld en toewijding en hulp zonder dat ze het beseffen. Mijn bureau (en een andere tafel in mijn studeerkamer) is menigmaal beladen met papieren, maar kranten en foto's liggen vaak ook op de vloer. Als de telefoon rinkelt, dient de persoon in mijn studeerkamer voorzichtig binnen te treden om een gebeurlijke schikking op de vloer niet te storen. Dan volgt de Deputatie. De Heren van de deputatie. Het statig gebouw in de Gouvernmentstraat is voor me soms een soort afdeling van de universiteit geweest : een gebouw alleen voor hooggeplaatsten, echt zoals een hogeschool, met de wapenschilden in de gevel, de vele sprekende glasramen.

's Nachts lig ik er van wakker : waar heb ik dat verdiend om gehuldigd te worden? Deze namiddag is het me plots duidelijk, in de bibliotheek van de universiteit.

Eén boek van veertig auteurs

Mijn vraag ontstelt een bediende aan de universiteit.

- Ken je dat, een boek van zesenvieftig auteurs?

- Meer dan veertig auteurs? herhaalt hij ongelovig. Dat bestaat niet. Zoek een keer in de sektie Kostbare Handschriften. Daar misschien.

Uw dienaar met dezelfde vraag naar de kostelijke sektie.

- Vanwaar komt u, mijnheer? vraagt de bediende. - Van Zottegem! Hij schudt meewarig het hoofd.

- Zulk een boek bestaat niet, mijnheer. Dat vindt u nergens. Dat is tijdverlies.

Zo ligt er plots een opluchting in mijn gemoed. De vele aanwezigen komen niet voor me als dusdanig, maar voor dat boek! Een vriend vertelt in de loop van de week : - je hoeft je geen zorgen te maken. Daar zal volk genoeg zijn. Ze zullen wel verschieten in Gent. Als alleen de cafébazen komen, waar je geweest zijt voor je Bolspel, dan stromen er gemakkelijk meer dan tweehonderd toe. Uw dienaar schrikt. Die cafébazen. Daar mag je alles van verwachten. Die mannen hier? Een herbergier van wijd en zijd. Wie weet? Maar herbergier verandert in herbergzaam. Er flikkert een licht. Caesar schreef eeuwen geleden : de bewoners hier zijn herbergzaam, met andere woorden, dat ze bezoekers gastvrij bejegenen. Die traditie houdt stand. Dat klopt. Bij zeer velen onder u is uw dienaar geweest en ze hebben hem hartelijk onthaald voor allerlei lastige en min lastige opzoekingen en vragen. Reuzedank daarvoor, zeer herbergzame vrienden, herbergiers en andere.

We willen terugkeren naar de kern van de taak en de zaak : dat uiterst kostbaar boek, dixit de bediende in de universiteitsbibliotheek. Zesenvieftig auteurs. Geen enkele actrice (nieuw woord voor de volgende van Dale, in analogie van acteur en actrice, waarom niet?). En dat in een tijd van feminisme. Schiet de volkskunde hier tekort? In de lijst van zesenvieftig auteurs schiet de volkskunde een hoogvogel : medewerkers van Maaseik tot Oostende, heel Vlaanderen is vertegenwoordigd : vier uit Limburg, zeven uit West-Vlaanderen, want de vriend Walter Giraldo is sterk genoeg om twee provincies te vertegenwoordigen. De andere vorsers zijn over drie provincies verdeeld.

Dan hun leeftijd : 84 jaar voor de oudste, 26 jaar voor de twee jongste. Een koëfficient van drie.

De volkskunde is oud en jong. Ziekte heeft de vriend Clemens Trefois belet mee te werken. Anders was de oudste van 90 jaar hier. Deze namiddag ben ik eerst bij hem en dan in het ziekenhuis en dan naar de universiteitsbibliotheek geweest : voorrang voor de vriendschap, dan de wetenschap. Hij is in zijn geest aanwezig bij ons.

Met zesenvieftig auteurs verkrijg je nog geen boek. Ze beginnen met vijf hoofden van een redaktiekomitee : durvende geesten en geestige durvers uit Brugge, Gent en Zellik. Hoe kan ik hun mijn dank vertolken? Het antwoord ligt in de zaal : drie-tot vierhonderd belangstellenden, samen met mij. Dit boek is een bindteken van drie generaties en van vijf provincies. Doorgronden we de draagwijdte in de tijd en de ruimte : de brug en de rug, de banden en de handen die vuistvast echt en hecht verknocht zijn?! Vijf redactieleden en twee uitgevers, één uit Brugge en één uit Gent, een jonge kracht en een oude wacht, immer geestdriftig.

Helpers. Voorbeelden.

In een tweede fase dien ik mijn erkentelijkheid uit te drukken jegens menig helper, personen die me meer dan gewoon helpen en geholpen hebben, een keer wel zonder het te beseffen. Een paar gevallen haal ik aan als symbool, om aan te wijzen hoe je op het onverwachts een steunpunt en een steun krijgt. Zomer 1957. Brussel. De Nieuwstraat. Mijn echtgenote en tante winkelen. Het is warm. Ik sta, met een Lacostehemdeke aan, bedevaartvaantjes te bestuderen, op mijn autokoffer. Daar roept een stem aan de overzijde van de straat : Hei, van der Linden! Een bekende stem. Vriendelijk en gul. Dat is levenslust zulk een stem te horen. - Wat richt je daar uit? Vaantjes bestuderen. - Schitterend. - Hoeveel heb je er zo? - Honderden... -

Schitterend. Die gaan we uitgeven, hé! Zo simpel als : bonjour. Een goeie dag. Je studeert. Je verzamelt en een begaafde, knappe drukker-uitgever roept : - Vriend, we gaan dat uitgeven. Octaaf Van Malderen. Vlot en vlug. - Wij gaan dat uitgeven. Geen spoor of spraak van geld of van papieren. Zo kwam Bedevaartvaantjes in Vlaanderen, op de wereld. In de Nieuwstraat te Brussel, met een heen-en-weergeroep.

Albert van Hageland geeft de reeks **Vlaamse Volksboeken** uit, meer dan dertig banden. Hij speelt het klaar met de uitgeverij Beckers. Weinig lieden vermoeden welke berekeningen en besprekingen er gevoerd worden vóór dusdanige reeks op de markt geraakt. Albert van Hageland is uit een speciaal hout gesneden. In 1958 levert hij voor Oostvlaamse Zanten "Folkloristische Aspecten van 1957", een jaaroverzicht van volkskundige manifestaties met potentieel traditioneel karakter. Hij beschouwt en noteert voor heel Vlaanderen gebeurtenissen die wel dan niet aan de traditie gebonden zijn. Eerst kwam het "Het Vlaamse Volksleven in 1955". Geen persoon heeft het op zijn eentje klaargespeeld tweemaal dergelijk inzicht en overzicht te leveren. De redactie aarzelde even, in illo tempore, voor de publicatie. Dan heb ik de opname verdedigd, als van uitzonderlijke waarde. Sindsdien begrijpen we elkaar met een half woord. Bert bereidt de uitgave Volksboeken voor. Hij denkt aan de zaak Snoeck te Gent en vraagt me een studie over raadsels, en raadsels tegelijk. Zo ver en zo diep mogelijk. Zo komt na veel zoeken en zuchten, prettige inspiratie en transpiratie **Grootmoeders Raadselboek** te voorschijn, met nooit geziene illustraties, en nadien in dezelfde sfeer ligt **Reuzen in Vlaanderen** persklaar voor de reeks Vlaanderens Glorie, een zoveelste prestatie van Bert van Hageland.

Met en na hen treedt **Eugeen van den Broeck** op de voorgrond, de pionier in de verheven zin, bruisende bron voor allerlei manifestaties, vol van het volksleven in Brabant en daarbuiten. In 1971 leverden 23 vrienden onder wie uw dienaar, een huldeboek voor hem, voor zijn cijfer 60. Maar biologisch leeft hij met een hart en geest van 40 tot 50! Hij verzamelt alle gegevens van mijn gezin voor een stamboom en een ex-libris vóór ik het zelf ontdek en hij verwezenlijkt een zoveelste kunstwerk, volkskunst van de mooiste snede!

In het raam van de televisie hoort de naam van **Lieven Gypen** bij de volkskundigen te staan. Hij spoort niet alleen aan voor de samenstelling van ettelijke scenario's, maar leidt naar een andere manier van zien en voorstellen. Het gaat bij voorbeeld om de keizer van de bolders of van de schutters of van een andere sporttak. Je beschrijft het verloop niet voor de televisie, maar kiest enkele elementen uit het spel, waar de uitroep van de makkers en een diploma aan de wand de titel en de betwisting ervan moeten voorstellen. Beelden voor de televisie en gegevens in een tekst treden totaal anders aan, voor het begrijpen met de geest, en het netvlies van het oog.

Het woord knad, d.i. dank, dient te zinderen en zingen in elke zin van mijn tekst. Erkentelijkheid ben ik aan elk van jullie verschuldigd, in verschillende graad en maat, in verscheiden omstandigheden. Aanvaard die, echt en oprecht.

Schrijver, wat is er van de mens? Aldus heeft Maurits Roelants eens de vraag gesteld.

Volkskundige, d.w.z. vorser voor het volk in alle hoogten en laagten, wat is er van deze tijd en van ons volk? Aldus kunnen we met een omschrijving de vraag herhalen, voor ons landeke.

Het antwoord klinkt bar eenvoudig. Neemt dit boek en zijn auteurs. Het bestrijkt velerlei gebieden, nieuwe en oude. Leeft, als het kan, in een dubbele bodem, door het volks bestaan in velerlei aspecten en facetten mee te ervaren, of door een en ander, of menig onderdeel te bestuderen. Je wordt rijker elke dag, zonder naar beurswaarden om te zien. De rijkdom van ons volk, in het medeleven, en in de studiemogelijkheden, is onuitputtelijk. Help mee grasduinen en graven in elke richting!

Renaat

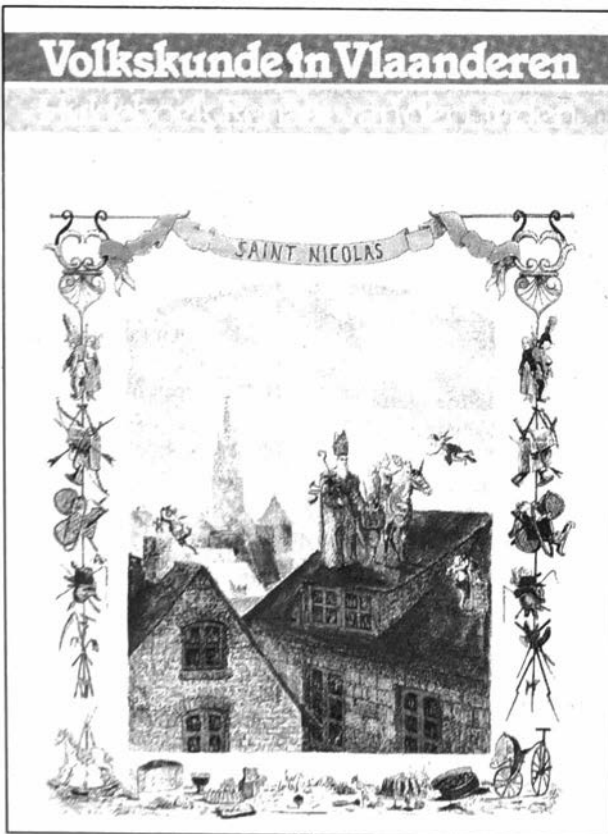

Er is een kind op de wereld gekomen. Een gebeurtenis van elke dag en nacht? Een geestelijk kind! Waar bevindt zich de vader en de moeder? Veelsoortig zoals nooit. Allerlei pluimage. Eén raar en zwaar geval : alleen vaders. Geen enkele vorm van moeder. Vijfveertig vaders met hun kenmerken. Hoeveel voelborens hebben zich gewenteld om het volksleven af te tasten, in de ruimte, zes uit het Brugse tot vier uit Limburg. Hoeveel hersenkronkels zijn er opgewonden om het onderwerp te omlijnen? Het krioelen en woelen rond dat wicht, weergaloos volwassen in de lach en slag van zovele vrienden.

Hoevele hartkleppen hebben er gepompt, bij de voorbereiding van het onderwerp, waaraan het gemoed tijdelijk of sinds lang gebonden is? Hart en geest in en rond dat (ge)wicht. Wit papier. Zwarte inkt. Een Sint-Niklaas van Gent in vele tinten. Vijfveertig vaders. Huizen met zware deuren en lichte vensters, brede schoorstenen en hoge rookkanalen. Wijde en gewijde kamers. In en rond die huizen vele lieden, anders en gelijk, verschillend en dezelfde, met eigen gelaat en wisselende trekken. Eeuwig mysterie en blijvend geluk in de ban van, de band rond het volksleven. Vraagteken(s) zonder weerga. Het geboortekaartje, reuze, van dat wonder kind en éniġ merk én innig bewijs van de gulden vriendschapsring. St.-Niklaas als symbool met geladen ezel en vier engelen als assistenten. Eén drukker. Twee uitgevers, een jonge kracht uit Brugge met een oude Bond uit Gent, voortdurend jong. Rijkdom in eenvoud. Eenvoud in rijkdom. Vlaanderen op en top. Gouden sieraden in en rond de studie van ons heerlijk volksleven. Vrienden in iedere knop. Re u z e d a n k !

tien oktober 1984

Renaat

Op volgend blad vindt U de lijst van de medewerkers.

- W.P. Dezutter,
Inleiding, 5
- M. Broeckhove,
Biografie R. van der
Linden. 9
- G. Weze,
Een Groot Vertolker. 16
- W.L. Braekman,
Lied op de brand
in een Gentse
speldenwerkstersschool. 18
- M. Daem,
De Reuzenfamilie van de
Grootstad Gent. 21.
- P. Debrabandere,
Het Apolloniabeeld bij
de Zusters van Sint-Niklaas
in Kortrijk. 28
- L. De Cock,
Dialectologie en volkskunde.
De viool en de vink :
een "case study" van
onomatopeeën en Vlaams-
Waalse betrekkingen. 30
- H. Demarest,
Kan. Ch. Carton in
de frontlijn voor Brugge-
Mariastad. 35
- L. Devlieghe,
Over de oude
driewielkar. 41
- J. De Vuyst,
Volksliederen uit het
Zottegemse. 45
- W.P. Dezutter,
Twee drukblokken van
Oostvlaamse bedevaart-
vaantjes (Erembodegem en
Herdersem). 49
- E. Eylenbosch,
Flickiercaes en Leycaes.
Twee middeleeuwse
kaassoorten op de
voedzame tafel van
onze voorouders. 52
- J. Gerits,
De Sint-Michielsverering in
het Land van Aarschot. 55
- W. Giraldo,
Van Pharaïdis tot Blasius.
Volksdevotie in
West-Vlaanderen. 60
- St. Godfroid,
De plaats van het
mechanisch Orgel in het
Volksleven en in de
Volkskunst. Een
terreinverkenning. 67
- M. Gysseling,
Van concubine
naar heks. 70
- R. Haeseryn,
Internationale bescherming
van de "Folklore". 72
- A.G. Homblé,
De "Boerendoktor".
Een Volksremedieboekje uit
de 19de eeuw. 75
- P. Huys,
Over de naamgeving
van windmolens. 79
- H. Jamar,
Vastenavondviering
te Oostham. 84
- A. Janssens,
De St.-Philomenakapel
van Hansbeke. 89
- M. Laenen,
Het legaat Minne in het
Provinciaal Openlucht-
museum te Bokrijk. 94
- D. Lamarcq,
De Bende van Jan de Lichte.
Een typevoorbeeld van de
invloed van het volksboek
op de volksver-
levering. 97
- G. Michiels,
De volksbuurten van Brugge
in de 19de eeuw en het begin
van de 20ste eeuw. 102
- J. Philippen,
De "klassieke"
bedevaartvaantjes van
Scherpenheuvel. 106
- R. Pinxten,
Volksleven in Vlaanderen :
de markt in het dorp en
in de stad. 112
- A. Roeck,
Onze historische sagen :
enkele beschouwingen. 115
- R. Ruys,
Devotieprentjes als bron
voor de studie van
de Volksdevotie. 119
- G. Simons,
Napoleontische realia in
ons volksleven. 123
- L. Stockman,
Sporen van Volksdevotie in
de Staten van Goed. 127
- A. Stroobants,
Het Stedelijk Museum
voor Volkskunde
te Dendermonde. 128
- J. Theuwissen,
Vrijen en Trouwen.
Altijd opnieuw,
steeds anders. 131
- A.K.L. Thijs,
Halfvasten en "Vervalste"
devotieprentjes te
Antwerpen anno 1877. 135
- S. Top,
Pleidooi voor
een probleemgerichte
Volkskunde. 139
- E. Van Autenboer,
Het "Zuipke" bij
onze Gilden. 145
- A. Van den Kerkhove,
Enkele gegevens over
de Gentse tinnegieter
Andries Delcourt. 147
- St. Vandenberghe,
Twee tegeltableaus
met toiletaangelegenheden
in Brugge. 153
- R. Van de Walle,
Het donderglas, voorloper
van de barometer. 155
- L.J. Van de Wiele,
Recepten uit Heverlee
anno 1367. 158
- A. Van Hageland,
Evolutie van een levend
Volksgebruik : Sint-
Maartensviering nu. 159
- J. Van Haver,
De Herberg in
het Volksleven. 165
- E. Van Hoonacker,
Een Volksprent van de
Heilige Arnoldus. 170
- J. Van Mello,
Een geval van hekserij met
moord te Geraardsbergen-
Onkerzele in 1815. 172
- H. Vannoppen,
De Streekdrachten-
problematiek in Oost-
Vlaanderen. 176
- R. van Passen,
Zevende zonen
en consorten. 182
- A. Eloy,
Bibliografie R. van
der Linden, 91 - 213

© Uitgeverij Marc Van de Wiele,
St.-Salvatorskooistraat 3
8000 Brugge

Kaaffoto :
Verzameling F. Van Bost, Gent.

DE MOLEN EN DE VLAAMSE MOLENAAR IN DE EVOLUTIE VAN DE TWINTIGSTE EEUW

TIPOLOGIE EN GESCHIEDENIS

Mijn zoon is molenaar; mijn grootvader was molenaar.

Mijn vader gaf een traditie door. Hij hield stand in een maatschappij die een grondige mentaliteitswijziging onderging. De kleine vrije ambachtsman werd onder de voet gelopen. Grootschaligheid, gestimuleerd door de overheid, maakte een steile opgang. Aan de diepere zin van het leven, aan gevoel voor schoonheid en beschouwende innerlijkheid werd achteloos voorbij gegaan. Enkel het louter materiële leek nog waarde te hebben.

Zeker heeft deze tijdsgeest, waarmee hij voortdurend werd gekonfronteerd, mijn vader diep bewogen en gekwetst, maar als rasechte Kempenaar bleef hij koppig volhouden. Trouw aan principes, tot op bijna 82-jarige leeftijd.

Nu weegt een zware geestelijke erfenis op mijn schouders : de levendige schakel zijn tussen verleden en toekomst. Een veelomvattende opgave! We leven immers in een tijd waarin vele lieden enkel technische scheppingen als zinvol aanzien en al het andere als onbeduidend bestempelen. Velen zijn tot in het diepst van hun wezen door de technokratische cultuur aangetast. De nefaste gevolgen hiervan laten zich merken. Een bepaalde vorm van leven en werken, die omschreven kan worden als technokratisch-industrieel economische, kraakt in zijn voegen. Tot op de draad versleten zijn structuren waarin talrijke ondernemingen en overheidsinstellingen zitten verweven. Zij gaan ten onder aan eigen mateloze en niet zelden misdadige overdrijvingen. Als wij willen overleven, moeten wij het gewetensvoller en menselijker aanpakken.

Eén van de voorwaarden daarvan blijkt de noodzakelijkheid van kleinschaligheid te zijn. Molens nu zijn typische symbolen van kleinschalige ambachtelijkheid. Zij getuigen van een economisch leven naar mensenmaat. In die zin willen wij ze behouden.

Mijn zoon is die richting gegaan en heeft aldus zijn stappen gezet in de voetsporen van mijn grootvader, wiens wijze raad hij ter harte kan nemen : de molenaar moet zijn kracht zoeken in het maken van een eigen speciaal produkt, zodat hij buiten de concurrentie van de meelfabrieken blijft. Ieder op zijn gebied, met en naast elkaar. Waarom zou dit niet kunnen?

I. DE BASIS WAAROP WIJ STEUNEN

1. De molen

Dit stukje poëzie is een ode aan de molen mijner jeugd : grootvaders' molen waarrond wij onbezorgde kinderjaren kenden.

Zijn beeld was een weerspiegeling van schoonheid, kracht en soberheid : eigenschappen die een diepe en geheimzinnige aantrekkingspool vormen. Zijn lichaam verminkte; zijn ziel leeft. Het vloeiend wiekenspel zwijgt, maar op zijn ritme neemt het lied van de wind me mee, beweeglijk, zoekend. Andere molens, andere mensen. Andere wieken doorklieven de zinderende hemel, andere volgen het witte wolkje.

Onmerkbaar leeft zijn beeld in mij, omringd door boterbloemen en een leeuwerik, en het fijne aroma van aardappelvelden en hooi, pas gemaaid. O, geur van die plek in de fluwelen stilte van de zomeravond, intens geproefd, nooit verzadigd, een landschap met persoonlijkheid.

Bij andere molens vind ik onmiddellijk aansluiting omdat ze op dezelfde diepte van mijn hart liggen.

Gemotiveerde jongeren waarop de hoop is gesteld voor de toekomst. Jef Druyts, inmiddels beroepsmolenaar, kijkt toe terwijl zijn broer de zeilen oplegt aan de Sint-Janshuismolen te Brugge.

De 86-jarige Abdon Declercq uit Deerlijk : nog steeds bedrijvig op zijn molen "Te Geest en te Zande" te Deerlijk.

Baaigem 1978. De zeer betreunde molenaar Jerome De Raere uit Herzele. Hij hield wel van een grapje! Naast hem Paul Bauters.

De roortvarende molenaar Henri Lybaert uit Evergem. Steeds met de glimlach!

Onbewust adem ik nog de sfeer van het molenhuis, doortrokken van vroomheid en ernst, tevreden ingetogen in een stilte die me toen onwerkelijk scheen, verzonken in de schemering, boeken wezenlijk bij het huis behorend, zoals de kruidige lucht van goudreinetten, tot ver in de winter bewaard.

Bij molens vind ik in het molenhuis onmiddellijk aansluiting omdat ik er opgenomen word in die weldadige rust, gekleurd door deze tijd, huiselijk gemaakt door andere mensen. De herinnering, zovele jaren megedragen, bloeit open : ongestoord contact. Verleden opgeslorpt door het heden. Vreugde is andere vreugde. Langs de oppervlakte glijdt het leven om in de diepte door te dringen. Niets is verloren.

2. De mens

"Alle molenaars zijn familie, elke molenaar die aanklopt is welkom", een traditie die molenaarskringen steeds in ere houden.

Op zon- en feestdagen, of tijdens het stille seizoen, trok de molenaar er op uit om kollega's te bezoeken, wederzijdse ervaringen en kennis uit te wisselen. Of om op te scheppen! Deze gewoonte heeft er toe bijgedragen dat tussen de molenaars van een bepaalde regio een - soms wel zeer eigenaardige - vriendschap en verbondenheid tot stand kwam.

Vermits ik mij tot de familie mag rekenen, heb ik bij de molenaars steeds een warme gastvrijheid genoten. Bij dergelijke bezoeken voel ik onze eigenheid, onze zielsverbondenheid, ons verleden. Onze molens zijn voor mij ontmoetingsplaatsen waar de fundamenteel menselijke behoefte tot dialogeren in alle nuances kan beoefend worden. Het gevoel is daarvoor een effectiever middel dan het verstand. Elke molen is thuis aankomen, iemand ontmoeten om weer achter te laten en toch voor altijd bij je te hebben.

De meest pure windmolenaars heb ik nog in West-Vlaanderen aangetroffen, de streek waar de windmolen het langst stand houdt. Een sprekend voorbeeld is de inmiddels overleden André Vandenberghe uit Werken. Ik bezocht hem in 1976 en tezamen op de molen voelde ik zeer sterk die intense verbondenheid tussen mens en molen. De mens vast geankerd aan tradities en toch nuchter, uiterst zorgzaam voor de molen, de vriend die nooit ontgoochelt. Het is een voorrecht zo'n vertrouwde vriend altijd bij je te hebben. In de warme glans van verbondenheid schijnen de kleine dagelijkse beslomeringen onbelangrijk. Je bent rijk, eideloos rijk. Beter dan woorden vertelde de zachte blik van de molenaar hoezeer hij met hart en ziel aan het voorvaderlijk werktuig verknocht was.

"De mensen van de grenzen zijn dezelfde", zei mij de eerbiedwaardige, nu 86-jarige molenaar Abdon Declercq uit Deerlijk. Getoetst aan mijn ervaringen met de molenaars weet ik dat daar een diepe grond van waarheid inzit. Misschien uiterlijk niet altijd opvallend, toch zijn ze meer gesloten en is het diep peilen naar hun zieleroerselen. De Oostvlaming is uitbundiger, met meer zin voor humor; en de Brabander komt spraakzaam en gul over.

De Kempische molenaars, ook mensen van de grenzen, kan ik onmogelijk onder één noemer vatten. Ze zijn mij te zeer vertrouwd.

Opmerkelijk is het feit dat enkel in de Kempen de verstandhouding tussen ervaren oudere, en jonge al of niet vrijwillige molenaars zo oprecht eerlijk en hartelijk is.

De ouderen zijn gelukkig met de nieuwe belangstelling. Nu is er weer wat te beleven op de molen! Anderzijds genieten de jongeren van al die anekdotes, spreuken en vertellingen die ouderen met de nodige verbeelding! - hun ruimschoots opdissen. De inspiratie lijkt wel onuitputtelijk! Traditiegetrouw nodigt molenaar Jos Hermans uit Gierle elk jaar met tweede Kerstdag de hele bende uit op een etentje. Of er leute heerst! Daarnaast wordt één of tweemaal per jaar een gezamenlijke uitstap gemaakt. Uiteraard om molens te bezoeken, bij voorkeur in Nederland. Ze raken er nooit op uitgekeken. Elke winderige zondag is het feest. En dan zijn er tijdens lente en zomer de molenfeesten waar eenieder elkaar terug vindt. Altijd sfeer verzekerd! Nooit hoor je vitten of tekortkomingen aanklagen. Jong en oud trekt zich op aan de positieve resultaten.

1

2

3

1 *Leon De Leeuw, op 5 november 1983 overleden in de leeftijd van bijna 81 jaar. Hier bij zijn molen te Denderuwindeke. Een prachtig in het landschap gelegen windmolen die om hulp vraagt!*

2 *Een molenaarstype van de oude stempel : Alfons De Ceuster uit Noorderwijk, en authenticiteit van pet en vest!*

3 *Voorzitter Frans De Geest ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van de Oostvlaamse Molenaarsbond : "En als oudstrijder, en wellicht de beste soldaat van ons Oostvlaamse molenaarsleger huldig ik op zeer bartelijke wijze de heer Victor David, molenaar te Wachtebeke.*

Het is te betreuren dat een dergelijke hartelijke verstandhouding tussen verschillende generaties molenaars elders in Vlaanderen geen wortel kan schieten.

3. Gemeenschapszin

De geschiedenis van de Nering der Molenaars te Gent (1) vermeldt dat destijds niemand er buiten de leden van de Nering, graan mocht malen. Om lid van de nering te worden was men verplicht een leertijd van twee achtereenvolgende jaren bij een en dezelfde meester-molenaar door te brengen; op het einde van die leertijd was een proef ingericht, nl. uit het scherpen van een ligger en een looper en het in evenwicht stellen van twee molenstenen; dit proefstuk werd uitgevoerd in aanwezigheid van het bestuur der nering : de deken, twee gezworenen, twee proefmeesters en twee afgetreden ambachtslieden.

Niemand werd tot het uitoefenen van het molenaarsbedrijf toegelaten, of hij moest het bewijs leveren dit ambacht grondig te kennen. Van in de middeleeuwen tot op onze dagen is van die geest iets blijven hangen. Hoe vaak niet heb ik traditionele molenaars, meest in West-Vlaanderen en per uitzondering in Limburg, een beetje spottend horen praten over jonge vrijwilligers die zich nu, vaak met veel enthousiasme en inzet, ontfermen over een molen.

Akkoord, duizendmaal akkoord. Het is niet meer zoals weleer. Er moet wellicht molenaarsbloed door je aderen stromen om ten volle aan te voelen wat verloren ging. Ik zal de eerst kennismaking met molenaar Abel Lefèvre nooit vergeten en de zalige uren doorgebracht op zijn malende oude Zeedijkmolen te Avekapelle, midden het prachtige land van Bachten de Kupe. De molenaar, de fijnzinnige dorpsprofeet, de openhartige levensbeschouwer gaf zijn mening weer over mens en dorp en streek. Ook over het malen : **"Kijk hoe het gruis boven komt zweven, voel dat meel, zo fijn en zacht moet het zijn. Het vergt stielkennis en gevoel. Je moet voortdurend met de lichte werken, de wind komt in stootjes, je moet volgen, de steen neerwaarts drukken of lichten. Snelheid speelt geen rol, op schoon malen komt het aan. Het is belangrijk dat de stenen goed gescherpt zijn en gezonde tarwe is eveneens noodzakelijk"**.

De poëzie is mij dierbaar, maar de realiteit heeft mij overrompeld. Je plicht doen om te redden wat er nog te redden valt, heeft meer zin. Daarbij ben ik tot de vaststelling gekomen te kunnen vertrouwen op het verantwoordelijkheidsgevoel van sociaal-geëngageerde mensen, gehecht aan streekeigen schoon en aangegrepen door gemotiveerde gemeenschapszin. Dit laatste vind je zelden terug bij individualistisch ingestelde molenaars. Als zij in hun gemeente dan al bij één of andere vereniging zijn aangesloten, is het wel bewust omdat ze er voordeel inzien voor hun zaak. De uitzonderingen op de regel zullen mij deze uitlating niet kwalijk nemen.

Alleszins zal eenieder die welwillend staat ten aanzien van onze molens beamen dat het inrichten van molenaarskursussen - het initiatief van Paul Bauters, voorzitter v.z.w. Levende Molens - aan een noodzaak tegemoet is gekomen. De deelnemers wordt de meest elementaire kennis van de molen bijgebracht, zowel op theoretisch als praktisch vlak.

Daarnaast biedt de cursus een ideale gelegenheid om gelijkgestemde mensen te ontmoeten die elkaar blijvend stimuleren. Zo ontstonden werkgroepen in de Kempen en Oost-Vlaanderen, waarvan de leden daadwerkelijk bijdragen tot het terug maalvaardig maken van molens. Vele "afgestudeerden" hebben inmiddels een molen onder hun hoede, die zij op geregelde tijdstippen bemalen. Aldus worden kleine mankementen opgevangen en hersteld, wat grote problemen en verval voorkomt.

---

(1) Frans de Potter. *Geschiedkundige beschrijving der stad Gent*. Deel VIII, p. 14 e.v. Volledige tekst reglement, en wapenschild, in : MINARD-VAN HOOREBEKE L. Description de méreaux et jetons de présence etc. des gildes et corps de métiers de la ville de Gand. Gand/Gent, Van Doosselaere/Vuylsteke, 1877, Dl. I, 309-311, (N-F).

Het is niet overdreven te stellen dat onze molens geleidelijk aan weer in betrouwbare handen terecht komen. Rest dan nog de taak hen weerom een zinvolle functie te geven in het gemeenschapsleven zoals eertijds.

Ook dit schijnt aardig te lukken. Tijdens de laatste jaren werden vooral in de Kempen, met de molen als middelpunt, verschillende initiatieven genomen waarbij de plaatselijke bevolking nauw is betrokken. Verenigingen zonder winstoogmerk, molenkomitees en heemkundige kringen werken samen met openbare besturen. Sukkesrijke buurtfeesten zijn er het gevolg van. Een molen die geregeld draait, spreekt de bevolking aan, en fier hoor je hen dan vertellen over "hun" molen.

Molenfeesten zijn geen louter volksspektakel. De mensen die er zich voor inzetten, streven een welbepaald doel na : ofwel herstel van de molen, of waar hij hersteld is : met de molen als centraal punt een buurtwerking opbouwen.

Om aan te tonen wat de molen voor deze mensen kan betekenen een voorbeeld : een spontane uitspraak voor de plaatselijke radio van, zoals dat heet, een eenvoudige volkswrouw; evenwel de sterke spil van de buurtschapswerking rond de Prinskenmolen op de Berg te Meerhout.

"Typerend voor deze tijd van welvaart, waaraan zoveel van waarde wordt voorbij gegaan, stond ik niet stil bij het verval van de Prinskenmolen. Ook de restauratie liet mij onberoerd. Tot op een dag dat de molen draaide : zie hoe schoon! riep ik tot mijn huisgenoten. En schoon was niet het juiste woord. Het had iets met heimwee te maken, heimwee naar de tijd van toen wij nog jong waren en rond de molen speelden, en ouder geworden er onze eerste liefdesavonturen beleefden. Nu de molen weer draait, is de Berg weer de Berg van vroeger. Dàt stemt ons gelukkig". Al die initiatieven ter herwaardering van de molen mogen een niet-aflatende inzet vergen, anderzijds schenken zij ook oprechte vreugde. Waar mensen in een geest van verstandhouding doelbewust en onbaatzuchtig voor een bepaald projekt ijveren, ontstaan hechte vriendschapsbanden en ook een groot gevoel van solidariteit. Overigens zijn we er van overtuigd dat deze wijze van molenzorg voor de toekomst het enige alternatief is, gelet op de wankel overheidsfinanciën. Het voortbestaan van onze molens ligt voor een groot deel in handen van de mensen die hen genegen zijn. En op dit vlak hebben we de economische crisis als bondgenoot. De mensen gaan het niet meer zo ver zoeken, en zijn eerder geneigd eigen waardevol schoon te (her)ontdekken. Alzo krijgt de molen op de dag van heden opnieuw zin en toekomst.

II. DE EEUWIGE STRIJD

1. Oostkamp en Ravels 1881

De evolutie binnen de molenaarsorganisaties - die is weer te vinden in de tachtig jaargangen van "de Belgische Molenaar" - overschouwend, komen wij tot de bevinding dat er hardnekkig strijd is geleverd. Te velde en met de pen! En dat vele, nu reeds lang vergeten baanbrekers, er zich enorm voor hebben ingezet.

Voorlopers waren Bernard en Alfons Braet uit Oostkamp en Victor De Kinderen uit Ravels. Onder impuls van eerstgenoemden werd op 19 februari 1881 de samenwerkende verzekeringsmaatschappij "De Verenigde Molenaars" opgericht. De aangeslotenen zouden onder elkaar hun windmolen verzekeren. De premies werden gesteld op 3 voor een stenen- en 4 per duizend voor een standaardmolen. Vlug bleek dat verzekering tegen kostprijs onder koöperatieve vorm degelijk te bereiken was. Aansluitend werd op 26 juni 1899 onder dezelfde vorm een werkongevallenverzekering "de S.V. Voorzienige Patroons" opgericht, en kort daarop "Help U zelf", samenwerkende verzekeringsmaatschappij tegen alle brandrisico's.

Zeer frappant : de werking van de verzekeringsmaatschappijen bleef beperkt tot de beide Vlaanderen. Toen de Kempische molenaars in 1898 om aansluiting verzochten was er heel wat overredingskracht nodig van voorzitter Alfons Braet om dit te aanvaarden.

Hij drukte zeer sterk op de noodzakelijke molenaarssolidariteit. Daar was ook Victor De Kinderen van doordrongen. Ik heb de indruk dat beiden inzagen dat grote veranderingen op komst waren. In samenwerking zochten zij heil voor de bedreigde molenaarsstand.

Op 1 juli 1906 kwam het eerste nummer van "de Belgische Molenaar" van de pers. In weinig hoopvolle omstandigheden! Kontakten tussen molenaars bestonden enkel door de verzekeringsmaatschappij. Overigens leefden de molenaars, behoudens uitzonderingen, op oorlogsvoet. Er werd als het ware gevochten om het meeste gemaal te hebben. Middelen als karrijden, onderduimse loonsverlaging, herbergverteer, en zelfs verdachtmaking van buurtkollega's waren aan de orde van de dag. Voor een ernstig nadenkende molenaar stond het vast dat er een poging moest beproefd worden om de toestand te verbeteren.

De molenaars dienden met elkaar in contact te worden gebracht, tot vereniging en samenwerking aangespoord, de broederlijkheid moest bevorderd, en dit kon niet anders dan door een periodiek orgaan. Vakbladen waren zeldzaam, en die bestonden leefden een armtierig bestaan. België kende een maandblad voor molenaars in de Franse taal, dat na een kortstondig leven door gebrek aan belangstelling verdween.

Victor De Kinderen wilde beter, nam het risico en slaagde. Bij het 25-jarig bestaan dankt hij inzonderheid de baanbreker en bezieler van de molenaarswerking in West-Vlaanderen Alfons Braet, die ter verwezenlijking van zijn ideaal, het molenaarswelzijn, kwistig tijd, geld en gezondheid offerde.

Ook onder impuls van Victor De Kinderen werd de eerste molenaarsvakvereniging opgericht te Herentals op 19 april 1914.

Windmolens waren het hoofdzakelijk werktuig der landelijke maalderij. Bouw en inrichting geleken nog aan die van vóór 300 jaar. Het is moeilijk iets dat door praktische ervaring is gevormd, te veranderen. Op enkele plaatsen stond bij de windmolen een stoomtuig, genaamd koleneter. Petroleummotoren waren in aantocht. Hier en daar een koppel steentjes door paarden bewogen of een miniatuurwindmolentje. Deze boerenmolentjes verdwenen voor en na onder spotgelach van buur en molenaar. Maar de tijd dat de glans van het aloude molenaarsbedrijf ging tanen, was aangebroken... De twintigste eeuw meldde zich aan met tastbare veranderingen.

2. West-Vlaanderen 1919 - Vlaams-Brabant 1922 - Oost-Vlaanderen 1932

Onmiddellijk na de eerste wereldoorlog op 19 oktober 1919 volgde de oprichting van de Westvlaamse Molenaarsbond *Red U zelf* en op 3 april 1922 werd te Leuven *Concordia* opgericht, molenaarsvakvereniging voor Vlaams Brabant. Uit de nood der tijden geboren, schrijft Marcel Braet. De overheidskontrole, ingesteld tijdens de oorlog, scheen niet te willen wijken. Het keurslijf van de reglementering werd de kleinmaalderij ondraaglijk. Het verzet groeide en er kwam gisting onder de kleinmolenaars. Samenkomsten grepen plaats te Brussel, er werd betoogd en uiteindelijk wonnen de molenaars het pleit. De maalderijbewijzen werden afgeschaft. Het behaalde succes was te danken aan onderling overleg en hechte samenwerking van vooraanstaande vakgenoten uit alle provincies. Van de doelmatigheid van het gezamenlijk gaven de pioniers zich ten volle rekening. Zij besloten regelmatig bijeen te komen en zich te verenigen onder de benaming "Nationale Federatie der Kleinmaalderij", die in 1933 op rechtskundige grondslag opgericht wordt : "Landelijk Verbond der Kleine en Middelgrote Maalderij".

Voortgaande op de vlamme pennestrijd, weergegeven in de "Belgische Mole-

naar”, blijkt dat de definitieve oprichting van een provinciale Oostvlaamse molenaarsbond op 11 december 1932 niet van een leien dakje is gelopen. Het felst komt Frans De Geest uit Aalst naar voor, stichtend bestuurslid en nadien voorzitter.

Lange tijd heerste tweestrijd tussen het noorden met zijn lage zandstreek, waar de slagvaardige mensen het kariger hadden dan deze uit het vruchtbare zuidelijke heuvelland, waar de tarwe welig groeide en de molenaars erg behoudsgezind waren. De crisis van de jaren dertig bracht voor eenieder moeilijkheden mee. De concurrentie onder de molenaars nam toe, zodat de noodzaak tot verstandhouding en samenwerking zich opdrong. Van in den beginne is Gaston Van der Cleyen de spil geweest waarrond de bond zich ontplooit, en dit tot kort vóór zijn overlijden in 1980. Als vakman zeer deskundig, was hij ook een waarlijk sociaal geëngageerd man. Een betrouwbare vriend voor de molenaars, die hij met raad en daad bijstond. De Oostvlaamse Molenaarsbond heeft aan hem erg veel te danken.

Voorzitters waren achtereenvolgens Seraphien Van Cauwenberghe, molenaar en burgemeester van Wondelgem, Joseph Roels uit Kalken, Alfons De Mey uit Oostaker, Frans De Geest, en tot op de dag van heden Daniël De Mey.

”Wat is een ambacht zonder organisatie”, schrijft Frans De Geest in 1952 ter gelegenheid van het dertigjarig bestaan van *Concordia*. De vakvereniging roeit de misbruiken uit, past de verdiensten aan naar de omstandigheden en verdedigt de belangen van zijn leden bij de overheid. De zelfstandigen worden in de hoek gedrongen : vele belastingen, geen sociale bescherming en hun bedrijf met uitroeien bedreigd. Ware er geen organisatie van molenaars, het vak was wellicht reeds opgedoekt, want in die richting ijveren onze tegenstanders. Trusts en arbeiders bekomen al wat ze verlangen, de kleine zelfstandige blijft in de kou”.

Naast de technologische evolutie is de overheid door het uitvaardigen van wetten en verplichtingen, door steunverlening aan alles wat grootschaligheid nastreefde in hoge mate verantwoordelijk voor de teloorgang van ambachten en kleinschalige bedrijven.

Zij steunde op de grote bloemmolens door de wet op de kontingentering in te voeren, meer nog : lange tijd was het de kleine molenaar niet toegelaten buitenlandse tarwe aan te kopen en te verwerken. Deze was aangewezen op de inlandse die veel hoger in prijs lag.

In de Kempen rezen na de tweede wereldoorlog elektrische molens als paddestoelen uit de grond. Aan de basis daarvan lagen Westvlaamse veevoederfabrieken die nederzettingen wensten om van daaruit een regio in te palmen voor afzet van hun meel. Ten dienste van de boer hoorde er een maalinstallatie bij. Aan vakkennis werd niet de minste aandacht geschonken, enkel afzet telde. Produceren, geld verteren : de wegwerpmaatschappij was geboren.

Veel eerder betekende de verplichte invoering van de acht-uren werkdag, het toelaten van windbelemmering en het geknoei met de waterhuishouding de doodsteek voor vele molens.

”De Belgische Molenaar” heeft dit alles voortdurend aangeklaagd. Afkomstig van oude molenaarsgeslachten hadden de leiders van de molenaarsorganisatie een zwak bewaard voor de molen, zijn geschiedenis, de folklore en poëzie eraan verbonden, en blijven naarstig liefde en bijstand opbrengen voor de kleine molenaar.

Zij vergeten nooit waar zij vandaan komen. Hoe hechter een mens aan eigen aard en streek is verbonden, hoe meer kans hij maakt om universeel te denken en te handelen.

In zijn nieuwjaarsboodschap van 1929 schrijft Victor De Kinderen o.m. : ”Voor ons is herinnering een kostbare schat, voor ons vormen herinneringen de gerijpte levenservaring. Zij zijn de balans van het afgelopen tijdperk. We wegen het goede tegen het kwade af, en zoeken naar een saldo zowel in geestelijk als materieel opzicht”.

Hij was toen de zeventig genaderd en moeilijkheden, werk, en strijd hadden hem niet mistroostig of verbitterd gemaakt. Integendeel. Hij voelde er zich door verrijkt. Voor ons die er nu midden instaan en zijn lessen ter harte nemen een hoopgevend vooruitzicht!

In de volksmond heet het dat de molenaar godsdienstig was, maar op zijn manier. Gekend is het gezegde dat iemand die maar éénmaal in het jaar te kommunie gaat, iemand is *die met de maalder te kommunie gaat*. De laatste zondag van de paastijd - Beloken Pasen - was die van de molenaar.

De realiteit is dat in vele molenaarsgezinnen priesters en kloosterlingen voorkwamen. Uitzonderlijk is wel het gezin Victor Leysen-Mieke Vreijts, jarenlang molenaar op de Straalmolen te Olmen.

Bovenaan van links naar rechts : Mathilda, Clotilde en Rosalia. Op de onderste rij naast de ouders de zonen Victor en Jozef.

Mathilde was toen reeds uit het klooster terug gekomen om haar ouders bij te staan in hun oude dag.

Afh. 5 : Molenaarsgezin Victor Leysen-Mieke Vreijts.

Herinnering aan de oude molenaar Cyriel Neyt (overleden Ertvelde 14/6/78)

*Tussen krant en pijp en de zetel aan het raam
leeft hij met zichzelf
en zijn verweerde molen.*

*De taak is afgedaan; elk voorwerp
heeft zijn dienst volbracht, de tijd mag korten :
« 't is hier al versleten... ook de molenaar... »*

*In wezenloze stilte tikt de klok de dagen aan elkaar.
Een vogel zingt over de jonge lente,
- begeestering vindt geen gehoor -
en uit gewoonte grijpt hij naar de krant
die zachtjes beeft en niets te bieden heeft :
« 't is al ellende en mistevredenheid ».*

*Een wazige sluier als van wierook
doortrekt de geest en lost de eenzaamheid op :
vergeelde foto's aan de muur vertellen een lang verbaal
over droom en streven, werk en strijd.
De molenaar stemt berustend in.
Hij heeft het al begrepen.*

*De levensavond bloesemt van herinneringen;
doorschijnende tinten en vloeiende lijnen
vergliden in elkaar als de dag in de schemering.
Hoe wonderzoet klinkt op dat uur
de rustige stem van een vriend
die het al begrijpen kan.*

Els De Kinderen

Molenaar Cyriel Neyt

VOLKSKUNDE IN HET BUITENLAND (1)

I. HET MUSEUM VAN HET PLATTELANDSLEVEN VAN HET DISTRICT LUBLIN TE SLAWINEK (Lublin).

Polen beschikt tot nog toe over een aantal kleine en middelgrote openluchtmusea (Kluki, Łowicz, Nowogród, Opole-Bierkowice, Torun, Wdzydze en Zubrzyca Górna bij Krakow) en enkele grote (Chorzow, Nowy Sacz bij Krakow, Olsztynek, Sanok). Een beknopt overzicht ervan vinden we in het *Handbuch der europäischen Freilichtmuseen* door A. ZIPPELIUS opgesteld in opdracht van het Verband europäischer Freilichtmuseen (Keulen, Rheinlandverlag 1974, p. 205-222).

Te vermelden valt dat het woord voor openluchtmuseum in het Pools *skansen* luidt, een duidelijk leenwoord uit het Zweeds *skansen* wat betekent "de schans", de naam van het beroemde openluchtmuseum in Stockholm, waar vanaf 1873 Artur Hazelius zijn ideeën voor een Nordiska Museet en vanaf 1891 zijn Skansen-programma heeft kunnen uitwerken. De invloed van deze Zweedse volkskundige is zo groot geweest, dat de naam van het allereerste voorbeeld van een openluchtmuseum, tot soortnaam is geworden in het Pools; ook in het Slovaaks en het Tsjechisch is dit het geval.

Plannen voor een groot regionaal openluchtmuseum, vergelijkbaar met ons Bokrijk of Ballenberg in Zwitserland bestaan reeds sedert de zestiger jaren. Het wetenschappelijk concept stamt van Prof. Dr. Roman REINFUSS (tot 1958 aan de Universiteit van Lublin, sedertdien ordinarius in Krakow). Als vestigingsplaats werd Lublin gekozen, een stad zowat 160 km ten zuidoosten van Warschau. Lublin is de hoofdstad van een "województwo", wat zowat overeenstemt met een provincie of groot district. De omliggende districten zijn die van Biała Podlaska, Chelm en Zamość. In dat gebied in Oost-Polen lagen in het verleden grensgebieden van Kleinpolen, Masowia, Ruthenië en het Litauwse Groothertogdom. Sedert 1845 vormde dit hele gebied een administratieve eenheid met als hoofdstad Lublin, een belangrijke universiteitsstad met de Maria Curie Skłodowska Universiteit. Het museum van het Plattelandsleven van Lublin heeft tot doel het landelijke leven in dit gebied uit te beelden, in de eerste plaats de verschillen aan te tonen van de oude volkskultuur op grond van de etnische eigenaardigheden, maar daarnaast ook de latere integratieproblemen in het raam van een gemeenschappelijke politieke, economische en administratieve structuur.

In 1970 werd de verwezenlijking aangevat in de stadswijk Kalinowszczyzna van Lublin in een parkcomplex. Door een gewijzigde conceptie op voorstel van Dr. Ryszard *Królikowski*, de huidige hoofdconservator, werd naar een gunstiger terrein uitgekeken, dat einde 1975 na een besluit van de Lubliner stadsraad werd gevonden in de voorstad Sławinek. Het is een terrein van 27 hectaren, dat in het westelijk deel van de stad ligt, op 4 km van het stadscentrum en aan de internationale weg E 81 Warschau-Lwow, in de richting dus van Warschau en Radom. Het openluchtmuseum sluit aan bij andere mogelijkheden tot ontspanning en volksontwikkeling in Sławinek, nl. de volkstuinten en de botanische tuin. Het terrein is fysiografisch ook zeer verscheiden; het zuiden is het brede dal van het riviertje Czechowka met de resten van twee vijvers en een steile rand van het dal, dat in het noorden overgaat in een licht hellende hoogvlakte, zelf nog doorsneden door een kleine ravijn.

Het concept van de bebouwing voorziet een groepering van de objecten in vijf regionale complexen en in twee thematische complexen (*zie afb. 1*). In het hogere deel zullen de dorpen uit de hoogvlakte van Lublin en van het gebied Roztocze (met o.a. een schooltje) worden uitgebeeld evenals een agrarisch stadje en een landgoed van een grootgrondbezitter met alle bijgebouwen. Voor het stadje wordt

---

(1) De opzet van deze rubriek is zo mogelijk in elk nummer een bijdrage te brengen. Als nummer II. wordt voorzien : Internationale bescherming van de folklore. Twee recente conferenties bij de Unesco te Parijs.

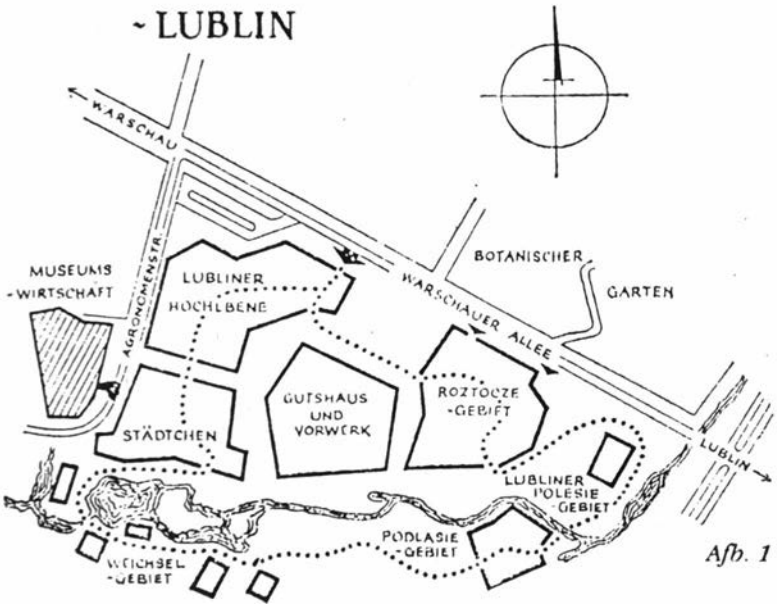
een marktplein voorzien alsook een Rooms-katholieke kerk met pastorie, later ook een synagoog en een orthodoxe kerk. In het dal van de Czechowka komen dorpjes uit de districten Polesie, Podlasie en Powisle (of Weichselgebied). Voor het gehele openluchtmuseum zijn zowat 170 bouwobjecten voorzien; thans zijn er 140 aangekocht of als schenking verworven. Daarvan zijn er 80 gedomonteerd en opgeslagen en 50 op het museumterrein opgesteld, maar daarom nog niet voltooid.

In 1979 had de officiële opening plaats van een deel van het museum, het dorp uit de Lubliner hoogvlakte. Dit deel is dan ook voor het grote publiek opengesteld. In het zomerseizoen 1984 werden zowat 60.000 bezoekers geteld, waarvan de helft uit groepsbezoeken. Het dorp van de Lubliner hoogvlakte bestaat uit 5 gereconstrueerde boerderijen (uit de dorpen Zukow, Niemce, Urzedów, Zabno en Tarnogóra). Het zijn authentieke dorpsgebouwen uitgerust met gereedschap, werktuigen en voorwerpen voor dagelijks gebruik en voor feestelijke gelegenheden en voorzien van produkten van de dorpsnijverheid en de landelijke ambachten. De inrichting van de boerderijen is zeer verschillend en afhankelijk van elementen als de ontstaansperiode, de gezins- en vermogenstoestand van de bewoners en de bedrijvigheid buiten de landbouw. In de boerderijen worden de verschillende levenssituaties uit het eerste kwart van de 20e eeuw uitgebeeld. Oudere periodes kon men niet voorstellen omdat daarvoor de nodige gereedschaps- en werktuigenverzamelingen ontbreken.

Daarom ook werden de gebouwen niet altijd volledig overgebracht maar dienden ze door andere boeren te worden aangevuld. De periode waaruit de binnenhuisinrichting stamt stemt niet steeds overeen met de ouderdom van de gebouwen. Zo werd een interieur uit 1920 opgesteld in een architectonisch geheel dat b.v. uit omstreeks 1800 dateert. De gebouwen zijn meestal ouder wat op een regelmaat wijst. De boerderijen en vooral de woongedeelten waren, als ze niet door oorlogen of natuurrampen werden verstoord, in het bezit van enkele generaties (die men dan ook heeft opgespoord), die meestal de werktuigen en het "alaam" vervingen, maar zelden de gebouwen wijzigden. De meeste museumobjecten zijn normaal in gebruik gebleven tot hun overbrenging naar Sławinek. De keuze van de in het museumdorp overgebrachte bouwsels is ook bepaald door de verscheidenheid in de types, wat de representativiteit voor het gebied waarborgt. In de eerste plaats zijn er verschillen in de inplanting in de percelen : de boerderij uit Urzedów bestaat uit een erf met twee afzonderlijke omheinde gehelen, met ertussen de mestvaalt, de boerderij van Zabno heeft een los woonhuis en achter op het erf een omheind bedrijfscomplex, de boerderij uit Niemce heeft een vrijstaand boerenhuis en het bedrijfsdeel (veestal, paardestal, schuren en dorsvloer) onder een dak verenigd, de boerderij uit Zukow heeft vier gebouwen verspreid over het erf. Ook de woonhuistypes vertonen verscheidenheid : ofwel ligt de gang (Dt. *die Flur*) tussen de verwarmde woonkamer (Dt. *die Wohnstube*, waarin *Stube* wijst op de stookplaats, vgl. Ndl. stove) en de kamer (Dt. *die Kammer*, beste kamer en/of zitkamer), ofwel ligt de gang met de ervan afgescheiden kamer *naast* de woonkamer met de alkoven, of nog zijn er twee verwarmde kamers (een kleine en een grote Stube met tussen beide de stookplaats) verbonden door de gang, en een kamer naast de grote Stube (boerderij uit Urzedów). Voorts kan men ook de ontwikkeling van de stookplaatsen volgen. Het oudste model, in de boerderij van Tarnogóra, is een kookhaard met een open vuurplaats en een bakoven en verwarmingsmuurtjes in de Stube; in de gang is er een uitbouw van de schoorsteen met eronder een vuurkuil. Een verbeterd model is de keukenhaard met gesloten vuurplaats en een verbinding met de verwarmingsmuurtjes; in één boerderij is er al een rookkamer in de gang en in de boerderij uit Niemce is de broodbakoven van de keukenhaard afgescheiden en bevindt hij zich in de kamer, bereikbaar vanuit de gang.

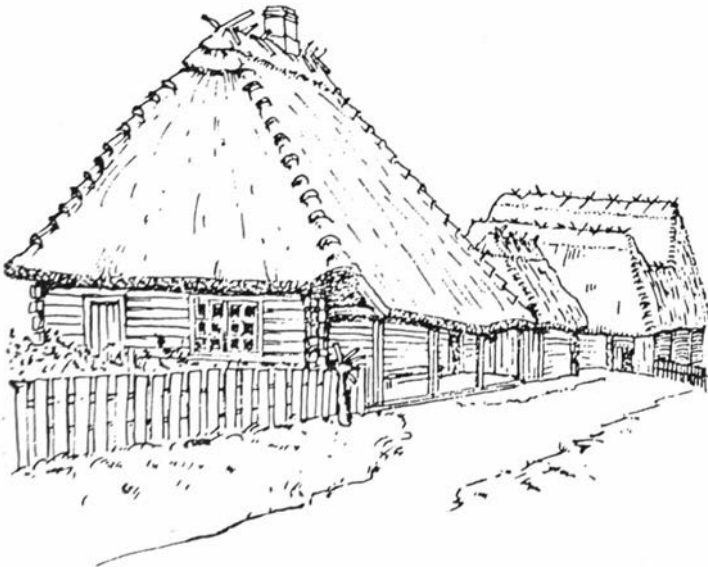
Naast de vijf boerderijen, met eigen kruidentuin en levende dieren in de stallen, bevat het dorp van de Lubliner hoogvlakte nog een gebouwtje met een oliepers uit Bogucin, een smidse uit Urzedów bij Krasnik en een windmolen uit Zygmuntow bij Pilaszkowice. Deze molen wordt in het Pools ook een "holender" genoemd, dus een Hollands type; het is namelijk een bovenkruier, waarbij de kap met de wieken in de goede windrichting kan worden gedraaid.

DAS FREILICHTMUSEUM
 DES LUBLINER DORFMUSEUMS
 IN SŁAWINEK
 ~ LUBLIN

Afb. 1

MUZEUM WSI LUBELSKIEJ

Gehöft aus Urzędów
 bei Kraśnik

Afb. 2

Afb. 1 : Inplantingsplan van het terrein van het openluchtmuseum.
 Afb. 2 : Tekening van de boerderij uit Urzędów bij Kraśnik.

In een handig losbladig catalogogje krijgt men per gebouw een velletje met een bondige uitleg. Bij wijze van voorbeeld enige informatie over de boerderij uit Urzędów bij Krasnik. We krijgen een tekening van het geheel (zie *afb. 2*) en een plattegrond.

Op het erf staan twee vierkante "hofsteden", die uit de agrarische voorstadjes van Urzędów komen. Langs de landweg staat de woon- en bedrijfshofstede, die tot de overbrenging aan het museum toebehoorde aan Nikodem Gozdalski. Ze werd in 1784 door de betovergrootvader van de laatste bezitter gebouwd. Het is een blokhoutconstructie en een voorbeeld van een woning van welgestelde boeren, waarin naast de grote verwarmde kamer, de Stube, de zitkamer en de gang nog een tweede verwarmde kamer, het "Stübchen" voorkomt. Aan de zijkant heeft het woonhuis een galerij, waarin zich de toegang tot de gang en een uitgang van de binnenplaats bevinden. In de Stube wijzen de vloer en de gesloten vuurplaats op veranderingen die zich langzaam in de vorm van de dorpswoningen hebben voltrokken. Aansluitend op de woonruimte vindt men een afgesloten bedrijfsdeel met uitgang op de galerij, waar zich de stallen voor het pluimvee, de varkens en ruimten voor het brandhout en het belangrijkste huisraad bevinden. Daarachter in het midden van het erf wordt de mest opgestapeld en is er een put voor de gier en het regenwater. De grote bedrijfshofstede staat achter op het erf, behoorde het laatst toe aan Teofila Sadowska en komt uit de voorstad Beczyn. Het is een omheind complex waarin men de oogst opslaat, de landbouwtuigen opbergt en de koeien en paarden op stal staan; daarbij horen nog de voeder gang en de dorsvloer. De uitrusting van dit gedeelte geeft de inrichting weer van de boerderij van Paweł Gozdalski, de vader van Nikodem, uit de jaren 1900-1905. In de voorstad van Urzędów waren de bewoners landbouwers maar tegelijkertijd hielden ze zich ook bezig met pottenbakken. Het draaien, vormen en drogen van de potten gebeurde in de grote "Stube". Tegenover de huisingang bevindt zich dan ook een pottenbakkersoven, die in 1978 naar oud model werd geconstrueerd.

Zoals men kan zien is de opstelling niet alleen strikt wetenschappelijk, maar ook didactisch verantwoord.

Het hele complex van het openluchtmuseum omvat de nodige wetenschappelijke, conservatorische en administratieve infrastructuur en een wagen- en machinepark. Er zijn studiefaciliteiten voor volksarchitectuur en volkstechniek, voor materiële volkscultuur en volkskunst, voor gemeenschapscultuur en "folklore"; conservatieateliers voor museumvoorwerpen en voor houtconstructies, een fotografisch laboratorium, een bibliotheek en archief. Ondergebracht in het museum-complex zijn ook een archief voor volkspoëzie en een archief voor volksmuziek; in een apart gebouw is een permanente tentoonstelling ondergebracht van de geschiedenis van de boerenbewegingen in het gebied van Lublin.

Bij ons bezoek in oktober 1984 deelde de huidige directeur Dr. R. Królokowski, een historicus van vorming en een pedagoog voor volksontwikkeling, die ons vol enthousiasme vele uren te woord stond en overal rondleidde, ons mee dat het personeelsbestand ruim 100 personen bedraagt, waaronder etnografen, historici, kunsthistorici, filologen, een musicoloog, ingenieurs, technici, tuinlieden en een groot aantal ambachtslieden met het oog op de zorgvuldige opbouw van de gebouwen.

Het museum heeft heel wat eigen publikaties. Ze geeft een jaarboek uit, het "Rocznik Muzeum Wsi Lubelskiej", waarin verschijnen "Z zagadnień Kultury Ludowej" (Problemen van de Volkscultuur) Deel I 1978, Deel II-III 1981 (Poolse artikelen met uitgebreide Duitse en Russische samenvattingen). Dit laatste deel bevat drie etnografische artikelen: Jan GORAK, *Die Ölpresen. Die Entwicklung und die Modelle* (p. 9-49), Janina BABINICZ-WITUCKA, *Die traditionelle und zeitgenössische Volkswissenschaft über den Mond (Lunarismus)* (p. 50-62), Janina PETERA, *Die Holzkapellen im Lubliner Gebiet* (p. 63-106); twee bijdragen over monumēnten-

zorg : Mieczysław KURZATKOWSKI, *Das Problem des Denkmalschutzes "in situ" und die Erfahrungen aus dem Beispiel des Siebmachergehöfts in Biłgoraj* (p. 109-131), Tadeusz MICHALAK, *Die traditionelle Holzbebauung in der Konzeption der Revalorisierung der Altstadt in Łeczna* (p. 132-146) en twee artikelen over het openluchtmuseum : Ryszard KROLIKOWSKI, *Die Programmgrundlagen des Lubliner Dorfmuseums in Lublin* (p. 149-157) en Mieczysław KURZATKOWSKI, *Der Freilichtmuseumsbau des Lubliner Dorfmuseums in Stawinek* (p. 158-163). Deel IV (1981; 153 blz.) verscheen in 1982 maar bevat jammer genoeg alleen Poolse teksten zonder anderstalige résumés. Het redactieadres is : Muzeum Wsi Lubelskiej, Aleja Warszawska 96, P20-833 Lublin. De medewerkers van het museum publiceren ook in een reeks "Acta Scansenologia". Naast kleinere catalogen verschenen o.m. een kataloog over de "Ruchy Chłopskie na Lubelszczyźnie" (De Boerenbewegingen in de provincie Lublin) door J. JACHYMEK, J. MARSZAŁEK en Cz. RAJCA (1984, 52 blz.), een brochure van de hand van R. KROLIKOWSKI, *Chałupy z XVIII Wieku w Ekspozycji Muzeum Wsi Lubelskiej* (Houten huizen uit de 18e eeuw tentoongesteld in het Lubliner Dorpsmuseum) Lublin 1982, 23 blz. en deeltjes van het Archiwum Literatury Ludowej (Archief voor Volksliteratuur) o.a. *Nasz Chleb Powszedni* (Ons dagelijks brood), Lublin 1983, 60 blz..

We besluiten met enkele bedenkingen van de huidige directeur die op vele volkskundige musea toepasselijk zijn. Hij constateert dat het Lubliner museum tot stand komt in een tijd van stedenbouw en industrialisering van de regio Lublin. Deze processen hebben het verval van gemeenschappen, die het traditionele dorpsmodel instandhielden bewerkt, evenals de vorming van nieuwe cultuurpatronen. Bij die toestand wordt de taak van het museum niet alleen het verzamelen en bewaren van de verdwijnende elementen van de oude volkscultuur, maar vooral het inschakelen van blijvende waarden in de maatschappelijke kringloop. De museale verzamelingen hebben op zichzelf grote waarde, maar zij zijn tegelijk een middel tot overdracht van waardevolle inhouden in het maatschappelijk opvoedingsproces.

Moge het aan de directeur gegund worden deze nobele taak te verwezenlijken bij de voltooiing van dit grote openluchtmuseum, die voor eind 1985 is voorzien.

Dr. R. HAESERYN

Eerste internationaal kongres voor Mytologie in Frankrijk

Het kongres heeft plaats van 31 augustus tot 2 september 1985 te Dijon, Côte d'Or, Bourgogne.

De "Commission de linguistique et de folklore de Bourgogne" samen met de "Société de Mythologie française" organiseren het kongres. Als thema is vooropgesteld : "Site, Rite, Mythe", aspecten, van een of meer gevallen, inzake konfrontatie of conjugatie van een situs, ritus en myt(h)os of volksverhaal, voor het heden en/of verleden.

Duur van voordrachten : 20 tot 25 minuten.

Schikking : drie voormiddagen bestemd voor voordrachten. Twee namiddagen voor uitstappen. Een namiddag voor algemene besprekingen en aanknopen van relaties.

Adres : H. FROMAGE, 175, rue de Pontoise 175, 60000 Beauvais - France.

R.v.d.L.

VOLKSDEVOTIE

Vijf katalogen van 1984

In de loop van het jaar 1984 constateren we belangrijke exposities in het buitenland met een uitstekende catalogoog :

- Catherine ROSENBAUM - DONDAINE. *L'image de pi  t   en France 1814-1914*. Pr  face de Jean-Pierre Seguin. Mus  e - Galerie de la Seita. 1984, 200, ill.

- *Wallfahrt kennt keine Grenzen*, Themen zu einer Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums und des Adalbert Stifter Vereins, M  nchen. Herausgegeben von Lenz Kriss-Rettenbeck und Gerda M  ghler. M  nchen - Z  rich, 1984, 592, ill. 44 bijdragen rond zes tema's :

Das Menschenleben als Pilgerreise. Wallfahrt als Askese, als Metapher.

Der Aufbruch des Pilgers. Wallfahrtsanlass und Pilgermentalit  t.

Der Pilger auf dem Weg. Reise - Bericht - Ausstattung - Andenken.

Das Ziel des Pilgers. Lebende Personen - Apostelgrab - Reliquien - Kultbild.

Die heilige St  tte. Gnadeort und Heilort.

Wallfahrt und Gemeinschaft. Volk - Nation - Oikumene.

x - *Geloof in beelden*. 1984. Middeleeuwse beeldhouwwerken in het Maasland. Bonnefantenmuseum, Maastricht, 21 september - 11 november 1984, 94, ill. De catalogoog te Maastricht bevat een *Woord vooraf* van I.L. Sz  n  ssy, directeur. *Beelden in het Maasland* van G. Lemmens. *De iconografie van de passie* van Th. J. van Rensch. *De Mariavoorstelling in de Maaslandse beelsnijkunst van de 11de tot de 16de eeuw* van C. Vanthillo. *Heiligenbeelden* van P. van Dael. *Sint-Servaas en zijn opvolgers* van Serv   Minis (p. 7-28).

1 - In het binnenland noteren we de tentoonstelling georganiseerd door het gemeentebestuur te Oudenburg over : "Sint-Arnoldus en de Sint-Pietersabdij te Oudenburg 1084-1984" met rijk geillustreerde en erudiete catalogoog (311 blz.) waarin naast een uitvoerige bespreking van de tentoongestelde kunstobjecten ook interessante bijdragen voorkomen over kultuurgeschiedenis, het kloosterleven en de H. Arnoldus. In het biezonder vermelden we het hoofdstuk over "De vervaardiging van een handschrift" (blz. 61-67) van M. Smeyers, B. Cardon en P. Valvekens, Sint-Arnoud en zijn oudste biografen (99-108) van E. Dekkers, Een inleiding tot de Sint-Arnoldusikonografie en -devotie (109-157) van J.L. Meulemeester.

1 - De konfrerie Sint-Kristoffel te Sint-Martens-Latem en de heemkring Scheldeveld bezorgen een hoogstaande expositie i.v.m. Sint-Kristoffel. Ons medelid Freddy Bijl stelt de belangrijke catalogoog samen, met de *Vita-De Passio* uit het Grieks, 10-22, *De Legende* vertaling door Liva Roosemeyers - Van den Heede, 23-26, *Christophorus* door K. van de Woestijne, 27-29, *Legende van Sint-Kristoffel van Deurle* door Joz. Vermeulen, 30-36, *Verspreiding van de Cultus*, door F. Bijl, 37-43, *Sint-Kristoffel, bescherm- en patroonbeilige* door L. Van de Velde, 44-55, *Ikongrafie*, 56-66, en *Hedendaagse devotie in Belgi  *, 67-71 door F. Bijl, *Confrerie St.-Kristoffel te Deurle* door Urbain Van den Heede, 72-80, *De H. Christoffel in de literatuur en de muziek* door L. Roosemeyers-Van den Heede, 81-83, *St.-Kristoffelbedevaartvaantjes*, door R. v.d. Linden, 84-92. *Katalogus* door F. Bijl, 93-166. Ill. krt.

Baron de Poederlé (1742-1813) en de meteorologie en geneeskunde in de late 18de eeuw.

Het wetenschappelijk onderzoek van de weersgesteldheid kende vooral in de tweede helft van de 18de eeuw een sterke vooruitgang (1). Dit was op de eerste plaats te wijten aan enkele technische innovaties. Het instrumentarium werd verfijnd en geuniformiseerd. Torricelli's barometer (midden 17e eeuw) werd aangepast en verbeterd, het gebruik van de alcoholthermometer van René Antoine Ferchault de Réaumur (1683-1757) uit 1730 kwam geleidelijk op gang en de variaties in de atmosfeer werden in toenemende mate het onderwerp van studie van natuurwetenschappers zoals von Humbolt, Franklin, Biot, Guy-Lussac, e.a. die zochten naar konstanten en een zekere regelmaat in de meteorologische verschijnselen. (2)

Bovendien hield de toplaag van het wetenschappelijk bedrijf en vooral zij die tijd en geld hadden, zich met weerkundige waarnemingen bezig. We citeren het werk van abbé Mann, abbé Chevalier en J. Kickx. Ook tal van medici kwamen in deze groep voor : Du Rondeau, V. François, Godart, Caels, Courtois, Comhaire e.a. (3)

Tot dit wetenschappelijk milieu behoorde Eugène-Joseph d' Olmen, baron de Poederlé, geboren te Brussel op 20 september 1742 uit een gefortuneerde adellijke familie van Brabantse afkomst (uit de 13de eeuw), vriend van de bibliofiel Charles Van Hulthem en lid van de in 1772 opgerichte Académie Impériale et Royale te Brussel (4).

- (1) Over de geschiedenis van de meteorologie in België raadplege men : DE REIFFENBERG. *Essai sur la statistique ancienne de la Belgique*. Brussel, 1832, 57-67; G. HELLMANN. Die Entwicklung der meteorologischen Beobachtungen bis zum Ende des XVIII Jahrhunderts. in : *Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1927, nr. 1, pp. 4 e.v.; L. DUFOUR & C. DEUXCHAMPS. Documents inédits concernant des événements météorologiques dans le Namurois pendant la première moitié du XVIIIe siècle (1700-1748). Brussel, 1980 (Public. Inst. Roy. Mét. Belg., série B, 105); J. VINCENT. Aperçu de l'histoire de la météorologie en Belgique. in : *Annuaire météorologique pour 1901-1902*, pp. 57-108 (tot de oprichting van de Academie), 43-181 (vanaf de oprichting van de Academie in 1772 tot de eerste publicaties van Quetelet en het Koninklijk Observatorium); A. QUETELET. *Aperçu historique des observations de météorologie faites en Belgique jusqu' à ce jour*. Brussel, 1834 (Nouv. Mém. Ac. Brux., t. VIII); L. TORFS. *Fastes des calamités publiques, etc. I*, 1859, pp. IX-X, XII; L. DUFOUR. *L'œuvre météorologique de T.A. Mann. 1735-1809*. in : *Ciel et Terre*, 64, 1948, 1-15; idem. *Esquisse d'une histoire de la météorologie en Belgique*. Brussel, 1950.
- (2) *La vie et l' œuvre de Réaumur. 1683-1757*. Parijs, 1962, vii-187 p., ill.; J.D. CASSINI. *Recherches sur les plus grandes chaleurs qui ont eu lieu à Paris depuis 1682 jusqu' en 1794*. in : *Mémoires de l' Inst. Nat. des Sciences... etc.* (Parijs), t.IV. (vendémiaire an XI), 338-362; G. CUVIER. *Rapport historique sur les progrès des sciences naturelles depuis 1789 et sur leur état actuel*. Parijs, 1810, 151 e.v.; L. COTTE. *Mémoires sur la météorologie etc.* Parijs, 1788, 2 dln... enz.
- (3) De waarnemingen van de arts Du Rondeau dateren uit 1779 (G. HELLMANN Loc. cit. p. 4), deze van dr. G.L. GODART hebben betrekking op Verviers gedurende de periode 1767-1794 (M.G. FISCHER & L. DUFOUR. *Sur les observations météorologiques effectuées à Verviers par G.L. Godart dans la seconde moitié du XVIIIe siècle*. in : *Bull. Cl. Sc. de l' Ac. Roy.*, 5e s., t. XXXVII, 1951, 991-995). Voor het werk van de geneesheren Caels, Courtois en Comhaire verwijzen we naar J. VINCENT. Loc. cit. De medicus V. François werkte te Bergen (1819-1838) (vgl. R. FAIDER & FAIDER-FEYTMANS. *Catalogue des manuscrits de la bibliothèque publique de la ville de Mons*. Gent-Parijs, 1931, 499-500).
- (4) M.-R. THIELEMANS. *Inventaire des archives de la famille d' Olmen de Poederlé*. Brussel, 1959 (nrs. 77-92, 119-127, 694, 845); C. MORREN. Poederlé. Son buste au jardin botanique de Gand in : *Journal d'agriculture pratique*, III, 1850, ix-xxviii; idem. *A la mémoire du baron de Poederlé, vicomte de St. Albert s.l.n.d.*, p. 2 (de baronie van de Poederlé

De Poederlé is vooral bekend omwille van zijn belangwekkende 'Manuel d'arboriste et du forestier Beligues', uitgegeven te Brussel in 1772 (2 delen) (5). Hij korrespondeerde met de voornaamste botanisten en natuurhistorici uit zijn tijd, waaronder de namen van Buffon, Linné fils, Daubenton, Du Monceau kunnen worden vermeld. Hij reisde doorheen Frankrijk en Engeland (1769-1771) voor de studie van boom- en plantensoorten en bewoog zich in aristokratische middens (6). Hij staat verder bekend als agronoom en ekoloog. (7)

Als meteoroloog is de Poederlé minder bekend. (8) De Brusselse Academie publiceerde zijn meteorologische observaties voor de jaren 1770-1772 en 1775-1779, maar het staat zo goed als vast dat hij weerkundige aantekeningen zou blijven maken tot 16 augustus 1813, enkele dagen voor zijn dood (9).

De Poederlé was ook lid van de Société Centrale de Vaccine te Brussel, kort na 1800 opgericht onder auspiciën van de prefekt van het Dylededepartement Doulcet de Pontécoulant (10). Zijn plaats in deze instelling is niet verwonderlijk aangezien hij intense kontakten onderhield met vooraanstaande medici uit zijn tijd en leden van de Akademie, waaronder de Beunie, Du Rondeau en Caels. De Poederlé was tevens korrespondent van de gezaghebbende en voor de sociaal-medische wetenschap vooraanstaande Société Royale de Médecine te Parijs (voortaan SRM), opgericht in 1776. Dit medisch genootschap verzamelde jaarlijks epidemiologische en weerkundige gegevens om de verspreiding van ziekten te verklaren en aldus de overheid een beleidsinstrument aan de hand te doen tot het nemen van preventieve gezondheidsmaatregelen. De SRM had hiervoor een gans netwerk van korrespondenten uitgewerkt die het nodige weerkundig en medisch-topografisch materiaal moesten doorsturen (11). In de loop van de vorige eeuw zal de uitbouw van gezondheidsinstellingen en van een 'preventief gezondheidsbeleid', zowel op nationaal, provinciaal als op lokaal vlak in toenemende mate de bekommernis wegdragen van de staatsteoretici, politieke verantwoordelijken en sociale en professionele drukkingsgroepen (met name deze van de medici). Voor wat België

---

was gelegen in het kanton Herentals). Ch. Van Hulthem zou een buste van de Poederlé (ontworpen door Godecharles) in 1814 in de plantentuin van Gent laten plaatsen ter nagedachtenis van zijn vriend (vgl. C. VAN HULTHEM. *Discours sur l'état ancien et moderne de l'agriculture et de botanique dans le Pays-Bas*, 1817).

- (5) Een derde deel verscheen te Brussel in 1779 als supplement. Het werk kende een aanzienlijk succes. Een tweede uitgave verscheen in 1788, de derde zag het licht in 1792.
- (6) Enkele dagboeken en nota's in verband met zijn informatieve reis naar Frankrijk (1769) en Engeland (1771) zijn bewaard gebleven (THIELEMANS. *Loc. cit.* nr. 78bis). De reis naar Engeland ondernam de Poederlé in gezelschap van hertog d'Areberg (*Biogr. Nat.*, t. XVII, 1902, k. 484-487).
- (7) Ontwikkelde o.m. een beredeneerd herbebossingsplan voor verschillende delen van Brabant, voerde zelf beplantingen uit en gaf raad aan agronomen uit zijn tijd (i.v.m. landbouworganisatie, produktieverhoging en bemesting). Hij was lid van het agronomisch genootschap van Parijs en Londen en van de Soc. Royale de botanique et d'agriculture de Gand. In 1788 verscheen van zijn hand het merkwaardig tijdsdokument *Mémoires sur les différentes manières de cultiver les terres dans quelques parties de la Flandre, du Brabant et du Hainaut* (in : *Mémoires d'agriculture de la Soc. Roy. de Paris*. trim. d'été, 1788, pp. 32-44).
- (8) Noteerde weerkundige waarnemingen sinds 1769 (G. HELLMANN, *Loc. cit.* p. 4).
- (9) J. VINCENT *Loc. cit.* pp. 103 e.v.; *Extraits des observations météorologiques faites à Bruxelles pendant les années 1775-1779*. in : *Mémoires de l'Ac. Imp. et Roy. des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, t. II, 1780, laatste pagina; t. III, 1780, 3 tabellen op het einde van het volume. Hij deelde in 1773 de Academie zijn waarnemingen mede m.b.t. de jaren 1766-1769, maar evenals deze van 1773-1774 werden ze niet gepubliceerd en bleven ze in de archieven van de Academie bewaard.
- (10) FOURNIER. *Instruction sommaire sur la vaccine*. Brussel, s.d., p. 2.
- (11) Over het ontstaan en de evolutie van de SRM verwijzen we naar het kollektief werk van J.P. DESAIVE e.a. *Médecins, climat et épidémies à la fin du XVIIIe siècle*. Parijs-Den Haag, 1972.

betreft wordt de oprichting van o.m. de Académie Royale de Médecine de Belgique (1841, in 1938 opgesplitst in een Vlaamse en een Franstalige vleugel) en de Conseil Supérieur d'hygiène publique of Hoge Gezondheidsraad (1849) doorgaans als een beginpunt aangezien van een toenemende overheidsbemoediging met gezondheidsaangelegenheden. Maar reeds van in de 18de eeuw zag men in overheidskringende noodzaak in van een gehiërarchiseerde en centraal gecontroleerde overheidsinstelling voor informatieschepping- en verwerking en het verstrekken van advies m.b.t. het voorkomen van ziekten die op korte tijd een ongewoon aantal mensen troffen (buikloop, kronische longaandoeningen, pokken, gastro-enteritis e.d.). Voor wat het epidemiologisch of sociaal-medisch onderzoek van de late 18de eeuw betreft speelde de Franse Société Royale de Médecine een cruciale rol. Zij was als het ware het centralisatiepunt van medische kennis, registratie en controle van het medisch bedrijf (opleiding, uitoefening van de geneeskunde e.d.). Het vertegenwoordigde een kollektief bewustzijn van de pathologische fenomenen en van de vitaliteit van de bevolking. (12) De Poederlé was één van de enige niet-medici uit de Zuidelijke Nederlanden die intense betrekkingen met Parijs onderhield. Père Cotte, hoofdredakteur van de rubriek 'observations médico-météorologiques' ontving van de Poederlé (verkeerdelijk geschreven Poëdellé) observaties uit Brussel sedert 1763. (13) "La bonté des instruments, l'exactitude et l'intelligence de la part de l'observateur (de Bruxelles), tout concourt à rendre ces observations très-précieuses". (14) Poederlé zond Cotte in 1777 details over de geologische ligging van Brussel, de lokaal heersende ziekten, de hydrologische en topografische karakteristieken van de hoofstad enz. De huidige inzichten van het ziekteverloop van infectueuze aandoeningen wijken trouwens niet fundamenteel af van deze die ruim 200 jaar geleden via wetenschappelijke 'intuïtie' en door dagdagelijkse empirische waarnemingen én zonder kennis van de microbenleer en de verfijnde technieken van de huidige medische statistiek en informatica, werden vooropgesteld. In de late 18de eeuw beseftte men dat allerlei milieuomstandigheden (geografische elementen, mobiliteit, bevolkingsomvang en -dichtheid, gezinsstructuur, levensgewoonten, levensstandaard en sanitaire omstandigheden) medebepalend waren voor het epidemiologisch verloop van ziekten en de verschillen naar plaats en tijd.

-
- (12) vgl. K. VELLE. Medisch geografisch en epidemiologisch onderzoek in België sinds het laatste kwart van de 18de eeuw tot ca. 1850. Een bijdrage tot de sociale geschiedenis. In : Handelingen Kon. Zuidnederlandse Maatsch. Taal, Lett. & Gesch. (ter perse).
- (13) Louis Cotte, meteoroloog en geestelijke (1740-1815), een der voornaamste medewerkers van de SRM te Parijs, auteur van een *Traité météorologique*. Parijs, 1774. Over zijn leven en werk raadplege men *Nouvelle Biogr. Générale*. t. XII, k. 126-131.
- (14) *Histoire et Mémoires de la SRM, année 1776*. t. I (Parijs, 1779), 147 e.v.
- (15) Na 1777 stuurt de Poederlé slechts op onregelmatige tijdstippen weerkundige waarnemingen naar Parijs. Ook de aanduidingen over de heersende epidemieën blijven achterwege. Zij worden althans niet opgenomen in de lijvige *Histoire et Mémoires de la Société Royale de Médecine*, maar zijn mogelijks onder archiefvorm te Parijs bewaard.
- (16) Précis des observations météorologiques faites à Bruxelles pendant les mois de juin, juillet et août 1778 où nous avons éprouvé des chaleurs considérables et presque continues. In : *Observations sur la physique, sur l'histoire naturelle et sur les arts* (beter bekend onder de titel *Journal de Physique*), t. XIII (1778), 398-401.
- (17) L. SOMERHAUSEN (ed.) Essai sur la statistique générale du département de la Dyle par le commandeur Doucet de Pontécoulant, préfet. in : *Le Folklore Brabançon*, nr. 185, maart 1970, p. 25; nr. 191, sept. 1971, p. 308. Weerkundige waarnemingen van de Poederlé werden ook posthuum opgenomen in *L'Oracle. Journal du département de la Dyle* (Brussel). 27 VIII 1813 (vermoedelijk door toedoen van Ch. Van Hulthem).
- (18) J. VINCENT. *Loc. cit.* p. 81.

De overbevolking van de stad en de ongezonde lucht bv. waren voor de Poederlé zaken voor vele overlijdens. Vooral in de lager gelegen en arme buurten van de stad sterven de meeste mensen, stelde hij. De levensverwachting schatte hij iets hoger dan 60 jaar. Verder signaleerde de Poederlé nog de noodzaak van de studie van voedings- en leefgewoonten voor het epidemiologisch onderzoek (15).

De Poederlé had nog andere kontakten met Frankrijk. In 1778 worden zijn weerkundige observaties van de zomermaanden van 1778 gepubliceerd in het belangrijke tijdschrift voor natuurwetenschappen van abbé Rozier. (16) De 'Esprit des journaux français et étrangers' publiceert uittreksels in de jaren 1778-80 en de 1782-1785. Zijn werk wordt tevens vermeld door de prefekt van het departement van de Dyle in diens rapport naar Parijs van het jaar X. (17)

Al deze weerkundige waarnemingen en publikaties zijn in die mate interessant omdat ze vergelijkbaar zijn met andere noteringen, met name deze van Mann voor de jaren 1785-1787, Du Rondeau voor 1779 en abbé Chevalier voor 1763 e.v. (18)

In 1792 verschijnt zijn 'Observations sur l'effet qu'a produit le froid rigoureux de 1788 à 1789, sur les végétaux en général et spécialement sur les arbres indigènes et exotiques' in bijlage van het magistrale werk van Th. Mann over de gevolgen van het vriesweer. (19) Mann neemt in zijn verzameling waarnemingen omtrent het onweder dat op 13 juli 1788 vreselijk heeft huisgehouden in de kasselrijen van Kortrijk en Oudenaarde, ook weerkundige vaststellingen op van de Poederlé die hij verrichtte van op zijn kasteel te Saintes bij Brussel.

"Le 11 juillet (1788), la chaleur a été étouffante et les thermometres (sic) à mercure sont montés à 23 degrés d'une heure à sept heures du matin, le tonnerre a grondé de loin du sud dans le sud-est du château et de même dans le nord-ouest; il y a eu encore du tonnerre de loin de l'ouest dans le nord entre 6 à 7 heures du soir et 9 heures à minuit (...) Le 13, la matinée fut belle avec un petit vent d'est frais, vers le midi, le ciel devint d'un aspect effrayant du sud-ouest à l'ouest et l'air aussi suffoquant qu'au sortir d'une fournaise, thermometres (sic) étoient, à cette heure-là, à 24 degrés 3 quarts, le tonnerre gronda d'extrêmement loin; vers une heure du soir, il s'éleva de l'ouest un vent impétueux sans pluie et sans tonnerre, qui dissipa cette nuée menaçante et rafraîchit de beaucoup de tems, au point que, vers 3 heures, les thermometres (sic) n'étoient qu'à 20 degrés et demi". (20)

Ingevolge de Franse Revolutie emigreert de Poederlé naar Duitsland, maar keert spoedig terug naar zijn domein te Saintes (tussen Halle en Enghien op zowat 20 km van Brussel) en wordt onder het Consulaat door de Franse overheid tot 'maire' (burgemeester) van het dorp benoemd, ofschoon hij algemeen bekend stond als a-politiek. Hij wordt ook lid van het kiescollege van het Dylededepartement. De Poederlé sterft op zijn kasteel op 18 augustus 1813 ten gevolge van een beroerte. Zijn zoon Philippe-Antoine volgt hem op als burgemeester van Saintes tijdens het Keizerrijk (+ 1815). (21)

KAREL VELLE

---

(19) Abbé MANN. *Mémoires sur les grandes gelées et leurs effets; où l'on essaie de déterminer ce qu'il faut croire de leurs retours périodiques et de la gradation en plus ou moins du froid de notre globe*. Gent, 1792, pp. 125-133 (het jaar voordien verschenen in de *Mémoires van de Akademie*).

(20) *Observations sur l'orage du 13 juillet 1788 etc.* in : Mann. *Loc. cit.* p. 149.

(21) THIELEMANS. *loc. cit.* p.v.

Oostvlaamse Zanten "driemaandelijks"

Bij de start van Oostvlaamse Zanten bevat de kافت de aantekening 'driemaandelijksch tijdschrift'. Strikt genomen blijft het een bijzaak, of een uitgave om de twee, ofwel om de drie maanden verschijnt. Het geldt een overeenkomst van de redactieploeg, een afspraak met de drukker, een schikken met de diensten van de post.

In 1928 verschijnt het bericht "tweemaandelijkse" en blijft tot en met de vorige jaargang. Tot uw verrassing of gewoon tot een normale vaststelling leest u thans, beste lezer en lezeres, driemaandelijks. Daar verandert niets aan de doelstelling of het initiatief of de daadvaardigheid van de redactieleden. Het wordt in zekere zin een aanpassing aan de tijd, met een hoop op minder druk- en verzendingskosten, want elk van u ontdekt hoe het papier met vaste regelmaat opslaat en hoe de postzegels bijna stipt een hoger cijfer krijgen, zonder dat we het scherp bemerken, maar het schamper ondervinden.

Luc BEYENS, sekretaris van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse volkskundigen

De nieuwe sekretaris Luc Beyens draagt de drang naar het volksleven duidelijk in zich. Een paar jaar geleden publiceert Ippa, de Spaarkas, Bank & Kredietmaatschappij te Gent een veelkleurige "kalender" of "almanak" met een of twee poppen per maand, een juweel op zichzelf, een verheerlijking van ons aloud poppenspel. Een van de pronkstukken in de kalender is ons "Pierke". Luc Beyens, de initiatiefnemer van deze almanak, is sinds enkele maanden met algemeenschap van de stemmen van de bestuursleden, gekozen als sekretaris van onze Bond, vaardig en waardig opvolger van onze uiterst verdienstelijke Maurits Broeckhove. (1) De zetel van de Bond blijft in het Museum, Kraanlei 65, 9000 Gent gevestigd. Luc Beyens woont te Vinkendal 32, 9810 Drongen.

Prijsvraag Alfons de Cockfonds 1986

In OVZ jaargang 1984, nr. 1, blz. 2, verschijnt het bericht nopens het Alfons de Cockfonds, de omvang van de inzending, de mogelijkheden van een onderwerp, én de datum van de inzending, in twee exemplaren vóór 31 december 1986. Een zware fout. Een erge typfout. Een zestal leden, personen die een inzending overwegen(?), hebben de fout geseind! Een verontschuldiging dus, en een juiste datum: inzending voor de Alfons de Cockfondsprijs vóór 31 december 1985.

De redactie

TWEEDE VOLKS- EN HEEMKUNDIGE BOEKENBEURS VOOR VLAANDEREN :

Geraardsbergen zondag 29 september 1985.

Na de eerste succesrijke Boekenbeurs te Dendermonde - zie OVZ 1984, p. 85-107 komt de tweede boekenbeurs aan de beurt in de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen op zondag 29 september a.s. Hou nu reeds deze datum vrij!

De boekenbeurs staat open voor alle verenigingen, instellingen en auteurs die, al of niet in eigen beheer, volks- en heemkundige publikaties aan te bieden hebben. Inlichtingen : K.B.O.V., A. Eloy, Kraanlei 65, 9000 GENT.

RECHTZETTING

Oostvlaamse Zanten 59 (1984) nr. 6, blz. 200 in de bijdrage over het vierde Colloquium aan de Rijksuniversiteit te Gent : Wouter Van Lis, geboren te Rotterdam 16 augustus 1709, gestorven te Bergen-op-Zoom 3 februari 1784.

---

(1) "Maurits Broeckhove, een kwart eeuw sekretariaat". In : OVZ 57 (1982) 214.

Kanttekeningen bij een tentoonstelling : "Van Minnespel tot Kinderspel"

Tijdens deze tentoonstelling georganiseerd in het Gentse Museum voor Volkskunde (14 juli - 4 november 1984), hebben wij van de gelegenheid gebruik gemaakt om enkele reacties van de 'doorsnee'-bezoeker te noteren (afb. 1). Deze idee ontstond enkele dagen na de officiële openstelling, bij de vaststelling dat menig bezoeker rond bepaalde thema's of objecten waardevolle - soms nieuwe - gegevens aanbracht. In deze optiek namen wij het besluit om voortaan, voorzien van pen en papier, in de tentoonstelling post te vatten om bepaalde reacties te kunnen noteren.

Wij willen wel nog opmerken dat dit geen grondig voorbereide aktie was, zoals dit bij andere enquêtes wel het geval is, maar eerder als een spontane reflex van onze kant moet beschouwd worden. De bezoeker hebben wij evenmin met de direkte vraagmethode gekonfronteerd. Het was dus eerder een beperkt experiment, dat in de toekomst zeker kan herhaald worden, mits de nodige aanpassingen.

De opmerkingen die wij vastlegden, betroffen doorgaans individuele ervaringen, met als gevolg dat wij hieraan geen algemeen geldende normen mogen aan vastknopen. Toch mogen wij stellen dat zij een beeld schetsen van wat onder het volk leeft of leefde.

Het publiek zelf dat de tentoonstelling zoals naar gewoonte bezocht, was vrij heterogeen samengesteld : op de eerste plaats kwam de grote massa landgenoten, met daarnaast tal van vreemdelingen (Nederland - Duitsland - Frankrijk - Spanje - Italië - U.S.A. - Japan).

Alhoewel in de tentoonstelling van het traditionele schema van de levenscyclus - geboorte, huwelijk, dood - enigszins werd afgeweken - liefde, huwelijk, geboorte -, bleek dit voor de gewone bezoeker geen problemen op te leveren.

Wij waren verbaasd te moeten vaststellen dat de z.g. 'DIRECTOIRE' of open onderbroek (in 't Gents 'snelzeiker') een weinig of niet gekend kledingstuk is (afb. 2). Ook de opstelling van het HUWELIJKSKANON riep bij vele bezoekers vraagtekens op. De gewoonte om op de vooravond van het huwelijk vreugdeschotten af te vuren, was tot onze verbazing bij menigeen onbekend (afb. 3).

Niemand bevestigde de traditionele opvatting dat KWIKZILVERBOLLEN bescherming bieden tegen donder en bliksem.

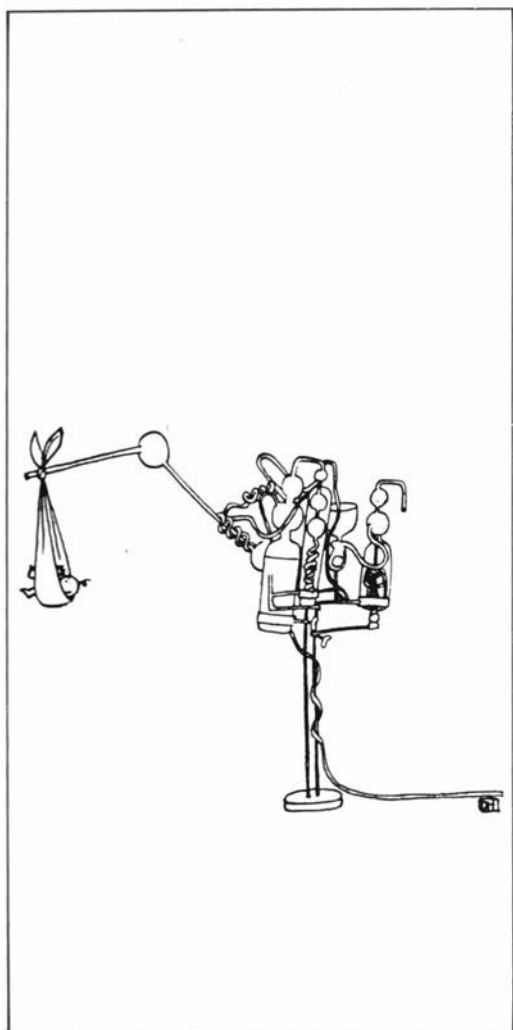
Terloops verklaarde een vrouw dat zij en haar echtgenoot na hun huwelijk gedurende vier jaar het loon aan hun ouders dienden af te staan : "... een kind vraagt niet om geboren te worden, de ouders zijn verantwoordelijk, maar toch moeten de kinderen gans hun leven respekt voor de ouders tonen..."

Een Gentse volkswrouw vertelde ons dat zij - zo'n veertig jaar geleden - twee weken na het huwelijk haar eerste kind ter wereld bracht, wat in haar omgeving geen opzien baarde, "... mijn moeder zei 'het is nu zover, wij moeten het aannemen zoals het komt', en ik wist niet beter..." en samen met haar moeder vervaardigde zij uit allerlei lapjes stof de 'uitzet' voor het kind. Dus geen fraaie, met kant versierde DOOPMANTELS, zoals er enkele in het museum bewaard gebleven zijn (afb. 4).

Dat PAPAVERBOLLEN daadwerkelijk als zoethoudertjes werden aangewend, vernamen wij van iemand die zich nog herinnerde dat dergelijke 'slaapkoppen' de hele dag door in een sopje op de kachel stonden te 'pruttelen'. Ook vele buitenlandse bezoekers kenden de papaverbollen in die funktie.

En wat denkt u van deze levenswijsheid : "Al is de moeder arm, zij dekt toch warm". Wij laten deze zegspersoon nog even aan het woord : "Hoe arm wij vroeger ook waren, toch vonden wij er iets op om ons kindje te kleden en toe te dekken,... en dit zonder kindervergoeding!"

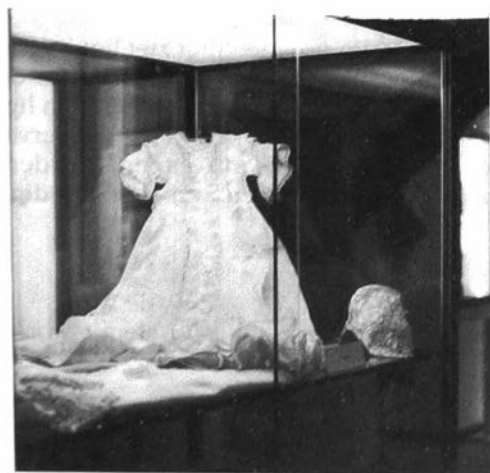

7

3

4

2

55

Bij de **KINDERBRENGER** stelden wij vast dat bij onze Noorderburen de geboorte uit de kool weinig verspreid is, en de gewoonte om bij de geboorte **DOOPSUIKER** uit te delen schijnt in de Verenigde Staten niet bekend.

Bij de afdeling 'OPVOEDING THUIS' ontmoetten wij iemand die ons vertelde dat zij als straf op blote knieën en met opgeheven armen in warme as moest zitten... en als de armen eventjes zakten werd met de 'martinet' bedreigd... Het tafereel van de moeder met spelende kinderen oefende op vele bezoekers een grote aantrekkingskracht uit, sommigen identificeerden de moeder zelfs met Koningin Astrid (afb. 5).

De rubriek, gewijd aan de 'OPVOEDING OP SCHOOL', kende veel bijval. Zo bijvoorbeeld over de **ZWARTE SCHOOLSCHORT**: "Men droeg ze in de week en de zaterdag werd ze gewassen in regenwater met bruine zeep en gespoeld in met azijn vermengd water. Meer begoede kinderen droegen op zondag een witte schort met 'volants' op het borststuk en een strik op de rug".

De **BOTERHAMTROMMEL**, de **BLIKKEN DRINKBUS**, de 'MARTINET', het **LEES-PLANKJE** zijn voorwerpen die de meeste oudere bezoekers gekend hebben. Talrijke Nederlanders waren verbaasd het leesplankje ook bij ons aan te treffen, zij veronderstelden immers dat dit een Nederlandse exclusiviteit was. Het gebruik van het **KLAKBOEK** daarentegen was niet algemeen verspreid en lijkt meer in het katholiek onderwijs in gebruik geweest te zijn. Het **METALEN REKENBUISJE** had niemand ooit gebruikt, wat ons laat vermoeden dat het eerder bij het pedagogisch spelgoed thuishoort en zeker niet tot de onontbeerlijke schoolbenodigdheden kan gerekend worden (afb. 6).

Velen, inzonderheid vrouwen, waren entoesiast voor de **LESBOEKEN** met voorbeelden van handwerk, en enkelen onder hen drukten in niet mis te verstane bewoordingen hun ongenoegen uit over het huidige onderwijs inzake naaien, haken, breien, enz.

Al bij al mogen wij stellen dat weinig bezoekers onverschillig bleven ten aanzien van de geëxposeerde objecten : er waren reacties van bewondering, er was hilariteit, sommigen fronsten de wenkbrauwen, terwijl anderen in discussie traden, vaders, moeders en veelal grootouders gaven uitgebreid uitleg aan de kinderen, want "dat hadden zij ook nog gekend...".

Met deze bondige bijdrage hebben wij gepoogd aan te tonen, dat een tentoonstelling, waarin een onderwerp uit het dagelijks leven wordt behandeld, op zichzelf ook informatief kan zijn. Wij stelden herhaaldelijk vast dat bij de schoolgaande jeugd de 'symbolentaal' vrijwel volledig teloor is gegaan. Ook het onderwijzend personeel verklaarde zich op dit vlak een leek. Zo bleek de uitleg over de eenvoudige kleuren- of hartsymboliek voor velen een openbaring.

Tot slot nog deze bedenking die wij noteerden : "Alles wat men hiet ziet ligt nog zo dichtbij en toch is het reeds veraf, omdat met de razendsnelle evolutie van de techniek de wereld dagelijks van uitzicht verandert... iets van tien jaar geleden ligt reeds in een ver verleden..." In deze uitspraak ligt een hele problematiek vervat waarmee tal van musea - inzonderheid volkskundige - gekonfronteerd worden, wanneer de vraag aan bod komt "wat te conserveren van de huidige maatschappij"...

Bekijk maar eens deze 'technologische' kinderbrenger (afb. 7).

R. Van de Walle
R. Devriendt-Mores

Foto-verantwoording :

1-6 : Museum voor Volkskunde - Gent
7 : Dagblad "De Gentenaar" - 8 mei 1984.

5

6

MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE
kraanlei, 65 gent
OPEN: 9.00 - 12.30.
13.30 - 17.30.

tentoonstelling **VAN 14 JULI TOT 4 NOVEMBER**
**„VAN MINNESPEL
 TOT KINDERSPEL,,**

1

La naissance dans l'Occident moderne (XVIe-XIXe scle.)
Paris, Fayard, 1984 (13 × 24), 611 p., ill.

Een schitterende synthese van meer dan 4 eeuwen Westers leven! Inderdaad, de auteur laat niet na de geboorte steeds in de globale context van de levenscyclus te plaatsen. Trouwens "à sa manière d'accueillir le nouveau-né, une société révèle ses ressorts profonds, sa conscience de la vie". (p. 9)

Het boek is een boeiende brok lektuur, waar het leven in al zijn facetten defileert, zoals reeds blijkt uit de driedelige structuur en uit de keuze van de titels : 1. *Au rythme de la terre* - 2. *Les dérèglements de la nature et des hommes* - 3. *Les portes du ciel*.

Deel 2 stelt het ambivalent begrip *corps-charnière* voorop : het lichaam als voortzetting van de natuur... en omgekeerd. Bijzondere aandacht gaat dan uit naar de menstruatie als "teken". Steriliteit en vragen rond de oorsprong van kinderen worden niet los van elkaar gezien. Zwangerschap en bevalling vormen uiteraard de hoofdbrok van het eerste deel.

Deel 2 behandelt eerst "onregelmatigheden" die aan de natuur te wijten zijn (mis-kraam, prematuur, doodgeboorte, handicap, tweeling), daarna menselijke "tekortkomingen" (met inbegrip van abortus, bastaardkind en kindermoord).

Het 3e deel stelt het vraagstuk van de herleving, het tweede leven. Naast de beter gekende aspecten van doopsel en naamgeving wijdt de auteur ook uitvoerig aandacht aan het verschijnsel van de *sanctuaire à répit*, het heiligdom waar de dode boreling *tijdelijk* opnieuw tot leven gewekt wordt zodat hij kan gedoopt, dus voor eeuwig gered, worden. Niet minder dan 260 plaatsen in Frankrijk (vooral in Picardië, Elzas, Lotharingen, Boergondië, Savoie, Provence en Auvergne) werden tot dusver als *sanctuaires à répit* herkend; voor ons land zou vooral West-Vlaanderen talrijke voorbeelden bieden; in Henegouwen (o.a. de taalgrensgebente Deux-Acres met de Zwarte Madonna) schijnt dit fenomeen evenmin onbekend. En Oost-Vlaanderen? J. Gélis zet zijn zoektocht binnen en buiten Frankrijk verder : wie hem wil helpen, kan via de redactie met mij contact opnemen.

Ofschoon Frankrijk in deze studie uiteraard het leeuwendeel van de documentatie geleverd heeft, worden - zoals de titel laat vermoeden - de buurlanden niet vergeten. Okkasioneel worden zelfs

voorbeelden uit andere werelddelen gegeven (p. 102 *la couvade*, of de nadrukkelijke beleving van de bevalling door de man, o.a. bij Indianen, zoals ook J. Geeraerts in "Indian Summer" beschrijft).

Tot zover een schets van het boek in vogelvlucht. Het in het boek verwerkte volkskundige materiaal is echter zo enorm dat we er graag nog wat verder op ingaan.

Het *eerste deel* beschrijft de kosmos en de plaats van de mens daarin met bijzondere aandacht voor de vrouw en haar vruchtbaarheid. Het jonge meisje en haar groei naar volwassenheid en het moederschap dient als proloog tot wat verder in detail wordt uitgewerkt. Het uitblijven van het verwachte moederschap leidt tot de aanroeping van heiligen of het gebruik van volkse middeltjes. De rol van het water, de wind, de boom, de steen spelen een rol in deze betrachting. Kruiden en liefdesdrankjes alsmede de alruin (mandragora) zijn de ingrediënten om de frigiditeit te bestrijden.

Waar de kinderen vandaan komen, wordt bij jagers en veefokkers in mythe en geloof nauwelijks gezocht terwijl andere volksgroepen in een animistische aanbreng door geesten geloven. De volkse beschouwing naar welke de kinderen in zeeën en vijvers wonen, houdt verband met het geloof in het onsterfelijke. Een andere gedachtegang bestaat erin dat kinderen uit de aarde komen; hier hebben wij een aanknopingspunt met de oude mysteriekultussen waarin de idee van de wedergeboorte een rol speelt. Een andere beschouwing leidt naar de herkomst uit de wolkenmytologie waarin de boom, de berg en de bronnen zijn ondergebracht.

De auteur verwijst niet naar de mytologie van de Germanen en de Noren, naar de bron onder de wereldboom en het totemisme. De volkskundige literatuur vermeldt dat de vrouwvrouw de kinderen haalt bij de bron; op het platteland heeft bijna elk dorp zijn kinderwater, meestal een vlakbij stromende beek of een stilstaand water. Deze opvatting heeft een oud-Germaanse oorsprong dat n.l. het leven uit de bron komt en na de dood erin terugkeert. De bronnenkultus was erg populair bij de Franken, Saksen en Friezen. Deze kultus verklaart tevens de verhou-

ding waarin Holda als godin van de geboorte en dood tot de bronnen staat. In diepste wezen berust hij op wijding en symbolisering der animale vruchtbaarheid en levenskracht.

In een ander hoofdstuk behandelt de auteur de levenscyclus, met aandacht voor de animistische gedachte in de terugkeer van overleden voorouders bij de geboorte van een kind. Wanneer een kind geboren wordt terzelfdertijd als een oud familielid sterft, gelooft men dat het kind de fysieke eigenschappen van de overledene meekrijgt.

In het tweede deel dat handelt over de zwangerschap, wordt o.a. de psychische toestand van de vrouw beschreven: de schrik over het verloop en het al dan niet goed beëindigen van de zwangerschap. Hier dienen symbolen en taboes in acht te worden genomen. De vrouw gaat over tot de beoefening van kultuspraktijken, gaat ter bedevaart naar L.-L.-Vr. van Liesse of naar het Vlaamse Bollezele. Heiligen die de faam genieten buikpijn te genezen, worden aangeroepen, o.a. de heilige Mamertus (Saint Mamert) die meestal wordt afgebeeld met open abdomen en de handen op de ingewanden. Voor de zwangere is er het beschermend badritueel op bepaalde bedevaartplaatsen; waar zo een badgelegenheid ontbreekt meet de zwangere haar buikotrek en offert een kaars van deze lengte.

Bij de lichaamshygiëne worden allerlei ingrediënten in pommades verwerkt. Nachtrust, voeding en sociale omgang weerspiegelen een verscheidenheid van gebruiken. De auteur beschrijft de verschillende opvattingen in het voorspellen van het geslacht en verduidelijkt dit aan de hand van een tabel. De zielsverheffende rots of berg wordt als levensschenker vereerd en de zwangere vraagt een kindersteen het geslacht van haar kind te bepalen.

Met allerlei volkskundig materiaal beschrijft de auteur gebruiken en inrichting van de plaats voor de verlossing, of het nu gaat om het slaapvertrek, de keuken, de stal of het veld. Aan de hand van historisch materiaal krijgen wij een idee van de meest ongeloofwaardige toestanden. Het primitieve materiaal van de vroedvrouw en baakster gepaard met achterlijkheid en onkunde wordt in alle duidelijkheid uiteengezet. Met boter en dierlijke vetten wordt de barende vrouw de dijen en schaamdelen ingevet opdat het kind goed zou schuiven. Met een ajuin wordt de in zwijm gevallen vrouw bijgebracht.

Voor de bevalling komen heel wat amulet-

ten van pas, o.a. de arendsteen. Deze adelaarsteen had de signatuur een voorspoedige geboorte goed te laten verlopen. Plinius de Oudere (24-79 na Kr., auteur van "De Naturali Historia"), Dioskorides van Sicilië (eerste eeuw na Kr., met zijn werk "Over de geneesmiddelen" de meest gezaghebbende farmakotherapeut uit de Oudheid), Galenos (129-201 na Kr. en, na Hippokrates, de voornaamste arts uit de oudheid), alsook vele anderen na hen, hebben deze steen een plaats gegeven in de artsenijschat van hun tijd. In de 17e en 18e eeuw werden de Parijse apothekers met deze stenen bevoorrad door de terugkerende pelgrims van Sint-Jakob van Compostella. Andere gebruikte amuletten waren heamatit en kornaliyn, aanzien als de steen van het zuivere bloed en de familiale samenhang, tevens talisman tegen het boze, die ook koorts weerde en infectie tegenging. Agaatsteen werd in de 19e eeuw nog door vrouwen in baren-nood gedragen; meestal legde de aanstaande moeder deze amuletten op het abdomen of droeg ze om de hals. Om de partus gunstig te laten verlopen schrok men niet terug de vrouw allerlei middeltjes toe te dienen, de auteur beschrijft er enkele van kruiden en van dierlijke oorsprong, o.m. een aftreksel op basis van slangenvel.

De auteur behandelt uitvoerig de verschillende barenhoudingen aan de hand van tekeningen. In 1743 noteerde de vroedkundige Pierre Dionis dat veel vrouwen in rechtstaande houding baarden, de ellebogen gesteund op tafel of op de rugleuning van een stoel, terwijl weer anderen knielden op een matras bij het haardvuur.

In de oudheid en bij verschillende culturen bestaat het baren in gehurkte houding opdat het kind onmiddellijk contact met de grond zou krijgen. Dit heeft symbolische betekenis voor de aanvaarding of verwerping door de vader en de familie. De gehurkte barenhouding is meestal deze van vrouwen die alleen, zonder hulp, of op het veld baren.

In de 17e en 18e eeuw was in Normandië, Loreinen en Vlaanderen het rechtopstaande baren algemeen in gebruik. Deze houding bleef in de streek van de Haute-Loire tot de 20e eeuw in gebruik. Een vrouw die in 1850 en 1860 vijfmaal was bevallen verwonderde er zich in 1880 over dat haar dochter in bed was gebleven om haar kind te baren. Een vrouw afkomstig van Anjou die zich als vroedvrouw te Parijs vestigde, bleef de baring in kniehouding van de moeder begeleiden omdat zulks in haar streek van herkomst gebruikelijk was.

Vroedvrouwen namen geen uitzonderlijke hygiënische voorschriften in acht. Tot op het einde van de 18e eeuw was het uitzonderlijk dat een vroedvrouw zich de handen wuste om de bevalling te helpen verrichten. Bij langdurende arbeid werden, om de bevalling te bespoedigen, kaptasmen van lijnzaad en melk op de buik gelegd. Sommige vroedvrouwen verwekten bij de moeder braking opdat de uteruskontracties het kind zouden uitdrijven. Daartoe gebruikte ze de onzinnigste braakmiddelen, het drinken van de urine van de vader, het dragen en opzetten van kledingstukken van de vader in de overtuiging dat de geur van deze voorwerpen de barensweeën zou aanwakkeren.

Belangrijke informatie over de placenta (nageboorte) leveren de pagina's 282 tot 291, met veel belang gehecht voor de behandeling van de nageboorte omdat zij de symboliek van de vruchtbaarheid in zich draagt. Ze moeten er over waken dat geen dier of mens ze wegneemt. In de meeste gevallen moet de vader deze onmiddellijk in de grond stoppen dicht bij de woonstede, in de tuin of ergens op het veld. Meestal geeft men er de voorkeur aan deze te begraven aan de voet van een jonge fruitboom als symbool van terugkeer naar de levensboom. Naargelang het geslacht van de nieuwgeborene wordt de boomkeuze bepaald; een pereboom voor een jongen, een appelboom voor een meisje. In de 14e eeuw werd de nageboorte wel eens bij voorkeur in de nabijheid van een bloemplant in de grond gestopt. De nageboorte wordt soms in een zakje te drogen gehangen op een verborgen plaats; deze wordt ook gelegd op het hoofd van het kind en op het lichaam van de moeder. Deze handelswijze was gunstig tegen huidontsteking of tegen tepelkloven bij de zogende moeder.

Het hoofdstuk over het kind verstrekt gegevens nopens bedevaarten voor zwakopgroeiende kinderen en rachitiskinderen. De heilige Leonardus wordt aangeropen tegen rachitisme en achterstand in het lopen, vooral in Noord- en Midden Frankrijk en België. Te Chartres worden op 9 mei in de kapel van deze heilige een mis opgedragen, het kind de steunijzers aangepast en de stola van de priester op het hoofd gelegd onder het lezen van het evangelie. In Dourgne, Tarn en Anhée in België aanroeft men de heilige Stampe of Stapin; wie deze heilige is, valt uit de tekst niet uit te maken. Voor ons land zijn de heilige Longinus en te Bavikhove de heilige Marus vermeld waar pelgrims bij de begankenis gewijde broodjes verkrijgen.

Voor fonetische gebreken en doofstomheid zijn beganknissen naar de heilige Momelius te Sint Omaus, Ieper, Doornik en Noyon vermeld.

Het hoofdstuk "De deuren van de Hemel" biedt heel wat volkskundig materiaal omtrent gebruiken rond kindersterfte, ongedoopten, doop, doop onder de rok, redden van het kind bij kraambensterfte van de moeder, doopstoet en doopgelagen, enz. De grillen van de natuur en monstergeboorten, de frenologische afwijkingen en inbindingen van de schedel komen eveneens aan bod. Het is niet onze bedoeling stuk voor stuk de inhoud van dit lijvig boek te beschrijven.

Oostvlamingen zullen met belangstelling noteren hoe in 1810 Napoleon een reuzenoptocht in Wetteren helemaal niet kon appreciëren - ja zelfs liet uiteendrijven! - omdat hij vreesde dat zijn (tweede) vrouw Marie-Louise van het schrikken een miskraam zou gehad hebben! (pp. 119-120)

De algemene beoordeling kan bondig zijn: dit is een prachtwerk, boeiend geschreven, zeer goed leesbaar, rijk gedocumenteerd (47 blz. noten!), evenwichtig en duidelijk opgebouwd; structuur en conceptie maken deze kanjer zeer toegankelijk. Als naslagwerk zou het wel nog aan waarde gewonnen hebben indien de lezer over een index (heiligen, godheden, plaatsen) had kunnen beschikken.

Door zijn visie op de geboorte als deel van de levenscyclus heeft J. Gélis veel meer gedaan dan volkskundig interessante feiten op ons af te vuren! "Dans un monde où rien ne disparait, mais où tout alterne en un vaste mouvement circulaire, où la mort n'est qu'une étape de la vie, l'homme échappe au déterminisme saisonnier des conceptions et diffère du reste de la création dans sa manière d'entretenir le cycle vital". (p. 547)

Warm aanbevolen literatuur.

Louis DE COCK en A.G. HOMBLE